

Backward Class Youth Relief Committee's

Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur

Dist. - Nagpur, Maharashtra 441201

Criteria- 2

Teaching- Learning and Evaluation

**2.5.1 Mechanism of internal assessment is transparent
and robust in terms of frequency and mode**

Academic Session 2022-2023

**Backward Class Youth Relief Committee's
BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR
Academic Calendar for the Session 2022-2023**

Sr. N.	Period	Programme
01	23.06.2022	Opening Day of the College
02	23.06.2022 to 18.11.2022	First Term Odd semester
03	27.06.2022	First Meeting of IQAC
04	29.06.2022	First Staff Council Meeting
05	30.06.2022	First Meeting of Non-teaching Staff
06	01.07.2022	Classes Begin (First Session)
07	02.07.2022	Routine Meeting of C.D.C.
08	01.08.2022	Birth Anniversary of Bal Gangadhar Tilak
09	01 st August 2022	Last date of Admission (First term odd semester)
	01 st September 2022	Last date for Admission with prior permission of Hon'ble Vice-Chancellor
10	Within fifteen days from the last notified date of Admission to the University	Last date of submission of Enrolment forms to the University
11	10.08.2022	Formation of subject Literacy Association
12	15.08.2022	Independence Day Celebration
13	20.08.2022 to 05.09.2022	N.S.S. Sadbhawana Pandharwada
14	22.08.2022	First Meeting of Parent-Teacher Association
15	24.08.2022 to 30.08.2022	First Unit Test
16	31.08.2022	Last date to receipt of Exams forms for Regular Students (for admissions other than first year)
17	02.09.2022	First Meeting of Alumni Association
18	05.09.2022	Teachers' Day Celebration
19	08.09.2022	Literacy Awareness Rally
20	12.09.2022 to 17.09.2022	Second Unit Test
21	15.09.2022	Second Meeting of IQAC
22	24.09.2022 to 02.10.2022	N.S.S. Special Week
23	02.10.2022	Gandhi Jayanti
24	03.10.2022	Commencement of University Examinations (Winter) (Failure student in even semesters)
	21.11.2022	Commencement of University Examinations (Winter) (Regular student in odd semesters)
25	03.10.2022	Routine Meeting of C.D.C.
26	11.10.2022	Death Anniversary of Rashtasant Tukadoji Maharaj
27	14.10.2022	Second Staff Council Meeting
28	24.10.2022	Death Anniversary of Hon'ble Bhausaheb Mulak
29	05.11.2022 to 11.11.2022	N.S.S. Special Camp
30	28.11.2022	Mahatma Jyotiba Fule Memorial Day

31	01.12.2022	Aids Awareness Rally
32	08.12.2022 to 30.04.2023	Second Term Even Semester
33	06.12.2022	Death Anniversary of Dr. B. R. Ambedkar
34	25.12.2022	Christmas Day Celebrations
35	30.12.2022 to 31.12.2022	Sports Weekend and College Gathering (Publication of College Magazine)
36	03.01.2023	Krantijyoti Savitribai Fule Jayanti
37	05.01.2023 to 11.01.2023	Third Unit Test
38	06.01.2023	Second Meeting of the Parent Teacher Association
39	09.01.2023	Second Meeting of Alumni Association
40	13.01.2023	Third Meeting of IQAC
41	26.01.2023	Republic Day Celebration
42	31.01.2023	Birth Day Celebrations of Hon'ble Bhausaheb Mulak (Blood Donation Camp)
43	02.02.2023 to 11.02.2023	Annual Model Examination as per University Pattern
44	15.02.2023	Last date for receipt of Exams. Forms (Regular Students)
45	15.03.2023	Commencement of University Examinations (Summer) (Failure of odd semesters)
	22.03.2023	Commencement of University Examinations (Summer) (Regular Even Semesters)
46	14.04.2023	Birth Anniversary of Dr. B. R. Ambedkar
47	12.04.2023	Annual Staff Council Meeting
48	18.04.2023	Annual Meeting of IQAC
49	30.04.2023	Birth Anniversary of Rashtrasant Tukadoji Maharaj
50	01.05.2023	Formation Day of Maharashtra

- N. B.
- (1) The timings of other programmes will be informed in due course
  - (2) The Hon'ble M.S. of all Committees should prepare their work plan as per the calendar
  - (3) All Staff members should design the month wise distribution of syllabus as per the calendar
  - (4) **Diwali Holidays 20.10.2022 to 29.10.2022**
  - (5) **Winter Vacation begin from 19-11-2022 to 07-12-2022**
  - (6) **Summer Vacation begin from 01-05-2023 to 15-06-2023**

(Handwritten Signature)

Principal

Bhiwapur Mahavidyalaya Bhiwapur

PRINCIPAL
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU

ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com; bgm.college1990@gmail.com, Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Bhiwapur Mahavidyalaya
NAME OF THE ACTIVITY	Report of Examination Committee
AREAS COVERED	University Level and Institutional Level Examinations (Unit Tests, Surprise Tests, Model Examinations and Semester Examinations)
PROGRAMME SCHEDULE	The whole Academic Session
VENUE	Bhiwapur Mahavidyalaya
MODE OF ACTIVITY (ONLINE / OFFLINE (IF ONLINE, GIVE WEBLINK))	Offline
ORGANIZING COMMITTEE	Examination Committee
PROGRAMME COORDINATOR	Associate Prof. Dr. Madhukar Nandanwar
COMMITTEE MEMBERS	Asst. Prof. Dr. Anita Mahawadiwar Asst. Prof. Dr. Ashwini Kadu

TARGET GROUP	Students of B.A., B. Com., B.Sc., M.A. Economics, M.A. Political Science and M.A. Sociology																										
NUMBER OF STUDENTS PARTICIPATED / BENEFICIARIES	All the Students of the Institution																										
BRIEF REPORT	<p>The Examination Committee, which functions under the auspices of IQAC, conducted Institutional Level Unit Tests, Surprise Tests, Model Examinations and Semester Examinations as per the Academic Calendar of the Institution, which was prepared in conformity with the Academic Calendar of Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur. The particulars of the Examinations conducted are as follows;</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>S. N</th> <th>Name of Examination</th> <th>Class</th> <th>Period of Examination</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>The First Unit Test</td> <td>B.A., B.Com. and B.Sc.</td> <td>10/10/2022 to 15/10/2022</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>The Second Unit Test</td> <td>B.A., B.Com. and B.Sc.</td> <td>19/11/2022 to 25/11/2022</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>The Model Examination (First Session- 1st, 3rd and 5th Sem.)</td> <td>B.A., B.Com. and B.Sc.</td> <td>3/12/2022 to 10/12/22</td> </tr> <tr> <td>4.</td> <td>University Offline Examination conducted at College Level</td> <td>B.A., B.Com. and B.Sc.(1st and 3rd Sem.)</td> <td>20/12/2023 to 27/12/2022</td> </tr> <tr> <td>5.</td> <td>The Third Unit Test</td> <td>B.A., B.Com. and</td> <td>03/3/2023 to 11/3/2023</td> </tr> </tbody> </table>			S. N	Name of Examination	Class	Period of Examination	1	The First Unit Test	B.A., B.Com. and B.Sc.	10/10/2022 to 15/10/2022	2	The Second Unit Test	B.A., B.Com. and B.Sc.	19/11/2022 to 25/11/2022	3	The Model Examination (First Session- 1 st , 3 rd and 5 th Sem.)	B.A., B.Com. and B.Sc.	3/12/2022 to 10/12/22	4.	University Offline Examination conducted at College Level	B.A., B.Com. and B.Sc.(1 st and 3 rd Sem.)	20/12/2023 to 27/12/2022	5.	The Third Unit Test	B.A., B.Com. and	03/3/2023 to 11/3/2023
S. N	Name of Examination	Class	Period of Examination																								
1	The First Unit Test	B.A., B.Com. and B.Sc.	10/10/2022 to 15/10/2022																								
2	The Second Unit Test	B.A., B.Com. and B.Sc.	19/11/2022 to 25/11/2022																								
3	The Model Examination (First Session- 1 st , 3 rd and 5 th Sem.)	B.A., B.Com. and B.Sc.	3/12/2022 to 10/12/22																								
4.	University Offline Examination conducted at College Level	B.A., B.Com. and B.Sc.(1 st and 3 rd Sem.)	20/12/2023 to 27/12/2022																								
5.	The Third Unit Test	B.A., B.Com. and	03/3/2023 to 11/3/2023																								

		B.Sc.(2 nd , 4 th , and 6 th Sem.)	
6.	The Model Examination	B.A., B.Com. and B.Sc.(2 nd , 4 th , and 6 th Sem.)	21/4/2023 to 29/4/2023
<p>All the Internal Examinations conducted by the Examination Committee were found beneficial for the students. Alongside, the teachers circulated objective types of Question Banks among the students to make them familiar with the Examination patterns of Competitive Examinations and the University Examinations, which enabled the students to score better marks in the final University Examinations. Students were also made aware of the methodologies of writing question-answers correctly. In addition to that, students were given Model Question Papers by the teachers for enhancing their writing practice. As a result of this, most of the students scored better marks in the University Examinations. As per the Circular issued by the Examination Department of Rashtasant Tukadoji Maharaj, Nagpur University, Nagpur, all the University Examinations in the Institution were conducted under the supervision of Associate Prof. Dr. Madhukar Nandanwar. Dr. Jobi George, the Principal and the Chairman of the Examination Committee of the College, appreciated Associate Prof. Dr. Madhukar Nandanwar</p>			

	and his entire team for conducting all the Examinations with utmost confidentiality. Similarly, Unit Tests, Surprise Tests and Model Examinations were found to be very useful for the students of First, Second, Third, Fourth, Fifth and Sixth Semesters of all the streams in scoring better marks in the University Examinations.
PROGRAMME OBJECTIVES	<ul style="list-style-type: none"> ❖ To prepare the students for the University Examinations. ❖ To make the students confident for facing the University Examinations. ❖ To boost the morale of students in scoring better marks in the University Examinations. ❖ To help the students to get out of the fear psychosis. ❖ To help the students in developing their writing skills. ❖ To ensure the holistic development of our students.
PROBLEMS FACED, IF ANY	Nil
PROGRAMME OUTCOMES	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Students prepared themselves for the University Examinations. ❖ Students became confident for facing the University Examinations. ❖ Students scored better marks in the University Examinations. ❖ Students succeeded to get out of the fear psychosis. ❖ Helped the students in developing their writing skills. ❖ Ensured the holistic development of our students.

ANY
INFORMATION

OTHER

Notice of the First Unit Test was circulated among the teaching faculty and students on 12th October, 2022 for conducting the examination.

Date- 12/10/2020

Notice

Examination Committee

The examination Committee of the college are hereby informed that all the faculties (B.A., B.Com., B.Sc. and B.Voc.) have to conduct their First Unit Test of the session 2022-2023 in between 10/10/2022 to 15/10/2022 based on syllabus taught. Record should maintain in the attendance sheet of the unit test mark and take a mark by the principal.

Thank you

M. S. Shinde
Committee Secretary

Arts Faculty-

1. Dr. Sunil Shinde – Economics
2. Dr. Mangesh Kadu – Political Science
3. Dr. Motiraj Chavhan – History
4. Dr. Madhukar Nandanwar – Marathi/M.L.T.
5. Dr. Vijay Dighore – Sociology
6. Dr. Rahil Qureshi- English-B.A.3,B.Com.I.II.
7. Prof- Sameshwar Wasekar – English/E.L.T. B.A.2
8. Dr. Vinita Virgandham – English B.A.L.E.I .T.1.3 B.Sc I

Commerce Faculty-

1. Dr. Anita Mahawadiwar (Committee Member)
2. Dr. Rajesh Bahurupi
3. Prof. Kamdi

Science Faculty-

1. Dr. Yogesh More (Committee Member) Physics
2. Dr. Ashwini Kadu – Chemistry
3. Dr. Ravikant Mishra- Mathematics
4. Prof. Amit Thakare – Zoology
5. Prof. Darshana Dhamdar– Botany

B.Voc. 1. Prof- Sachin Kubde

Notice of the Second Unit Test was circulated among the teaching faculty and students on 15th November, 2022 for conducting the examination.

DL 15/11/2022

Notice

Examination Committee

The examination Committee of the college are hereby informed that all the faculties (B.A., B.Com., B.Sc. and B.Voc.) have to conduct their **Second Unit Test** of the session 2022-2023 in between 19/11/2022 to 25/11/2022 based on syllabus taught. Record should maintain in the attendance sheet of the unit test mark and take a mark by the principal.

Thank you

MNSK
Committee Secretary

Arts Faculty-

1. Dr. Sunil Shinde – Economics
2. Dr. Mangesh Kadu – Political Science
3. Dr. Motiraj Chavhan – History
4. Dr. Madhukar Nandanwar – Marathi/M.L.T.
5. Dr. Vijay Dighore – Sociology
6. Dr. Rahil Qureshi- English-B.A.3,B.Com.I.II.
7. Prof- Someshwar Wasekar – English/E.L.T. B.A.2
8. Dr. Vinita Virgandham – English B.A.I.E.L.T.1.3.B.Sc.I

Commerce Faculty-

1. Dr. Anita Mahawadiwar (Committee Member)
2. Dr. Rajesh Bahurupi
3. Prof. Kamdi

Science Faculty-

1. Dr. Yogesh More (Committee Member) Physics
2. Dr. Ashwini Kadu – Chemistry
3. Dr. Ravikant Mishra- Mathematics
4. Prof. Amit Thakare – Zoology
5. Prof. Darshana Dhamdar – Botany
6. B.Voc. Prof- Sachin Kubde

Notice of the Model Examination was circulated among the teaching faculty and students on 11th April, 2023 for conducting the examination.

परीक्षा समिती

सूचना दि. ११/०४/२०२३

महाविद्यालयातील परीक्षा समितीलार्फे वरिष्ठ विभागातील कला, वाणिज्य, विज्ञान व बी.होक शाखेतील प्राध्यापकांना सुचित करण्यात येते की, सत्र २०२३-२३ मधील दुसऱ्या सत्रातील विद्यार्थी स्तरीय महाविद्यालयीन सराव परीक्षा (Model Examination) बी.ए., बी.कॉम, व बी.एस.सी. या वर्गांनी(दुसरे, चवथे व सहावे सत्र) प्रश्नपत्रिका विपय प्राध्यापकांनी तयार करून एक प्रत (हाई कॉपी) समिती सदस्याला पधावी. आपल्याकडे असणारा वर्ग व अध्यापन करीत असलेल्या विषयाची प्रश्नपत्रिका दि.२०/०४/२०२३ पर्यंत कला शाखा डॉ. मंदनवार, वाणिज्य शाखा डॉ. महावादीवार विज्ञान शाखा डॉ. अश्विनी कडू, यांच्याकडे एका प्रतीत सादर करावी.

धन्यवाद।

दि. ११/०४/२०२३

MNDG
समिती सचिव

कला शाखा

१. डॉ. सुनिल निदि. अर्थशास्त्र
२. डॉ. मंगल कडू. राज्यशास्त्र
३. डॉ. मोतिराज चव्हाण. इतिहास
४. डॉ. मधुकर मंदनवार. मराठी, मराठी वाङ्मय(१,२,३)
५. डॉ. विजय विघोरे. समाजशास्त्र
६. डॉ. राहुल सुरेशी. इंग्रजी, बी.ए.३,बी.कॉम-१,२
७. प्रा.सोमेश्वर वासेकर इंग्रजी. इंग्रजी वाङ्मय बी.ए.२
८. डॉ. विनीता विरगंधम. इंग्रजी.बी.ए.१, (इ.वा.१,२) बी.एस.सी.१

वाणिज्य शाखा

१. डॉ. अंजलि महावादीवार (समिती सदस्य) - Ho
२. डॉ. राजेश बहुदुजी - Ho
३. प्रा. कर्मवीर - Ho
४. प्रा. ज्योती बान्ने - Ho

विज्ञान शाखा

१. प्रा. योगेश मोरे - Ho
२. डॉ. अश्विनी कडू (समिती सदस्य) - Ho
३. डॉ. रविकान्त मिश्रा - Ho
४. प्रा. अमित ठाकरे - Ho
५. प्रा. वर्जना धमदरे - Ho

बी.होक सत्र-४वट प्रा. कुबडे - Ho

प्रा.वासेकर - Ho

Time-Table of the Model Examination was circulated among the teaching faculty and students on 17th April, 2023.

BHIWAPUR MAHAVIDHYALAYA BHIWAPUR

MODEL EXAMINATION - Summer-2023

B.A. & B.Com. (SEMESTER- II, IV & VI)

TIME TABLE

ART AND COMMERCE (Senior)

DATE	TIME	B.A. II, IV & VI Sem.	B.COM. II Sem.	B.COM. IV Sem.	B.COM. VI Sem.
21/04/2023	9.00 to 12.00	ENGLISH	ENGLISH	ENGLISH	EZA I/L
24/04/2023	9.00 to 12.00	MARATHI	MARATHI	MARATHI	M/AIC
25/04/2023	9.00 to 12.00	ECONOMICS / AMB.TH	B.E.I.	M.E. II	H.R.M.
26/04/2023	9.00 to 12.00	SOCIOLOGY	F.B.S.	I/T	I/E
27/04/2023	9.00 to 12.00	POLITICAL SC.	S/D	S/D	A/Static
28/04/2022	9.00 to 12.00	HISTORY	F/A	F/A	I/L
29/04/2022	9.00 to 12.00	ELT/MLT			

Date-17/04/2023

MNDG
Secretary(Exam. Committee)

Principal
PRINCIPAL
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

Principal
PRINCIPAL
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU
ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com; bgm.college1990@gmail.com Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Bhiwapur Mahavidyalaya
NAME OF THE ACTIVITY	Monitoring the Attendance of Students
AREAS COVERED	<ul style="list-style-type: none"> • Attendance Monitoring and Improvement • Administrative Coordination • Parental Involvement • Student Engagement • Faculty Engagement
PROGRAMME SCHEDULE	Academic Year 2022-2023
VENUE	Bhiwapur Mahavidyalaya , Bhiwapur
MODE OF ACTIVITY	offline
ORGANIZING COMMITTEE	Attendance Committee
PROGRAMME COORDINATOR	Asst. Prof. Dr. Rajesh Bahurupi
COMMITTEE MEMBER	Mr. Khushwant Damke
TARGET GROUP	Entire students of the College

NUMBER OF STUDENTS PARTICIPATED / BENEFICIARIES	Entire students of the College
BRIEF REPORT	<p>The Institution has developed an efficient mechanism to monitor the attendance of students in the Classrooms. To facilitate this, an Attendance Committee was formed at the Institutional level to monitor the students' attendance in the Classrooms. To increase the percentage of students' attendance in the Classroom the Member Secretary of this Committee worked as per the instructions and assignments given by IQAC. As soon as the Academic Session began, all the teaching faculties were informed to register the students' names in the Attendance Register as per the list provided by the Office of the Principal. The Member Secretary of the Attendance Committee worked diligently to increase the percentage of students attending the regular classes. He also informed all the teaching faculties to ensure the endorsement of the Principal on the Attendance Register at the end of every month.</p> <p>The students who had less than 75% of attendance in the Classrooms were encouraged to attend classes regularly. Students failing to register 75% of attendance were informed and the same was conveyed through a Postcard to the Parents.</p> <p>Mechanism of Working of the Attendance Committee during the Academic Session 2022-2023</p> <ul style="list-style-type: none"> • Attendance Committee issued Notice on 26th September, 2022 and asked all the faculty members to procure Attendance Register, Work Book, Marker Pen and Duster from the Administrative Office. • Attendance Committee issued Notice on 26th September,

	<p>2022 to the Security Guards to stop students from moving out of the College premises during the College hours.</p> <ul style="list-style-type: none"> • The Security Guards were instructed to maintain the records of students (entry and exit) in the Register who leave the College premises before the scheduled time. • Attendance Committee issued Notice on 24th September, 2022 and gave instructions to the Administrative Staff to update the information about the newly admitted students to the teachers discipline-wise and year-wise. • The Member Secretary of the Attendance Committee obtained the details of total absentees from the teaching staff and issued 83 Post Cards with signature of the Principal on 7th October, 2023. The absentees were also instructed to attend the classes regularly otherwise; their admission would be cancelled by the Office of the Principal. • The Committee used WhatsApp, SMS and E-mail to communicate with the staff and the students.
<p>PROGRAMME OBJECTIVES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To encourage the students to attend classes regularly. • To reduce the dropout rates of students considerably. • To increase the results of students considerably. • To increase the percentage of students attending the periods regularly. • To ensure the holistic development of students through their active participation in the curricular, co-curricular and extra-curricular activities of the Institution. • To give wider exposure to our students in demonstrating their inherent talents.
<p>PROBLEMS FACED, IF ANY</p>	<p>Nil</p>

PROGRAMME OUTCOMES

- Increased the percentage of students attending the periods regularly.
- Reduced the dropout rates of students considerably.
- Increased the results of students considerably.
- Encouraged the students to attend classes regularly.
- Ensured the holistic development of students through their active participation in the curricular, co-curricular and extra-curricular activities of the Institution.
- Students got wider exposure in demonstrating their inherent talents.

PHOTO GALLERY WITH CAPTIONS

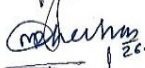

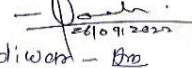
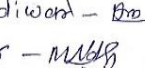
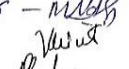
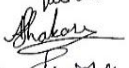
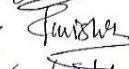
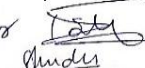
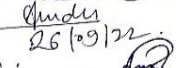
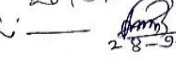

सूचना

वरिष्ठ महाविद्यालयातील सर्व सन्माननिय प्राध्यापकांना सूचना वजा विनंती करण्यात येते की सर्व classes off line झालेले आहेत त्यामुळे सर्व प्राध्यापकांनी कार्यालयातून Attendance Register, Teaching Plan Book, Duster (only on demand) इ साहित्य प्राप्त करून संबंधीत कार्य सुरु करून समितीला सहकार्य करावे. तसेच प्रत्येक महिन्याच्या शेवटी मा. प्राचार्यांची सही Attendance Register वर घ्यावी हि विनंती.

धन्यवाद

दिनांक ' 26-09-2022

आपला
E Bahumpi

- 1) Dr. S. Dylhu -
- 2) M. R. Chaurhan - 26-9-2022
- 3) S. K. Shinde -
- 4) S. B. Kumbde -
- 5) S. V. Wasekar -
- 6) M. V. Kadam - 26/09/2022
- 7) A. V. Mahawadiwar -
- 8) M. V. Nandamwar -
- 9) V. S. Vigneshwar -
- 10) A. S. Thakare -
- 11) R. D. Mishra -
- 12) D. S. Dhamdhar -
- 13) A. M. Kadam - 26/09/22
- 14) R. K. Buraiski - 28-9-2022

Specimen of the Circular issued by the Committee for the teaching staff informing them to collect Attendance Registers from the Administrative Office

सूचना

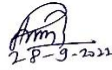

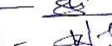

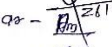
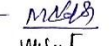
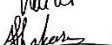

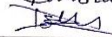

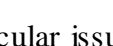
वरिष्ठ महाविद्यालयातील सर्व सन्माननिय प्राध्यापकांना सूचना वजा विनती करण्यात येते की
आहे त्याची यादी सहा प्राध्यापक डॉ राजेश बहुरूपी यांचा कडे दि. 28-9-2022 पर्यंत देवून समितीला
सहकार्य करावे .

धन्यवाद

दिनांक : 26-09-2022

आपला

Secretary Attendance Committee

- Dr. S. Dighu
- (13) R.K. Guravahi -
28-9-2022
- 2) M.R. Chavan -
  - 3) S.K. Shinde -
26-9-2022
  - 4) S.B. Kubade -
  - 5) S.V. Wasekar -
  - 6) M.V. Kadam -
26/09/2022
  - 7) A.V. Mahawadiwar -
  - 8) M.V. Nandanwar -
  - 9) V.S. Vigneshwar -
  - 10) A.S. Thakare -
  - 11) R.D. Mishra -
  - 12) D.S. Dhamdar -

Specimen of the Circular issued by the Committee for the teaching staff seeking the names of those students who were absent 100% or whose attendance fell below 75%.

2022-23

सूचना

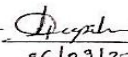
प्रवेश प्रक्रियेशी निगडी होणा-या बदला मध्ये जे जे बदल प्रवेश प्रक्रियेशी निगडीत होतील त्याची
माहिती Attendance Committee सचिव यांना दयावी तसेच प्रवेशित विद्यार्थ्यांच्या यादया सुध्दा
संबंधित विषयाच्या प्राध्यापकांना उपलब्ध करून दयाव्यात.

धन्यवाद

दिनांक : 24-09-2022

आपला

Secretary Attendance Committee

D.W. Parwe -
26/09/2022

Specimen of the Circular issued by the Committee for the clerk concerned instructing her to inform, from time to time, the changes made in the admission process, if any.

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA BHIWAPUR

LIST OF STUDENTS WITH LESS THAN 75% ATTENDANCE (2022-23)

Sr.No	Name of Student	Attendance Status
01	Sahil . J. Pathan	Below75%
02	Shakil .M. Ansari	Below75%
03	Ganesh.K.Kade	Below 75%
04	Supriya .L. Meshram	Below75%
05	Suraj S. Bhoge	Below75%
06	Vivek .D. Shrirame	Below 75%
07	Karan .U. Chandanbawane	Below75%
08	Swapnil . R.Hadgode	Below75%
09	Dipak .L. Shahare	Below 75%
10	Ajay.S. Tumdam	Below75%
11	Knushal G. Katwale	Below75%
12	Ku.Sushmita .G. Pal	Below 75%
13	Sudhansu.A.Chauhari	Below75%
14	Ku. Rajkanya .A. Meshram	Below75%
15	Rohit.S. Ankar	Below 75%
16	Ku. Radhika.S. Shrirame	Below75%
17	Vishal.V. Barekar	Below75%
18	Krushana.P. Mandurkar	Below 75%
19	Sukram D.Sahare	Below75%
20	Aryan.A. Fulzale	Below75%
21	Yogesh.R. Dhare	Below 75%
22	Nikhil.t.Shende	Below75%
23	Akash.P. Bawane	Below75%
24	Sahil.P. Yeole	Below 75%
25	Ravina.N. Todse	Below75%
26	Ku.Purwa.N. Ingole	Below75%
27	Rohit .P. Ambone	Below75%
28	KU. Supriya.L. Meshram	Below75%
29	Anshu.S. hatwar	Below75%

PRINCIPAL
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

List of students whose attendance in the College is below 75%.

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA BHIWAPUR

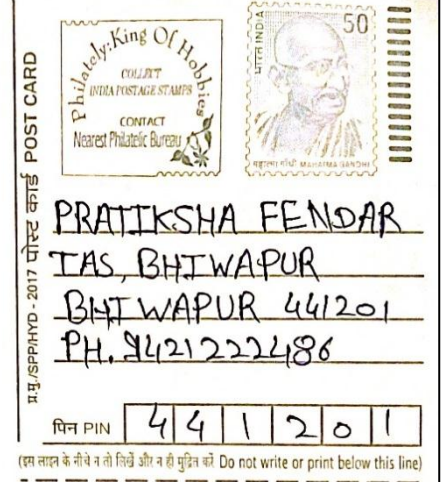
LIST OF STUDENTS WITH LESS THAN 75% ATTENDANCE (2022-23)

Sr.No	Name of Student	Attendance Status
01	Achal .G. Gongal	Below75%
02	Nilesh .A. Nimje	Below75%
03	Vipul. R. Tambe	Below 75%
04	Sandesh.C. Dhone	Below75%
05	Hardip.S. Ambade	Below75%
06	Aniket S. Dupare	Below 75%
07	Vinod.V. Dupare	Below75%
08	Prashant.S.Bgrkute	Below75%
09	Bhagyashree.S.Kukade	Below 75%
10	Akansha.M. Dahare	Below75%
11	Saili .D. Sontakke	Below75%
12	Kartik.D. Malode	Below 75%
13	Chetan.P. Lande	Below75%
14	Sumit.H. Rohankar	Below75%
15	Ku. Samiksha .A. Shende	Below 75%
16	Ku. Neha.M. Kulmethe	Below75%
17	Aniket.D. Dhare	Below75%
18	Suraj.M. Nagpure	Below 75%
19	Ku. Jyoti .D. Katekhaye	Below75%
20	Sujil.S. Kaikade	Below75%
21	Harshal.P. Mandurkar	Below 75%
22	Ankit.A. Shrirame	Below75%
23	Akash.V. Gajghate	Below75%
24	Ku. Payal.D. Nipane	Below 75%
25	Ku. Akansha.R.Zode	Below75%
26	Akshay.D.Dhote	Below75%
27	Chetan.A. Pangul	Below 75%
28	Karan.M. Waghmare	Below75%
29	Swapnil.N. Waghmare	Below 75%
30	Ayush.A.Naik	Below75%
31	Chetan .S. Shinde	Below75%
32	Shubham.Y.Mire	Below 75%

PRINCIPAL
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

List of students with less than 75% attendance.

Bhivapur
PRINCIPAL
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

आपणांस भाविनय कळविण्यात येते की, आपला पाल्य नामे: प्रतिक्शा शंकर फेंडर ही महाविद्यालयात सतत अनुपस्थित आहे. तीची वर्गातील उपस्थिती 75 टक्क्यापेक्षा कमी असल्यामुळे महाविद्यालयातर्फे तीचा प्रवेश रद्द केला जावू शकतो. तरी आपण तीला महाविद्यालयात नियमित वर्ग क्रव्याची उपस्थिती राहण्याची सूचना करावी.
धन्यवाद .....!!

Specimen of the Post-card posted to the students who 100% were absent or whose attendance fell below 75%.

Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya

**Backward Class Youth Relief Committee's
BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA**

Arts, Commerce & Science Faculties (Junior & Senior)

Bhiwapur, Distt.-Nagpur (M.S.) – 441201

Accredited with Grade B (CGPA-2.54) by NAAC, Bengaluru

Ph. No. 07106- 232349, Fax No. 07106-232064

Web Site: www.bgm.ac.in; Email: bmv_bhiwapur@yahoo.com

Dr. Jobi George
M.A.(Eng.), M.Phil., Ph.D.
Principal

Hon. Smt. Sumanmala B. Mulak
President,
B.C.Y.R.C., B.M.C.T.
Khamla, Nagpur

Hon. Shri. R. B. Mulak
M. Com., L.L.B.
Ex-Minister of State,
Finance & Planning,
Water Resources, Excise, Energy &
Parliamentary Affairs (M.S.).
Secretary,
B.C.Y.R.C., Nagpur.

Ref. No. : BMV/2022-23

Date : 12/07/2023

College code-396

To,

**The Director,
Board of Examination & Evaluation,
Rashtrasant Tukdoji Maharaj Nagpur University,
Nagpur**

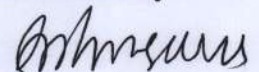
Subject: Incentive marks of the students participated in N.S.S./N.C.C/ Board of lifelong Learning and Extension.

Respected Sir,

The required information is furnished in the proforma in duplicated enclosed

Sr. No.	Course	Year	Semester	No. of Sheets	No. of Students
1	B.A	Second	4	2	19
2	B.Com	Second	4	1	6
3	B.Sc	Second	4	1	02
4	B.Voc- Software Development	Second	4	1	04

Yours Faithfully

Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya.
Bhiwapur

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY

PROFORMA FOR GRANT OF INCENTIVE MARKS
(The College shall submit the information classwise seperately in duplicate.)

DATE: 03/07/23

Name of the College :- Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur Name of Exam :- B.Com-II (SEM-IV) College Code No. : .....

Roll No.	Name of Student	N. S. S. (U/S 9A)			Total Marks	Adults & Cont. Edn. & Extn. (U/S 9B)			Total Marks	N. C. C. (U/S 9C)					Total Marks	Games & Sports (U/S 9D)			Total Marks	Cultural Activities (U/S 9E)			Total Marks	Highest Marks Secured in Activity	
		I	II	III		I	II	III		I	II	III	IV	V		I	II	III		I	II	III			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	
557406	NISHA RAVINDRA DHONE									3	3	2	-	-	8										8
557409	SHITAL BHARAO BHANDE	3	3		6																				6
557411	UNNATI HARI KHONDE	3	3		6																				6
557419	HASINA PALKU LANJEWAR									3	3	2	-	-	8										8
557427	CANDESH CHANDRABHAN DHONE									3	3	2	-	-	8										8
557428	SUMIT HARIDAS ROHANKAR									3	3	2	-	-	8										8

D.R. PINK INCENTIVE MARKS

[Signature]
Lt. Dr. **Prakash More**
Associate NCC Officer
20 Mah Bn NCC Nagpur
Bhiwapur Mahavidyalaya

[Signature]
National Service Scheme
Bhiwapur Mahavidyalaya,
Bhiwapur, Dist.-Nagpur

[Signature]
Commanding Officer
20 Mah Bn NCC
Nagpur

[Signature]
Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

SAMPLE COPY OF REMEDIAL COACHING

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S **BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA**

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU

ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com;bgm.college1990@gmail.com

Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

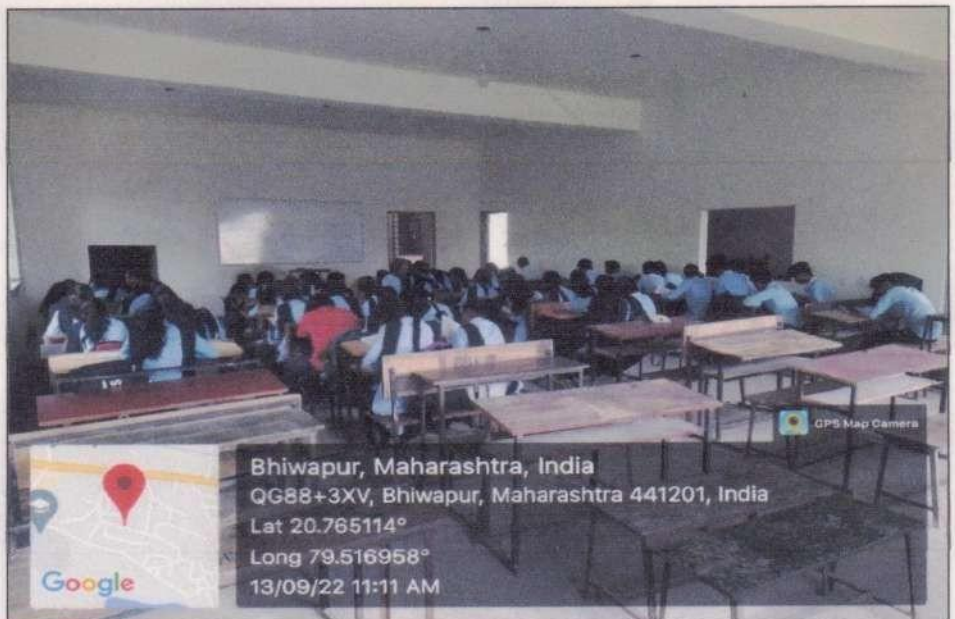
ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Department of Political Science Under the aegis of Internal Quality Assurance Cell Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur
NAME OF THE ACTIVITY WITH TITLE	"REMEDIAL COACHING FOR B. A. I STUDENTS"
DATE OF ACTIVITY	13 September 2022
MODE OF ACTIVITY (ONLINE/OFFLINE (IF ONLINE, GIVE WEBLINK))	Offline
ORGANIZING COMMITTEE	Department of Political Science
PROGRAMME COORDINATOR	Dr. Mangesh V. Kadu
COMMITTEE MEMBERS	Dr. Mangesh V. Kadu
NUMBER OF STUDENTS/BENEFICIARIES PARTICIPATED	50 out of 62 Students appeared for the examination conducted to identify the Slow Learners and Advanced Learners. 08 students identified as Slow learners among them.
BRIEF REPORT	
PROGRAMME OBJECTIVES	<ol style="list-style-type: none"> 1. To identify the students who are lagging behind in their studies and try to bring them at par with other students in their studies by providing them with extra classes apart from regular classes. 2. To try to impart the language and terms of the subject and the basic knowledge of the subject to the concerned students.
PROGRAMME OUTCOMES	<ol style="list-style-type: none"> 1. After identifying the students who are lagging behind in their studies, 15 extra classes were conducted for them in addition to the regular classes. So those students are equal to other students in studies. 2. The concerned students got to know the language and terms of the subject. They also got the basic knowledge of the subject.

PHOTO GALLERY WITH CAPTIONS

50 Students during the first test examination conducted by Department of Political Science to identify the slow learners.

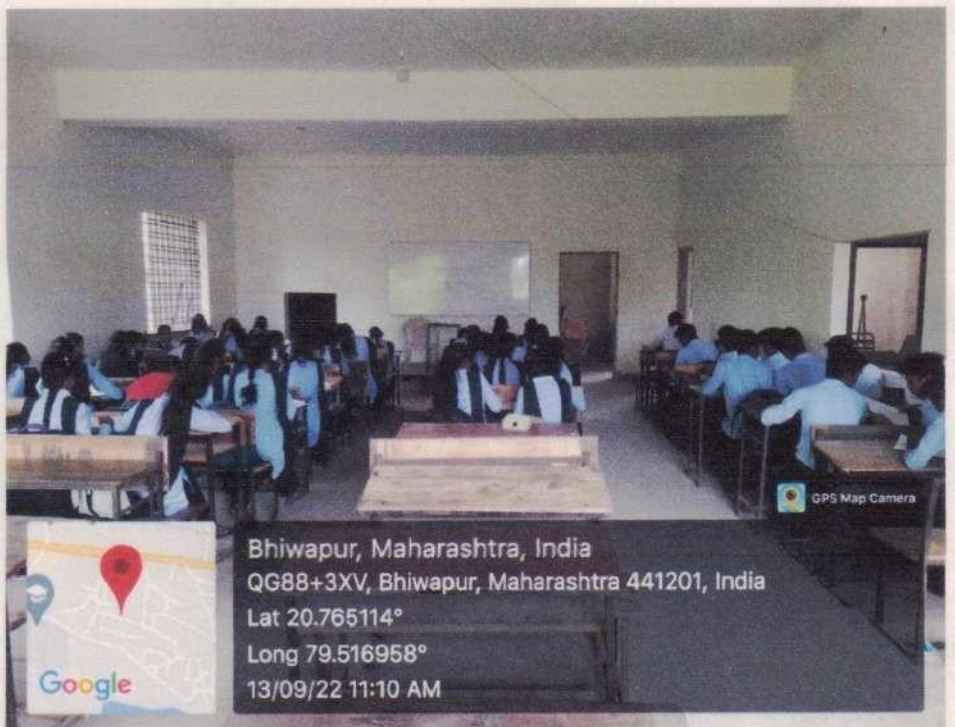
50 Students during the first test examination conducted by Department of Political Science to identify the slow learners.

Bhiwapur, Maharashtra, India
QG88+3XV, Bhiwapur, Maharashtra 441201, India
Lat 20.765114°
Long 79.516958°
13/09/22 11:11 AM

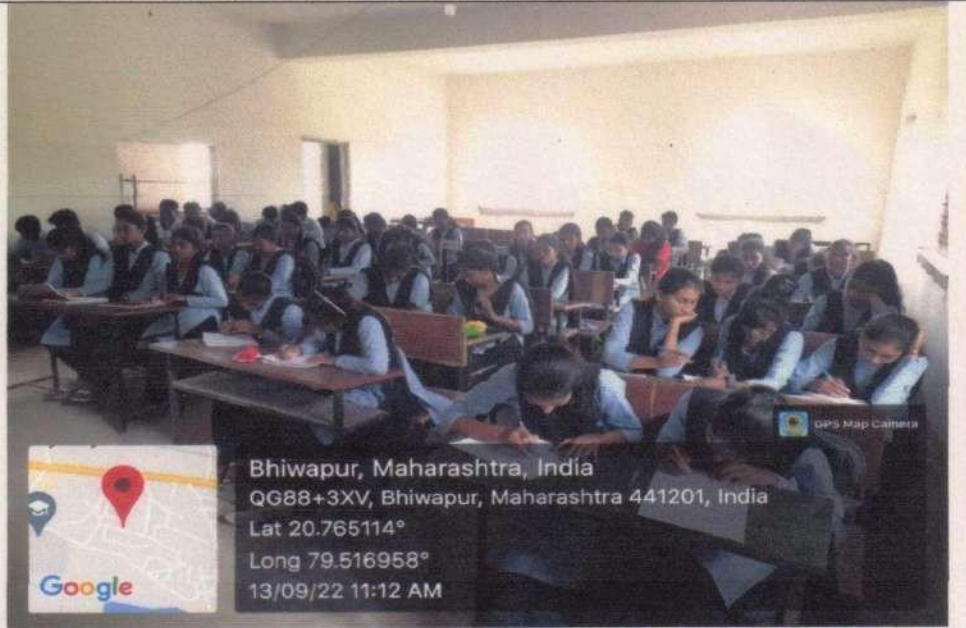
50 Students during the first test examination conducted by Department of Political Science to identify the slow learners.

Bhiwapur, Maharashtra, India
QG88+3XV, Bhiwapur, Maharashtra 441201, India
Lat 20.765114°
Long 79.516958°
13/09/22 11:10 AM

50 Students during the first test examination conducted by Department of Political Science to identify the slow learners.

Bhiwapur, Maharashtra, India
 QG88+3XV, Bhiwapur, Maharashtra 441201, India
 Lat 20.765114°
 Long 79.516958°
 13/09/22 11:12 AM

50 Students during the first test examination conducted by Department of Political Science to identify the slow learners.

**NEWS PAPER COVERAGE
 /MEDIA COVERAGE**

**ANY OTHER
 INFORMATION**

डिवापूर महाविद्यालय डिवापूर
सत्र: २०२२ -२०२३
राज्यशास्त्र विभाग

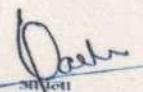
बि. ए. भाग १ मधुन अभ्यासात मागे असलेल्या विद्यार्थ्यांची (Slow Learners)
 ओळख पटविण्यासाठीची चाचणी परिक्षा
 दिनांक: १३/०९/२०२२
 वेळ: सकाळी १०:१५ ते ११:०५

बि. ए. भाग १ राज्यशास्त्र विषयाच्या सर्व विद्यार्थ्यांना सुचित करण्यात येते की, बि. ए. भाग १ मधुन अभ्यासात मागे असलेल्या विद्यार्थ्यांची (Slow Learners) ओळख पटविण्यासाठीची चाचणी परिक्षा मंगळवार, दिनांक १३/०९/२०२२ रोजी सकाळी १०:१५ ते ११:०५ हा वेळाला वर्गातच घेण्यात येईल. परिक्षा आजचर्चेत झालेल्या अभ्यासक्रमावर आणि विषयाशी संबंधित राज्याच्या इतरांवर आधारीत असेल. ह्यामध्ये बहुपर्यायी प्रश्नांसोबतच लघुत्तोरंवर आधारीत प्रश्न विचारले जातील. प्रश्न पत्रिका ५० गुणांची असेलतसेच परिक्षेचा वेळ ४८ मिनीटांचा असेल. गैरहजर असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना दंड आकारण्यात येईल.

ह्यापरिनेमध्ये ज्या विद्यार्थ्यांना ६० टक्क्यांपेक्षा कमी गुण प्राप्त होतील त्यांना Slow Learners ह्या प्रवर्गात समाविष्ट करून त्यांना वटरोज वर्ग संपल्यावर १५ दिवस विशेष वर्गात प्रशिक्षण दिले जाईल. त्यानंतर पुन्हा त्या विद्यार्थ्यांची परिक्षा घेतली जाईल. त्यानंतरही त्या विद्यार्थ्यांना ६० टक्क्यांपेक्षा कमी गुण मिळाले तर पुन्हा १५ दिवस त्या विद्यार्थ्यांसाठी विशेष वर्ग घेण्यात येतील. आणि शिकविलेल्या अभ्यासक्रमावर २५ वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची परिक्षा घेण्यात येईल. त्या मध्ये जे विद्यार्थी ६० टक्के गुण घेण्यात अपयशी ठरतील त्यांच्यासाठी पुन्हा विशेष वर्ग घेण्यात येतील. त्यानंतर पुन्हा त्या विद्यार्थ्यांची परिक्षा घेतली जाईल. त्यानंतरही त्या विद्यार्थ्यांना ६० टक्क्यांपेक्षा कमी गुण मिळाले तर पुन्हा १५ दिवस त्या विद्यार्थ्यांसाठी विशेष वर्ग घेण्यात येतील. आणि शिकविलेल्या अभ्यासक्रमावर २५ वस्तुनिष्ठ प्रश्नांची परिक्षा घेण्यात येईल. त्या मध्ये जे विद्यार्थी ६० टक्के गुण घेण्यात अपयशी ठरतील त्यांच्यासाठी पुन्हा विशेष वर्ग घेण्यात येतील.

विद्यार्थ्यांनी ह्या संदर्भात सहकार्य करावे.
 धन्यवाद!

दिनांक : १०/०९/२०२२

 आनिल
 मंगेश क. कुलकर्णी
 राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख
 डिवापूर महाविद्यालय, डिवापूर

B. A. I - 2022

बिवापूर महाविद्यालय बिवापूर

सत्र: २०२२ - २०२३

राज्यशास्त्र विभाग

बि. ए. भाग १ मधून अभ्यासात मागे असलेल्या विद्यार्थ्यांची (Slow Learners)

ओळख पटविण्यासाठीची वाचणी परिशा

दिनांक: १३/०९/२०२२

वेळ: सकाळी १०:१५ ते ११:०५

परिक्षे: परी. उपरिचय विद्यार्थ्यांचे हजेरी पत्रक

AATENDANCE SHEET

Id. No.	Name of the student	Signature of the student	Date
8091	KU NIKITA MANOHAR TIDAKE	N. Tidake	13-9-2022
8098	KU SITI VASANTA VAIDYA	- Absent -	-
8103	KU PRAJWALI PRADIP VAIDYA	P. Vaidya	13-9-2022
8106	KU RENUKA ABHAY WADHAI	R. Wadhai	13-9-2022
8107	MR PRAVIN HARICHANDRA MULE	P. Mule	13-9-2022
8108	KU KARISHMA ASHOK SHENDE	K. A. Shende	13-9-2022
8111	KU TEJASWINI DIPAK GHARAT	T. Gharat	13-9-2022
8112	KU LAXMI DHANRAJ FOPSE	Laxmi D. Fopase	13-9-2022
8113	KU KOMAL LAXMAN WAGH	K. Wagh	13-9-2022
8114	KU SALOBAR SAJIDKHAN PATHAN	S. S. Pathan	13-9-2022
8127	KU NIKHAT SHAKIL SHEKH	Nikhil S. Sheikh	13-9-2022
8132	KU AACHAL ANKUSH NANHE	A. Nanhe	13-9-2022
8133	KU GAYATRI RAJKUMAR HAJARE	G. R. Hajare	13-9-2022
8134	KU SAKSHEE MAROTI PADOLE	S. Padole	13-9-2022
8135	KU PRATIKSHA RAJENDRA PAL	P. Pal	13-9-2022
8140	KU SHIVANI RAVINDRA AHIRKAR	S. Ahirkar	13-9-22
8141	KU NEHA AJAY AHIRKAR	N. Ahirkar	13-9-2022
8142	KU VAISHNAVI SANTOSH NESH-RAM	V. Nesh-Ram	13-9-2022
8143	KU SAKSHEE KAWALU CHATTE	S. Chatte	13-9-2022
8153	KU KAJAL RAMAJI BHAKARE	Kajal Bhakare	13-9-2022
8158	MR RAJ HARIDAS NAGOSE	R. Nagose	13-9-2022
8162	KU SHRAVANI DILIP CHATTE	S. Chatte	13-9-2022
8163	KU NANDINI TUKADYADAS CHATTE	N. Chatte	13-9-2022
8164	KU PUJA PARMESHWAR BALBUDHE	P. Balbudhe	13-9-2022

8170	MR NITESH VILAS BOTULE	Nitesh Botule	13/9/22
8171	MR BADAL DNYANESHWAR DESHMUKH	Badal Deshmukh	13/9/22
8173	KU UNNATI VINOD MATE	- Absent -	-
8180	MR PAVAN VILAS GHOTEKAR	Pavan V. Ghotekar	13/9/22
8181	MR MANOJ DILIP CHANODE	Manoj Chanode	13/09/2022
8182	KU KAJAL DHANRAJ WADHAI	- Absent -	-
8183	KU SHRUTI SHANKAR TELANG	Shruti Telang	13/09/2022
8184	KU MAYURI UMAKANT ROHANKAR	Mayuri Rohankar	13/09/2022
8185	KU SANJIVANI JAGDISH KEWAT	Sanjivani Kewat	13/09/2022
8230	KU TANUJA BHIMRAO DHANVIJAY	Tanuja Dhanvijay	13/09/2022
8233	MR CHETAN VIRENDRA GAYDHANE	- Absent -	-
8234	MR MANISH NAMDEV DAHARE	- Absent -	-
8235	MR JAY RAJU BALBUDHE	- Absent -	-
8236	MR ABHISHEK HARICHAND BALBUDHE	- Absent -	-
8237	KU PUNAM BHAGWAT TITARMARE	Punam Titarmare	13/9/2022
8243	KU DIMPAL KESHAV SHENDRE	D. Shendree	13/9/2022
8244	MR SURAJ SHRIHARI THAKARE	S. Thakare	13/9/2022
8253	MR PRASHANT SANDIP KOLHE	- Absent -	-
8262	KU TANNU SURYABHAN DHOTE	Tannu Dhote	13.9.2022
8266	KU RENUKA SANJAYRAO NAGOSE	Renuka Nagose	13.9.2022
8267	KU ACHAL JAGDISH ~~KEWAT~~ PARDALWAR	Achal Pardalwar	13.9.2022
8274	KU VAISHNAVI DEVIDAS JUMDE	Vaishnavi Jumde	13.9.2022
8280	MR ROHAN SHALIKRAM KAMDI	- Absent -	-
8283	MR NAGESHWAR BABAN T. MBE	Nageshwar MBE	13.9.2022
8284	MR NAGESHWAR SHAMRAO BAREKAR	Nageshwar Barekar	13.9.2022
8289	KU SHAHINA AJGAR SHEIKH	Shahina Sheikh	13.9.2022
8292	KU NAMRATA NILKANTH GAWANE	Namrata Gawane	13.9.2022
8297	KU AISHWARYA SHIWAJI SAHARE	- Absent -	-
8307	KU PRATIKSHA PURUSHOTTAM MARATHE	Pratiksha P. Marathe	13.9.2022
8319	KU JAYSHRI GHANSHYAM KOLHE	Jayshri Kolhe	13.9.2022
8325	MR PRATIK PRAKASH DHANORKAR	- Absent -	-
8349	KU DEEPA TUJLSHIDAS DHANV JAY	- Absent -	-
8390	MR GAURAO DEORAM MADAVI	Gaurao Madavi	13-9-2022

8391	KU SANJIVANI NARENDRA SHRIRAME
8401	MR GAURAV DOMESHWAR KURZEKAR
8409	KU SUHANI RAVINDRA SHRIRAME
8428	MR RAHUL MADHUKAR WANI
8430	KU SAMIKSHA SANTOSH CHOUDHARI
8433	KU HOMESHWARI TRYAMEAK CHAUDHARI
8443	KU SHRUTI ASHOK WASNIK

Sanjivani Shirame 13-9-2022
 - Absent -
 Shirame 13-9-2022
 Rahul Wani 13-9-2022
 Samiksha Choudhari 13-9-2022
 Homeshwari Chaudhari 13-9-2022
 - Absent -

Completed by Dr. Mangesh Vasanttrao Kadu, Head of the department of political science
 Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur.

Date: 13/09/2022

Dr. Mangesh Vasanttrao Kadu
 Head
 Department of Political Science
 B. M. E. Bhiwapur

बिवापुर महाविद्यालय बिवापुर

सत्र- 2022-2023

राज्यशास्त्र विभाग

बि. ए. भाग 9 मधुन अभ्यासाला लागे असलेल्या विद्यार्थ्यांची (Slow Learners)

ओळख पटविण्यासाठीची चाचणी परिक्षा

वेळ: सकाळी 9:00 ते 9:09

एकूण गुण: 40

- सुचना: 1. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 2. सर्व प्रश्नांचा समान गुण असेल.

अ. शिकवण्या जाग्या भरत.

गुण: 20

1. शिध्दांत ..... असतात.
 अ. वस्तुनिष्ठ ब. मुल्य-विरहीत क. मुल्याविधीत ड. निरपेक्ष
2. .... ह्यांचा राज्यशास्त्राचा जनक म्हणले जाते.
 अ. सॉफिस्टीस ब. प्लेटो क. अरिस्टॉटिल ड. पाचव्याणोरस
3. 'क्युमन नेचर इन पॉलिटिक्स' हा ग्रंथ ..... ह्याने लिहिला
 अ. वॉल्टर बाल्सास ब. आर्थर वेंटले क. टॉकविले ड. चार्ल्स मेरियम
4. शिध्दांत (Theory) हा शब्द ..... ह्या भाषेतील 'थिया' ह्या शब्दापासून आलेला आहे.
 अ. जर्मन ब. लॅटिन क. रशियन ड. ग्रीक
5. 1940 नंतरच्या राज्यशास्त्राच्या ..... राज्यशास्त्र म्हणतात.
 अ. पारंपारिक ब. मध्यकालीन क. आधुनिक ड. प्राक्म
6. वर्तनवादी चळवळ ..... नंतर सुरू झाली.
 अ. 1840 ब. 1900 क. 1940 ड. 2000
7. 'कारे अदावे?' हे सांगण्याचा प्रयत्न ..... ह्यातून होतो
 अ. राजकीय विरलेषण ब. राजकीय शिध्दांत क. वस्तुनिष्ठता ड. मुल्यनिरपेक्षता
8. वर्तनवाद ह्या शब्दाचा प्रयोग सर्वप्रथम ..... ह्याने केला.
 अ. मावर्स ब. हेगेल क. चार्ल्स मेरियम ड. जे. बी. वॉटसन
9. .... ह्याने सत्ता विभाजनाचा सिध्दांत मांडला
 अ. मावर्स ब. तर्से क. प्लेटो ड. मॉन्टेस्क्यु
10. उन्तर वर्तनवादाची मांडणी ..... ह्याने केली.
 अ. मावर्स ब. चार्ल्स मेरियम क. हेरिड डुस्टन ड. जे. बी. वॉटसन

ग. विकान्या जागा भरा.

मुल: २०

१. वर्तनवाद ( ) (अ) १९५० पूर्वी
२. उत्तर-वर्तनवाद ( ) (ब) राजकीय विश्लेषण
३. पारंपारिक राज्यशास्त्र ( ) (क) अनुभवान्या आधारे जाडणी करणे
४. १९५० नंतर ( ) (ड) अडिस्टंटिल
५. सिध्दांताच्या त्वांरांसे कारण ( ) (ड) जे. बी. वंदिरान
६. राज. सिध्दांत ( ) (फ) अदितव्यात्वावाद
७. अनुभववाद म्हणजे ( ) (ग) १९०३
८. 'काय आहे?' हा विषय ( ) (ग) डेरिड डस्टन
९. अमेरिकन पोलिटीकल सायन्साची स्थापना ( ) (ग) मुल्याधिष्ठीत
१०. राज्यशास्त्राचा जनक ( ) (घ) आधुनिक राजकीय विश्लेषण

क. पाच ओळीत उत्तरे लिहा.

मुल: १०

१. राजकीय सिध्दांत म्हणजे काय?

२. वर्तनवादाची कोणतीही दिज वैशिष्ट्ये लिहा.

8133	KU GAYATRI RAJKUMAR HAJARE	40	ADV LEAR.						
8134	KU SAKSHEE MAROTI PADOLE	40	ADV LEAR.						
8135	KU PRATIKSHA RAJENDRA PAL	40	ADV LEAR.						
8140	KU SHIVANI RAVINDRA AHIRKAR	28	Slow Learner						
8141	KU NEHA AJAY AHIRKAR	31	ADV LEAR.						
8142	KU VAISHNAVI SANTOSH MESHARAM	31	ADV LEAR.						
8143	KU SAKSHEE KAWALI CHATTE	28	Slow Learner						
8153	KU KAJAL RAMAJI BHAKARE	36	ADV LEAR.						
8158	MR RAJ HARIDAS NAGOSE	34	ADV LEAR.						
8162	KU SHRAVANI DILIP CHATTE	36	ADV LEAR.						
8163	KU NANDINI H. KADYADAS CHATTE	41	ADV LEAR.						
8164	KU PUJA PARMESHWAR BALBUDHE	33	ADV LEAR.						
8170	MR NITESH VILAS BOTULE	31	ADV LEAR.						
8171	MR BADAL DNYANESHWAR DESHMUKH	20	Slow Learner						
8173	KU UNNATI VINOD MATE	ABSENT	ABSENT						
8180	MR PAVAN VILAS GHOTEKAR	32	ADV LEAR.						
8181	MR MANOJ DILIP CHANODE	24	Slow Learner						
8182	KU KAJAL DHANRAJ WADHAI	ABSENT	ABSENT						
8183	KU SHRUTI SHANKAR TELANG	32	ADV LEAR.						
8184	KU MAYURI UMAKANT ROHANKAR	40	ADV LEAR.						

(Handwritten signatures)

भिवापूर महाविद्यालय भिवापूर

सत्र: २०२२ - २०२३

राज्यशास्त्र विभाग

वि. ए. भाग १ मधुन अभ्यासात मागे असलेल्या विद्यार्थ्यांची (Slow Learners)

ओळख पटविण्यासाठी घेतलेल्या चाकवी परिक्षेचा निकाल

(Progress Report of first test examination conducted on 13/09/2022 to identify the Slow Learners)

PROGRESS REPORT OF FIRST TEST CONDUCTED ON 13/09/2022

Id. No.	Name of the student	Score I Test 13/09/2022	Remark	Score II Test	Remark	Score III Test	Remark	Final Remark
8091	KU NIKITA MANGHAR TIDAKE	38	ADV.LEAR.					
8098	KU SITI VASANTA VAIDYA	ABSENT	ABSENT					
8103	KU PRAJWALI PRADIP VAIDYA	42	ADV.LEAR.					
8106	KU RENUKA ABHAY WADHAI	39	ADV.LEAR.					
8107	MR PRAVIN HARICHANDRA MULE	34	ADV.LEAR.					
8108	KU KARISHMA ASHOK SHENDE	36	ADV.LEAR.					
8111	KU TEJASWINI DIPAK GHARAT	40	ADV.LEAR.					
8112	KU LAXMI DHANRAJ FOPSE	47	ADV.LEAR.					
8113	KU KOMAL LAXMAN WAGH	47	ADV.LEAR.					
8114	KU SALOBAR SAJIDKHAN PATHAN	10	ADV.LEAR.					
8127	KU NIKHAT SHAKIL SHEIKH	34	ADV.LEAR.					
8132	KU AACHAL ANKUSH NANHE	36	ADV.LEAR.					

(Signatures)

8319	KU JAYSHRI GHANSHYAM KOLHE	37	ADV.LEAR.					
8325	MR PRATIK PRAKASH DHANORKAR	ABSENT	ABSENT					
8349	KU DEEPA TULSHIDAS DHANVIJAY	ABSENT	ABSENT					
8390	MR GAURAO DEORAM MADAVI	30	ADV.LEAR.					
8391	KU SANJIVANI NARENDRA SHRIRAME	32	ADV.LEAR.					
8401	MR GAURAV DOMESHWAR KUR/ZEKAR	ABSENT	ABSENT					
8409	KU SUHANI RAVINDRA SHRIRAME	31	ADV.LEAR.					
8428	MR RAHUL MADHUKAR WANI	20	Slow Learner					
8430	KU SAMIKSHA SANTOSH CHAUDHARI	18	Slow Learner					
8433	KU GHMESHWARI TRYAMBAK CHAUDHARI	16	Slow Learner					
8443	KU SHILPASHOK WASNIK	ABSENT	ABSENT					
	MR SACHIN PRAKASH INGALE	ABSENT	ABSENT					
TOTAL STUDENTS PRESENT		50						
TOTAL STUDENTS ABSENT		15						
TOTAL		65						

Completed by Dr. Mangesh Vasant Rao Kadu, Head of the department of political science Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur.

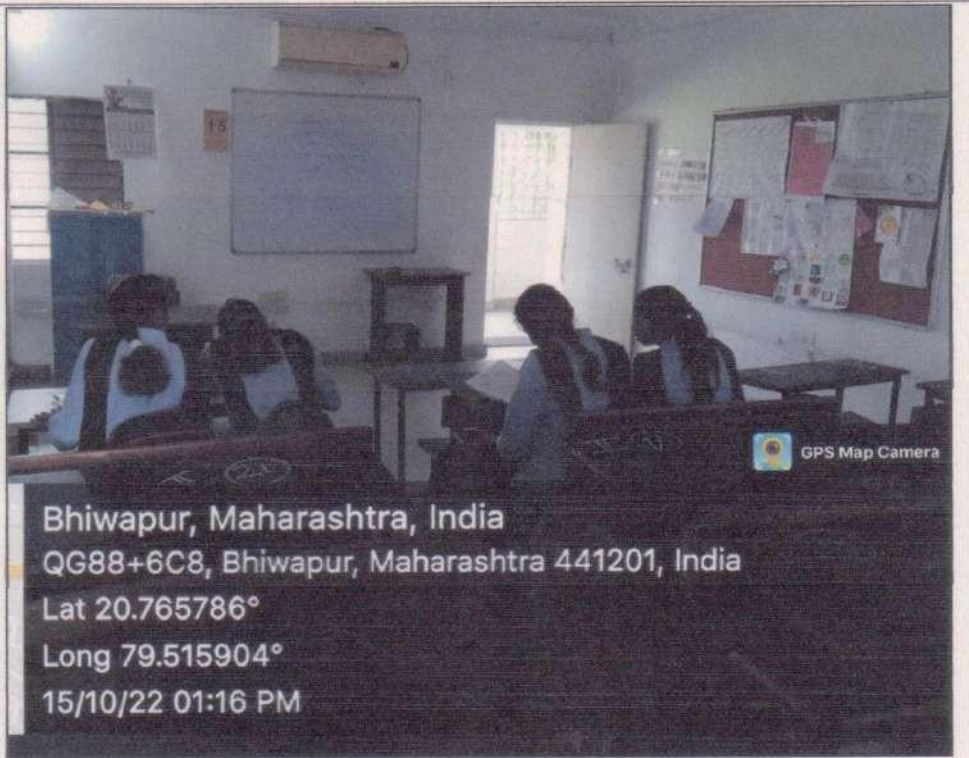
(Signatures)

Date: 15/09/2022

(Signature)

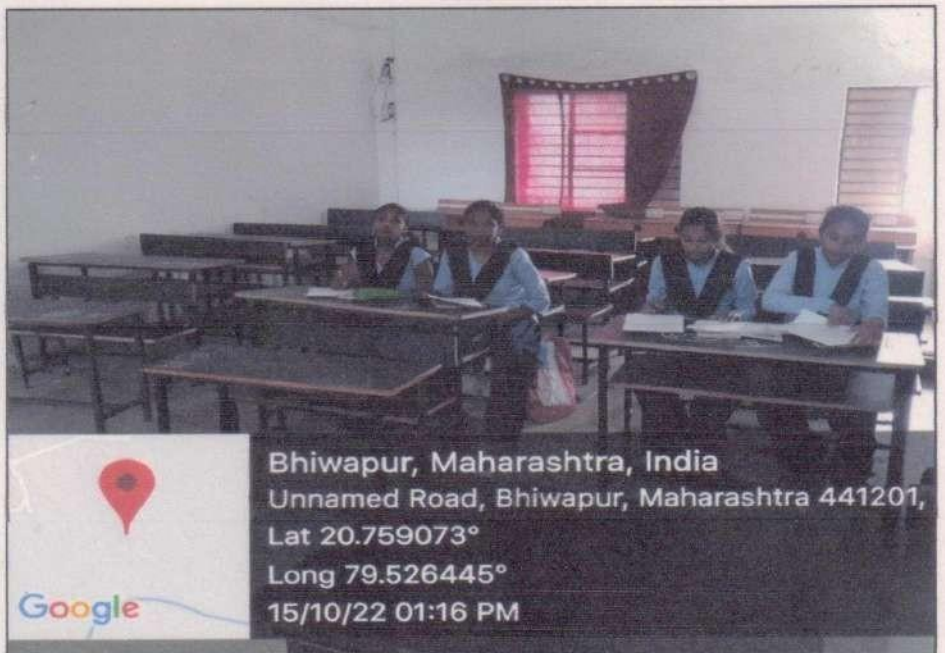
Dr. Mangesh V. Kadu
Head
Department of Political Science
B. M. B. Bhiwapur

Bhiwapur, Maharashtra, India
QG88+6C8, Bhiwapur, Maharashtra 441201, India
Lat 20.765786°
Long 79.515904°
15/10/22 01:16 PM

04 out of 08 slow learners during the second test examination conducted by Department of Political Science to test the improvement after 15 extra classes other than regular classes.

Bhiwapur, Maharashtra, India
Unnamed Road, Bhiwapur, Maharashtra 441201,
Lat 20.759073°
Long 79.526445°
15/10/22 01:16 PM

Slow learners during the second test examination

Slow learners during the second test examination

04 out of 08 slow learners during the second test examination conducted by Department of Political Science to test the improvement after 15 extra classes other than regular classes.

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR
SESSION: 2022 - 23
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE

To,
The Member Secretary,
Attendance Committee
Sir,

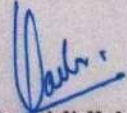
I am here by submitting a list of the students who are not appeared for the second test examination conducted on 15/10/2022 (To test the improvement in Slow Learners after 15 extra classes) for necessary action.

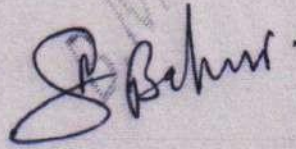
Thanking You!

Sr. No.	Name of the student	Remark
01	MR. BADAL DNYANESHWAR DESHMUKH	ABSENT
02	MR. MANOJ DILIP CHANODE	ABSENT
03	MR. RAHUL MADHUKAR WANI	ABSENT
04	KU. GHEMESHWARI TYAMBAK CHOUDHARI	ABSENT

Completed by Dr. Mangesh Vasantao Kadu, Head of the department of political science
Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur

Date: 17/10/2022

Dr. Mangesh V. Kadu
Head
Department of Political Science
B. M. B. Bhiwapur

भिवापूर महाविद्यालय भिवापूर

सत्र: २०२२ - २०२३

राज्यशास्त्र विभाग

बि. ए. भाग १ मधून अभ्यासात मागे असलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी (Slow Learners) आयोजित

केलेल्या १५ अतिरीक्त वर्गाची शिकवणी पूर्ण झाल्यानंतर त्यांच्यात झालेल्या सुधारणा

तपासण्यासंबंधीची चाचणी परिक्षा

दिनांक: १५/१०/२०२२

वेळ: सकाळी १२:१५ ते ०१:००

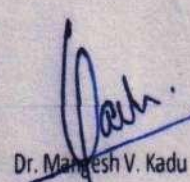
परिक्षेसाठी उपस्थित विद्यार्थ्यांचे हजेरी पत्रक

AATENDANCE SHEET

Id. No.	Name of the student	Signature of the student	Date
8140	KU SHIVANI RAVINDRA AHIRKAR	Shivani R. Ahirkar	15-10-22
8143	KU SAKSHEE KAWALU CHATTE	Sakshee K. Chatte	15-10-22
8171	MR BADAL DNYANESHWAR DESHMUKH	— AB —	—
8181	MR MANOJ DILIP CHANODE	— AB —	—
8307	KU PRATIKSHA PURUSHOTTAM MARATHE	Pratiksha P. Marathe	15-10-22
8428	MR RAHUL MADHUKAR WANI	— AB —	—
8430	KU SAMIKSHA SANTOSH CHOUDHARI	S. S. Choudhary	15-10-22
8433	KU GHEMESHWARI TR-YAMBAK CHAUDHARI	— AB —	—

Completed by Dr. Mangesh Vasant Rao Kadu, Head of the department of political science
Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur.

Date: 15/10/2022

Dr. Mangesh V. Kadu
Head
Department of Political Science
B. M. B. Bhiwapur

भिवापूर महाविद्यालय भिवापूर

सत्र: २०२२ -२०२३

राज्यशास्त्र विभाग

अभ्यासात मागे असलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी (Slow Learners) आयोजित केलेल्या १५ अतिरिक्त वर्गाची शिकवणी पूर्ण झाल्यानंतर त्यांच्यात झालेल्या सुधारणा तपासण्यासंबंधीची चाचणी परिक्षा

दिनांक: १५/१०/२०२२

वेळ: सकाळी १२:१५ ते ०१:००

वेळ: ५० मिनीटे

एकूण गुण: ५०

सूचना: १. सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

अ. रिकाम्या जागा भरा.

गुण: २०

१. आधुनिक सिद्धांत ..... असतात.
अ. वस्तुनिष्ठ ब. मुल्य-विरहीत क. मुल्याधिष्ठीत ड. निरपेक्ष
२. .... ह्याला वर्तनवादाचा जनक म्हंटले जाते.
३. अ. मार्क्स ब. डेव्हीड इस्टन क. चार्ल्स मेरियम ड. जे. बी. वॉटसन
४. 'दास कॉपीटल' हा ग्रंथ ..... ह्याने लिहिला
अ. ग्रॅहम वालास ब. आर्थर बेटले क. टॉकव्हिले ड. कार्ल मार्क्स
५. सिद्धांत (Theory) हा शब्द ..... ह्या भाषेतील 'थिया' ह्या शब्दापासून आलेला आहे.
अ. जर्मन ब. लॅटिन क. रशियन ड. ग्रीक
६. १९५० पुर्वीच्या राज्यशास्त्राला ..... राज्यशास्त्र म्हणतात.
अ. पारंपारिक ब. मध्ययुगीन क. आधुनिक ड. प्राचिन
७. वर्तनवादी चळवळ ..... नंतर सुरू झाली.
अ. १८५० ब. १९०० क. १९५० ड. २०००
८. 'कसे असावे?' हे सांगण्याचा प्रयत्न ..... ह्यातून होतो.
अ. राजकीय विश्लेषण ब. राजकीय सिद्धांत क. वस्तुनिष्ठता ड. मुल्यनिरपेक्षता
९. उत्तर वर्तनवादाची संकल्पना प्रथम ..... ह्याने केला.
अ. मार्क्स ब. डेव्हीड इस्टन क. चार्ल्स मेरियम ड. जे. बी. वॉटसन
१०. .... ह्याने राज्यविहित समाजरचनेचा सिद्धांत मांडला.
अ. मार्क्स ब. रूसो क. प्लेटो ड. मॉन्टेस्क्यु
११. उत्तर वर्तनवादाची मांडणी ..... ह्याने केली.
अ. मार्क्स ब. चार्ल्स मेरियम क. डेव्हिड इस्टन ड. जे. बी. वॉटसन

ब. रिक्तान्या जागा भरा.

गुण: २०

१. पारंपारिक राज्यशास्त्र	( ) (अ) १९९० पुर्वी
२. उन्तर-वर्तनवाद	( ) (ब) राजकीय विश्लेषण
३. पारंपारिक राज्यशास्त्र	( ) (क) अनुभवाच्या आधारे मांडणी करणे
४. 'काय आहे?' हा विषय	( ) (ड) अॅरिस्टॉटल
५. सिध्दांतांच्या नश्याचे कारण	( ) (इ) जे. बी. वॉटसन
६. अमेरिकन पोलिटीकल सायन्स	( ) (फ) अतितथ्यतावाद
७. अनुभववाद म्हणजे	( ) (ग) १९०३
८. १९९० नंतर	( ) (भ) डेव्हिड इस्टन
९. राज. सिध्दांत	( ) (म) मुल्याधिष्ठीत
१०. वर्तनवाद	( ) (घ) आधुनिक राजकीय विश्लेषण

क. पाच ओळीत उत्तरे लिहा.

गुण: १०

१. सत्तेचे दोन घटक थोडक्यात स्पष्ट करा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

२. वर्तनवादी दृष्टीकोन थोडक्यात स्पष्ट करा.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Shah
15/7/2022

8133	KU GAYATRI RAJKUMAR HAJARE	40	ADV LEAR.	---				
8134	KU SAKSHEE MAROTI PADOLE	40	ADV LEAR.	---				
8135	KU PRATIKSHA RAJENDRA PAL	40	ADV LEAR.	---				
8140	KU SHIVANI RAVINDRA AHIRKAR	28	Slow Learner	36	Adv. Lear.			
8141	KU NEHA AJAY AHIRKAR	31	ADV LEAR.	---				
8142	KU VAISHNAVI SANTOSH MESHAM	31	ADV LEAR.	---				
8143	KU SAKSHEE KAWALI CHATTE	28	Slow Learner	39	Adv. Lear.			
8153	KU KAJAL RAMAJI BHAKARE	36	ADV LEAR.	---				
8158	MR RAJ HARIDAS NAGOSE	34	ADV LEAR.	---				
8162	KU SHRAVANI DILIP CHATTE	36	ADV LEAR.	---				
8163	KU NANDINI TUKADYADAS CHATTE	41	ADV LEAR.	---				
8164	KU PUJA PARMESHWAR BALBUDHE	33	ADV LEAR.	---				
8170	MR NITESH VILAS BOTULE	31	ADV LEAR.	---				
8171	MR BADAL DNYANESHWAR DESHMUKHI	20	Slow Learner	ABSENT				
8173	KU UNNATI VINOD MATE	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8180	MR PAVAN VILAS GHOTEKAR	32	ADV LEAR.	---				
8181	MR MANOJ DILIP CHANODE	24	Slow Learner	ABSENT				
8182	KU KAJAL DHANRAJ WADHAI	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8183	KU SHRUTI SHANKAR TELANG	32	ADV LEAR.	---				
8184	KU MAYURI UMAKANT ROSANKAR	40	ADV LEAR.	---				

2

15/10/2022

बिवापुर महाविद्यालय, बिवापुर

सत्र: २०२२-२०२३

राज्यशास्त्र विभाग

अभ्यासात मागे असलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी (Slow Learners) आयोजित केलेल्या १५ अतिरीक्त वर्गाची शिकवणी पूर्ण झाल्यानंतर त्यांच्यात झालेल्या सुधारणा तपासण्यासंबंधीची चाचणी प्रतिबा

(Progress Report of second test examination conducted on 15/10/2022 to test improvement in Slow Learners)

PROGRESS REPORT OF SECOND TEST CONDUCTED ON 15/10/2022

Id. No.	Name of the student	Score I Test 13/09/2022	Remark	Score II Test	Remark	Score III Test	Remark	Final Remark
8091	KU NIKITA MANOHAR TIDAKE	38	ADV LEAR.	---				
8098	KU SITI VASANTA VAIDYA	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8103	KU PRAJWALI PRADIP VAIDYA	42	ADV LEAR.	---				
8106	KU RENUKA ABHAY WADHAI	39	ADV LEAR.	---				
8107	MR PRAVIN HARICHANDRA MULE	34	ADV LEAR.	---				
8108	KU KARISHMA ASHOK SHENDE	36	ADV LEAR.	---				
8111	KU TEJASWINI DIPAK GHARAT	40	ADV LEAR.	---				
8112	KU LAXMI DHANRAJ FOPSE	47	ADV LEAR.	---				
8113	KU KOMAL LAXMAN WAGH	47	ADV LEAR.	---				
8114	KU SALOBAR SAJJIDHAN PATHAN	10	ADV LEAR.	---				
8127	KU NIKHAT SHAKIL SHEIKH	34	ADV LEAR.	---				
8132	KU AACHAL ANKUSH NANHE	36	ADV LEAR.	---				

1

15/10/2022

8185	KU SANJIVANI JAGDISH KEWAT	30	ADV LEAR.	---				
8230	KU TANUJA BHIMRAO DHANVIJAY	42	ADV LEAR.	---				
8233	MR CHETAN VIRENDRA GAYDHANE	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8234	MR MANISH NAMDEV DAHARE	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8235	MR JAY RAJU BALBUDHE	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8236	MR ABHISHEK HARICHAND BALBUDHE	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8237	KU PUNAM BHAGWAT TITARMARE	31	ADV LEAR.	---				
8243	KU DIMPAL KESHAV SHENDRE	36	ADV LEAR.	---				
8244	MR SURAJ SHRIHARI THAKARE	31	ADV LEAR.	---				
8253	MR PRASHANT SANDIP KOLHE	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8262	KU TANNU SURYABHAN DHOTE	41	ADV LEAR.	---				
8266	KU RENUKA SANJAYRAO NAGOSE	30	ADV LEAR.	---				
8267	KU ACHAL JAGDISH PYADALWAR	42	ADV LEAR.	---				
8274	KU VAISHNAVI DEVIDAS JUMDE	44	ADV LEAR.	---				
8280	MR ROHAN SHALIKRAM KAMDI	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8283	MR NAGESHWAR BABAN TAMBE	34	ADV LEAR.	---				
8284	MR NAGESHWAR SHAMRAO BAREKAR	36	ADV LEAR.	---				
8289	KU SHAHINA AJGAR SHEIKH	38	ADV LEAR.	---				
8292	KU NAMRATA NILKANTH GAWANDE	43	ADV LEAR.	---				
8297	KU AISHWARYA SHIVAJI SAHARE	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8307	KU PRATIKSHA PURUSHOTTAM MARATHE	22	Slow Learner	35	Adv. Learner			

3

8319	KU JAYSHRI GHANSHYAM KOLHE	37	ADV LEAR.	---				
8325	MR PRATIK PRAKASH DHANORIKAR	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8340	KU DEEPA TULSHIDAS DHANVIJAY	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8390	MR GAURAO DEORAM MADAVI	30	ADV LEAR.	---				
8391	KU SANJIVANI NARENDRA SHRIRAME	32	ADV LEAR.	---				
8401	MR GAURAV DOMESHWAR KURZEKAR	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
8409	KU SUHANI RAVINDRA SHRIRAME	31	ADV LEAR.	---				
8428	MR RAHUL MADHUKAR WANI	20	Slow Learner	ABSENT				
8430	KU SAMIKSHA SANTOSH CHAUDHARI	18	Slow Learner	33	Adv. Learner			
8433	KU GHMESHWARI TRYAMBAK CHAUDHARI	16	Slow Learner	ABSENT				
8443	KU SHIRUTI ASHOK WASNIK	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
	MR SACHIN PRAKASH INGALE	ABSENT	ABSENT	ABSENT				
TOTAL STUDENTS PRESENT		50		---				
TOTAL STUDENTS ABSENT		15		---				
TOTAL		65		04				

◆ Completed by Dr. Mangesh Vasantrao Kadu, Head of the department of political science Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur.

Date: 17/10/2022

Dr. Mangesh V. Kadu
Head
Department of Political Science
B. M. B. Bhiwapur

Dr. Mangesh V. Kadu
Head
Department of Political Science

PRINCIPAL
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

Backward Class Youth Relief Committee's

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

Arts, Commerce & Science Faculties (Junior & Senior)
Bhiwapur, Distt. - Nagpur (M. S.) - 441 201

Project Book

प्रकल्प वही

Optional Subject

Subject Zoology
Session - 20 - 20

वैकल्पिक विषय

Name : Puja Dnyaneshwarra Ekhar
Std. : Bsc 1st year Division — Roll No. —
University Exam. Seat No. : —
Subject : Zoology
Title : Assignment
Academic Year : 2022-23

Certificate

This is to Certify that Mr. / Miss.

Reja Dnyaneshwar It-hare

Std. Bsc 1st year Division: cbz

Roll No. — University Exam Seat No.

completed his/her project work titled as

Zoology - Assignment.

under my guidance during the academic

year ~~2022~~ 2022-2023.

Head

Department Of Zoology
Bhiwapur - Mahavidyalaya Bhiwapur
Dist. Nagpur (M.S.) 441201

Guide

Johnmuse

Principle

Principal

Bhiwapur Mahavidyalaya.

Date 31-07-23 Stamp/Seal of the College

Backward Class Youth Relief Committee's

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

Arts, Commerce & Science Faculties (Junior & Senior)

Bhiwapur, Distt. - Nagpur (M. S.) - 441 201

Project Book

प्रकल्प वही

Optional Subject

Subject English
Session - 20 - 20 23

वैकल्पिक विषय

Name : Vanashree Fulchand Gajbhiye

Std. : BA 2 year Division 4 sem Roll No. 35

University Exam. Seat No. : —

Subject : English

Title : Assignment

Academic Year : 2022 - 2023

Certificate

This is to Certify that M^r. / Miss.

Vanashree F. Gajbhaye

Std. B.A 2 year Division: 4 sem

Roll No. 35 University Exam Seat No.

completed his/her project work titled as

Assignments

under my guidance during the academic
year 2022 - 2023

Guide S.V. Wasekar

Bahare
Principle

Date 04/05/2023 Stamp/Seal of the College

Backward Class Youth Relief Committee's
BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA
Arts, Commerce & Science Faculties (Junior & Senior)
Bhiwapur, Dist. Nagpur (M.S.) - 441 201

Ph.No. 232349 S.T.D. Code - 07106, Fax No 07106 - 232064
Web Site: www.bmb.ac.in
Email bmv_bhiwapur@rediffmail.com
email2george@yahoo.com

NAME Dipali D. Dhone
STD. B.Sc.I DIV. CBZ ROLL NO. -
SUBJECT Zoology
SCHOOL Bhiwapur Mahavidyalaya

King size
PRACTICAL Record Book

Certificate

Name: Dipali D phone

Class: BSc 1st year

Roll No.: —

Exam No. II sem

Institution: Bhiwapur Mahavidyalaya Bhiwapur

This is certified to be the bonafide work of the student
in the Zoology Laboratory during the
academic year 2022 - 2023

No. of practicals certified 09 out of 09 in
the subject of zoology

Head
Department Of Zoology
Bhiwapur Mahavidyalaya Bhiwapur
Dist - Nagpur (M.S) 441201

Teacher In-charge

Examiner's Signature

[Signature]
Principal
Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya.
Bhiwapur

Date:

Institution's Rubber Stamp

(N.B. : The candidate is expected to retain his/her journal till he/she passes in the subject.)

**BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA BHIWAPUR
DIST. NAGPUR**

**Project Report
on
Water Analysis Assessment for Degree Students**

**Submitted to
Department of Chemistry
Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur**

Submitted by Student from B.SC-III

1.Rutuja Khawas	2. Kajal Dongarwar
3.Deepali Ivrate	4. Prajakta Fendar
5.Dhanshree Akhare	6. Poonam Selokar
7. Apurwa Borkute	

**UNDER THE GUIDANCE OF
ASST. PROF. DR. ASHWINI KADU**

DECLARATION

We, Rutuja Khawas, Kajal Dongarwar, Deepali Ivrate, Prajakta Fendar, Dhanshree Akhare, Poonam Selokar, Apurwa Borkute, hereby declare that the project entitled "Water Analysis Assessment for Degree Students" is submitted to Department of Chemistry, Bhiwapur Mahavidyalaya is our own work which has not been submitted in any form to any organization for award degree.

Place: Bhiwapur.

Date: 04/05/2023

Rm. Khaway
(Name)

Signature of the Student

Rutuja

Deepali

Prajakta

Dhanshree

Selokar

A. Borkute.

CERTIFICATE

This is to certify that the project work entitled “**Water Analysis Assessment for Degree Students**” is the work done by student and submitted to Department of Chemistry, Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur, Dist. Nagpur for the partial fulfilment of the requirements for the degree of Bachelor of Science in Chemistry.

Student's Name

1. Rutuja Khawas

2. Kajal Dongarwar

3. Deepali Ivate

4. Prajakta Fendar

5. Dhanshree Akhare

6. Poonam Selokar

7. Apurwa Borkute

Head
Department Of Chemistry
Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur
Dist.- Nagpur (M.S.) 441 201

Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya,
Bhiwapur

ACKNOWLEDGEMENT

I wish to express my deepest sense of gratitude and obligation to my revered teacher and guide **Asst. Prof. Dr. Ashwini M. Kadu**, Department of Chemistry, Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur, Nagpur for her inspirational guidance, suggestions, constructive criticism throughout my graduate studies. I relied heavily on her professional judgment and encouragement, which benefited me immensely in carrying out this project.

I also express my sincere gratitude to **Dr. Jobi George**, Principal, Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur, Nagpur, for his encouragement and immense co-operation during my graduate studies at Bhiwapur Mahavidyalaya.

I wish to express my gratitude to my parents for sparing me to undertake this research project without any hindrances.

Students Name

1.Rutuja Khawas

2. Kajal Dongarwar

3.Deepali Ivrate

4. Prajakta Fendar

5.Dhanshree Akhare

6. Poonam Selokar

7. Apurwa Borkute

ABSTRACT

The purpose of this **Water Analysis Assessment for Degree Students** is to find out, how the water sample can test. The report starts with introduction and ends with conclusion with experiment report. The report defines the detailed information about water testing with various examples. The report also explains about the quantity of the samples and types of the samples. The Sampling Methods consists of Manual sampling, which explain the details of water testing.

The physical and chemical properties of drinking water vary. It is therefore difficult to obtain a truly representative sample. We need water for different purposes; we need water for drinking, agriculture, irrigation, swimming, fishing, etc. Water for various purposes requirements for the composition and purity, and each body of water must be tested regularly to confirm the suitability.

The types of analysis could change from simple field testing for a single analytic to laboratory. The analytical process demands sampling and sample storage since changes in composition of water do not stop once the sampling has been taken. Screening is done to ensure that water reaches the laboratory, the same composition as it has occurred during sampling.

LIST OF CONTENTS

Sr. No	Contents	Page. No
1	Introduction	1
2	Experiments	3
3	Determination of Turbidity	4
4	Determination of pH	6
5	Determination of Hardness	8
6	Determination of Chloride	11
7	Conclusion	13
8	References	14

INTRODUCTION

Sampling:

The physical and chemical characteristics of drinking water vary from top to bottom of depth of land, as well as with time as from morning to evening. It therefore becomes difficult to obtain a truly representative sample.

Source of sample:

Sample collected from, River water, Water, Lake Water, Tube well and testing conducted

13th April, 2023

Fig.No.1 River water

Fig. No. 2 Lake water

Fig. No.3 Tube well Water

Sample containers:

Containers typically are made of plastic or glass, but one material may be preferred over the others. For example, silica, sodium, and boron may be leached from soft glass but not plastic, and trace levels of some pesticides and metals may adsorb onto the walls of glass containers. Thus, hard glass container is preferred. For samples, containing organic compounds, do not use plastic containers except those made of fluorinated polymers such as polytetrafluoroethylene (PTFE).

Sample Volumes:

Collect a 1 litre sample for most physical and chemical analyses. Do not use sample from the same container for multiple testing requirements (e.g., organic, inorganic, bacteriological, and microscopic examinations) because methods of collecting and handling are different for each type of test. Always collect enough sample volume in the appropriate container in order to comply with the sample handling, storage and preservation requirements.

Preservation Techniques:

To minimize the potential for volatilization or bio degradation between sampling and analysis, keep samples as cool as possible without freezing. Preferably pack samples in crushed or cubed ice or commercial ice substitute before shipment. Avoid using dry ice. Dry ice also may effect a pH change in samples. Keep composite samples cool with ice or a refrigeration system set at 4°C during compositing. Analyse samples as quickly as possible on arrival at the laboratory. If immediate analysis is not possible, preferably store at 4°C.

Experiments:

Aim: To assess the following Physico-chemical properties of water samples nearby Bhiwapur.

Objectives:

Physical Test & Chemical Test

- Colour
- Odour
- Suspended solids
- Turbidity
- pH parameters
- Total Hardness.
- Chloride

Chemical required

- Distilled water
- Buffer tablets pH values of 4.0,7.0,9.2
- EDTA,
- Ammonium chloride,
- Ammonium hydroxide,
- EBT
- Sodium chloride,
- Ethanol
- Acetic acid
- Potassium Iodide
- Sodium thiosulphate
- Starch.

Apparatus requirement

- Ph meter with electrode
- Beakers
- 100 ml standard flasks

- Funnels
- Filter papers
- Wash bottle

Methods:

1. Turbidity:

Three pin plug of the instrument was introduced into the appropriate main socket. The instrument was switched on and it was allowed to warm up for 10 to 15 minutes. The appropriate range is selected and standardize control was kept maximum. The test tube with distilled water was inserted into the cell holder and it is covered with light shield. Now set zero control was adjusted to indicate zero in the meter. The test tube containing distilled water is removed and was replaced with the test tube containing standard solution. The test tube containing the sample solution was inserted into the cell holder and the corresponding reading was noted in NTU units.

Preparation of stock standards

The particles of formation are uniform in size and shape. The stock standards prepared from the formations are accurate within 1% and stable for 6-8 weeks. The stock standard of 4000NTU is prepared as per the following procedure.

- 1) Take 5g of reagent grade Hydrazine Sulphate and dissolve in 400 of distilled water. This is solution A.
- 2) Next dissolve 50g of pure HexamethyleneTetramine in 400 ml of distilled water. This is solution B.
- 3) Mix solution A and B and make it upto one litre by adding distilled water and allow this mixture to settle for 48 hours at normal room temperature.

This is a stock standard of 4000 NTU and can be used for 6-8 months to prepare working standards as per following table. Shake this solution well before making dilution.

NTU Standard	Amount of stock std.Required to make 1 lit sol.
500	125.0 ml
100	25.0 ml
50	12.5 ml
10	2.5 ml
5	1.25 ml
1	0.25 ml

Result:

The turbidity in sample water=**5.3NTU**

Determination of pH

Preparation of reagent

Standard Buffer Solutions:

They can be prepared easily by dissolving the pH powder or tablets completely in 100ml of distilled water.

pH unit of measure which describes the degree of acidity or alkalinity of a solution. It is measured on a scale of 0 to 14. The term pH is derived from P the mathematical symbol of the negative logarithm, and H the chemical symbol of the Hydrogen. The formal definition of pH is the negative logarithm of the hydrogen ion activity.

$$\text{pH} = -\log_{10}[\text{H}^+]$$

pH provides the needed quantitative information by expressing the degree of the activity of an acid or base in terms of hydrogen ion activity.

Fresh distilled water has a pH of 7. Acidic waters have a pH of 0 to 7, whereas alkaline waters have a pH of 7 to 14. Ammonia and Lime solution have pH of about 12 where as many cool drinks, lime juice, battery, etc. have pH of less than 4. As pH is measured on a logarithmic scale, a water having a pH of 6 to 10 times more acidic than the natural water, a water having a pH of 4 is 1000 times more acidic than water with pH 7 and a pH of 2 is 100000 times more acidic than a pH of 7.

pH of a solution can be found easily by using pH strips (paper) or a pH meter gives very accurate values whereas pH strips gives approximate values. pH is determined by the measurement of electromotive force of a cell comprising an indicator electrode responsive to hydrogen ions (such as glass electrode) immersed in the test solution and a

reference electrode is usually achieved by means of a liquid junction, which forms a part of the reference electrode. The 'emf' of this cell is immersed with pH meter. This is high impedance electrometer calibrated in terms of pH

Procedure:

Connect the pH electrode to the input socket at the front. Clean the electrode with distilled water and dry it. Dip the electrode in the 4.00 pH buffer solution which is provided. Measure the temperature of the buffer solution. Keep the TEMP. Knob at temperature of the solution. Push the pH switch. Adjust the display to 4.00 pH with the CAL knob. Now the instrument is calibrated. Wash the electrode, dry it and put it in the solution whose pH is to be measured.

Result:

pH of the given samples = **7.27**

3. Determination of Hardness of water

Reagent preparation:

1. EDTA solution 0.01N:

Dissolve 3.723g of disodium salt of EDTA in distilled water to prepare 1 liter of solution. Store in polyethylene or Pyrex bottle.

2. Buffer solution:

Dissolve 16.9g of ammonium chloride in 143ml of concentrated ammonium hydroxide. Add 1.25g of magnesium salt of EDTA to obtain sharp change in color of indicator and dilute to 1 liter with distilled water.

3. Eri chrome Black T:

Dissolve 0.25g of EBT in 500ml alcohol or 0.5g of EBT with 100g sodium chloride (A.R) to prepare dry powder.

Hardness is generally caused by the calcium and magnesium ions present in water.

Polyvalent ions of some other metals like strontium, iron, aluminum, zinc and manganese etc. Are also capable of precipitating the soap and thus contributing to the hardness. However, the concentration of these ions is very low in natural waters, therefore, hardness is generally measured as concentration of only calcium and magnesium which are far higher in quantities over other hardness producing ions. Calcium, and magnesium form a complex of wine red color with Erichrome black t at pH of 10.0±0.1 the EDTA has got a stronger affinity towards Ca^{++} and Mg^{++} and, therefore by addition of EDTA, the former complex ion broken down and a new complex of blue color is formed.

Procedure:

Titration:

EDTA vs Sample Water

To pipette out 20ml of sample water into a clean conical flask. To this 5ml of buffer solution and 2drops of Eri chrome Black T indicator was added. The solution was titrated against EDTA taken in the burette. The end point was change of color from wine red to steel blue. The titration was repeated up to concordant values.

Sr. No	Volume of std. Water sample (ml)	Burette Reading (ml)		Volume of EDTA (ml)	End point
		Initial	Final		
1	20	0	11	11	Change from wine red to steel blue
2	20	0	11		

Where,

$$V_1 = \text{Volume of EDTA}$$

$$N_1 = \text{Normality of EDTA}$$

$$V_2 = \text{Volume of sample water}$$

$$N_2 = \text{Normality of sample water}$$

$$N_2 = \frac{V_1 N_1}{V_2}$$

$$N_2 = 5.57710^{-3} N$$

Amount of hardness present in the given sample water = Normality of sample

Water X Equivalent wt. of

$\text{CaCO}_3 \times 1000$

$= 5.577 \times 10^{-3} \times 100 \times 1000$

$= 577.5 \text{ mg/l}$

Result:

The hardness of given sample of water 577.5 mg/l

Determination of Chlorides:

Reagent preparations:

1) Silver Nitrate 0.02N:

Dissolve 3.4 g of dried silver nitrate in distilled water to make 1 liter of the solution and keep in a dark bottle.

2) Potassium chromate 5%:

Dissolve 5 g of potassium chromate in 100 ml distilled water.

3) Sodium chloride 0.0141N:

Dissolve 4.121 g of anhydrous Sodium chloride in 250 ml distilled water

Silver nitrate reacts with chloride to form very slightly soluble white precipitate of AgCl_2 . At the end point when all the chloride get precipitated, free silver ions react with chromate to form silver chromate of reddish brown color.

Procedure:

Titration:

Sample Water Vs Silver Nitrate

20 ml of sample water pipette out into a clean conical flask. One drop of potassium dichromate was added as a indicator. The solution turns yellow in color. The solution was titrated against silver nitrate taken in the burette. The end point was the change of yellow color into reddish brown color. Titration was repeated up to its concordant values.

S.NO	Volume of samplewater (ml)	Burette reading (ml)		Volume of silver Nitrate (ml)	End point
		Initial	Final		
1	20	0	2.5	2.5	Yellow colorto reddish brown
2	20	0	2.5		

Where,

$V_1 = \text{Volume of Silver Nitrate}$

$N_1 = \text{Normality of Silver Nitrate}$

$V_2 = \text{Volume of Sample Water}$

$N_2 = \text{Normality of sample water}$

$$V_1 N_1 = V_2 N_2$$

$$N_2 = \frac{V_1 N_1}{V_2}$$

$$=0.00537 \text{ N}$$

Amount of chloride present in the given sample of water =0.033 N Normality

of sample water X Equivalent weight of silver nitrate X 1000

$$=0.00537 \times 39.5 \times 1000$$

$$=212.043 \text{ mg/l}$$

Result:

The amount of chloride present in the given sample of water=**212.043 mg/l**

CONCLUSION

Sr.NO	PARAMETER	DESIRABLE LIMIT	MAXIMUM PERMISSIBLE LIMIT	OBSERVED VALUE
1	Color	5	25	-
2	Odour	Unobjectable	Unobjectable	-
3	Taste	Agreeable	Agreeable	Agreeable
4	Turbidity (NTU)	5	10	5.3
5	pH value	6.5 – 8.5	No relaxation	6.77
6	Total Hardness	300	600	577.5
7	Chlorides	250	1000	212.45

REFERENCES

1. IS 3025 (part 10)-1984 Methods of sampling and test (physically and chemical) for water and water- Turbidity.
2. IS 3025 (part 11)-1983 Methods of sampling and test (Physical and chemical) for water and waste water- pH value.
3. IS 3025 (part 21)-1983 Methods of sampling and test (physical and chemical) for water and waste water –Total hardness
4. IS 3025 (part 32)-1988 Methods of sampling and test (physical and chemical) for water and waste water- Chloride

SAMPLE COPY OF PROJECT REPORT

बॅकवर्ड क्लास युथ रिलीफ कमिटी, नागपूर द्वारा संचालित

भिवापूर महाविद्यालय

भिवापूर जि. नागपूर

लघुशोधप्रबंध शिर्षक

“इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व”

:-संशोधक विद्यार्थी:-

बी.ए.भाग ३ इतिहास विषयाचे विद्यार्थी

मार्गदर्शक

प्रा. डॉ. मोतीराज रा. चव्हाण

इतिहास विभागप्रमुख

भिवापूर महाविद्यालय, भिवापूर जि. नागपूर

वर्ष- २०२२-२३

संशोधकाचे प्रतिज्ञापत्र

आम्ही प्रतिज्ञा करतो की, “इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्त्व” हे शोधप्रबंध आम्ही बी.ए.भाग ३, इतिहास विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी स्वतः तयार केला आहे. हा लघुशोधप्रबंध आम्ही, प्रा. डॉ. मोतीराज रा. चव्हाण, इतिहास विभागप्रमुख यांच्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केलेला आहे. आम्ही घोषित करतो की, हा प्रबंध स्वतंत्र असून या संशोधनातील कुठलाही भाग यापूर्वी कधीही वा अन्य कोणत्याही ठिकाणी सादर केलेला नाही.

नागपूर

दि. ३०/१२/२०२३

:संशोधक विद्यार्थी:-

१) पल्लवी आर. भोयर

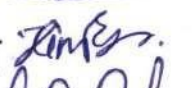
२) शुभांगी ए. पांडव

३) लता ए. बागडे

४) कोमल आर. डडमल

५) साहिन एस. शेख

६) प्रलय पी. कालारकर

७) जान्वी आर. पिंपळकर

८) प्रकाश आर. पाटील

९) वैशाली डी. कारमोरे

१०) स्नेहल के. शेंडे

मार्गदर्शकाचे प्रमाणपत्र

प्रमाणित करण्यात येते की, “इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व” हा शोधप्रबंध बी.ए. भाग ३ इतिहास विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी माझ्या मार्गदर्शनाखाली पूर्ण केला आहे.

प्रस्तुत शोधप्रबंध सर्व दृष्टीने परिपूर्ण असून संशोधनकर्त्याने अथक परिश्रम घेवून या शोधप्रबंधाची उभारणी केलेली आहे. माझ्या माहितीप्रमाणे प्रस्तुत प्रबंधाचा कुठलाही भाग यापूर्वी कधीही, कुठेही व कोणत्याही प्रशिक्षणाकरीता सादर झालेला नाही.

करिता प्रमाणपत्र देत आहे.

नागपूर
दि. ३०/०४/२०२३

मार्गदर्शक
प्रा. डॉ. मोतीराज रा. चव्हाण
भिवापूर महाविद्यालय, भिवापूर
जि. नागपूर

प्राचार्याचे प्रमाणपत्र

मी प्रमाणित करतो की, बी.ए. भाग ३ इतिहास विषयाच्या विद्यार्थ्यांनी "इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व" या विषयावर परिश्रमपूर्वक अभ्यास केल्यानंतर त्यांच्या प्रामाणिक संशोधन कार्यातून हा लघु शोधप्रबंध साकार झालेला आहे. या लघुशोध प्रबंधामध्ये प्रस्तुत अध्ययन विषयाचा अभ्यास स्वतंत्रपणे व तटस्थपणे करण्यात आलेला आहे. याचा मला पुर्ण विश्वास आहे.

दिनांक :- ३०/०४/२०२३

प्राचार्य

भिवापूर महाविद्यालय, भिवापूर
जि. नागपूर

ऋणनिर्देश

संशोधन ही सहजासहजी पूर्ण न होणारी अखंड अशी प्रक्रिया आहे. जी संशोधकाच्या अथक प्रयत्नाने पूर्ण तर होतेच परंतु इतरांच्या सहकार्याशिवाय संशोधकाचे प्रयत्न पूर्ण होणे कधीच शक्य नसते. अशा सहायभूत घटकांचा ऋणनिर्देश केला नाही तर स्वतःवरील ऋणाचा बोझा कधीही फेडता येणार नाही. 'इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व' या विषयावर संशोधनाचे कार्य सुरू करतांना प्रथम आमचे मार्गदर्शक प्रा. डॉ. मोतीराज रामदास चव्हाण भिवापूर महाविद्यालय, भिवापूर जि. नागपूर, प्रा. डॉ. सुनिल कृष्णराव शिंदे सरांनी वेळोवेळी केलेल्या सुचना व प्रोत्साहनामुळे आम्ही संशोधनाच्या कार्याला योग्य दिशा देवू शकलो.

निवड केलेल्या संशोधन विषयावर संशोधन सुरू करण्यापूर्वी ज्यांनी आम्हांला संशोधन विषयाचे स्वरूप समजावून सांगण्यासोबतच संशोधनातील अनेक बारीक दुवे आणि संशोधन विषयाशी संबंधित माहिती संकलित करण्यासाठी मदत केली. संशोधन करतांना संशोधनासाठी प्रशिक्षणासाठी आणि संशोधनासाठी प्रेरित करणारे आमच्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. जोबी जॉर्ज यांनी दिलेल्या अमूल्य सहकार्यामुळे हे संशोधन कार्य पुर्णत्वास जावू शकले त्यामुळे आम्ही त्याचाही शतःश ऋणी आहे.

शेवटी हा शोधनिबंध पूर्णत्वास नेण्यास प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षरीत्या सहायभूत झालेल्या ज्यांचा निर्देश या ठिकाणी झाला नसेल त्यांचीही ही मी ऋणी आहे.

दिनांक :- ३०/०४/२०२३

:-संशोधक विद्यार्थी:-

बी.ए. भाग ३ इतिहास विषयाचे विद्यार्थी

अनुक्रमणिका

तपशिल (अ)

- शिर्षक- “इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व”
- प्रशिक्षणाथ्यांचे प्रमाणपत्र
- मार्गदर्शकाचे प्रमाणपत्र
- प्राचार्यांचे प्रमाणपत्र
- ऋणनिर्देश
- अनुक्रमणिका पृष्ठ क्रमांक
- प्रकरण. १) प्रस्तावना ०१ ते ०४
- प्रकरण. २) संशोधनाचा आढावा ०५ ते ०७
- प्रकरण. ३) संशोधन पद्धती ०८ ते १२
- प्रकरण. ४) माहितीचे विश्लेषण व निर्वचन १३ ते ३८
- प्रकरण. ५) सारांश, निष्कर्ष आणि उपाययोजना ३९ ते ४५
- संदर्भग्रंथसुची ४६
- परीशिष्टे

प्रकरण पहिले प्रस्तावना

अतिप्राचीन काळापासून प्रवास ही मनुष्य प्राण्यांची सहज प्रवृत्ती आहे. रोजच्या दैनंदिन जीवनापेक्षा काहीतरी वेगळे कुठे तरी जाणे रोजच्या दैनंदिन जीवनाला माणूस कंटाळतो. मुड मनाला विरंगुळा मिळण्यासाठी तो फ्रेश राहण्यासाठी प्रवासाला जातो. प्रवास म्हणजे नित्य नवा सहवास मानवाला नेहमीच आपल्या भुतकाळातील ऐतिहासिक घटना ऐतिहासिक स्मारके, मंदिरे, सजावट वगैरे तसेच किल्ले, गुहा, लोणी, इ. विषयाचे कुतुहल वाटत असते. भुतकाळात जे जे धडून गेले आहे ते ते जाणून घेण्याची उत्सुकता व उत्कंठा मानवास असते. मानवाच्या ती नैसर्गिक सहज प्रवृत्ती आहे.

ऐतिहासिक स्थळे स्मारके विविध प्राचीन वस्तू व वास्तू पहाव्यात त्यांचा अभ्यास करावा. त्यांची भेट घ्यावी. असे त्यांना वाटते. म्हणून मनुष्य ऐतिहासिक स्थळांना भेटी देण्यासाठी प्रवास करतो. त्याच्या एक किंवा अनेक हेतूंनी केलेल्या प्रवासांना पर्यटन म्हणतात. जी व्यक्ती असा प्रवास करते त्या व्यक्तीस पर्यटक म्हणतात.

पर्यटक जेव्हा त्याने निश्चित केलेल्या ठिकाणाकडे जावयास निघतो आणि तेथून तो मुळ ठिकाणी परत येतो या दरम्यान जो कालावधी जातो त्यास पर्यटन म्हणतात. प्रवासात श्रेष्ठस्थान असलेले पर्यटन महत्वाचे आहे. ऐतिहासिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक, आर्थिक व राजकीय अशा विविध धकांचा संयुक्त गतिशील असतो. पण वास्तव्य स्थिर असते. पर्यटनात पर्यटकांचे स्थलांतर हे अल्पकाळासाठी असते.

● पर्यटनाची आवश्यकता :-

१) पूर्वीच्या काळातील प्रवासाची संकल्पना व आजची संकल्पना यात फरक आहे. पूर्वीच्या काळी प्रवासाचा उद्देश शोध घेणे, व्यापार करणे व धार्मिक स्थळांना भेटी देणे हा होता.

आज पर्यटनाची व्याख्या बदलती आहे. आनंद मिळविण्यासाठी मनोरंजनासाठी विरंगुळा मिळण्यासाठी माणूस प्रवास करतो. दैनंदिन जीवनात काहीतरी बदल व्हावा असे प्रत्येकास वाटते. म्हणून माणूस प्रवासास जातो.

पर्यटन ही ऐच्छिक क्रिया आहे. त्यामध्ये श्रेष्ठस्थान आहे. पर्यटनात प्रवासी हा केंद्रबिंदू असतो. युरोपियन पर्यटकांनी पर्यटनाचे प्रकार पाडले देशांतर्गत विदेशातील पर्यटन, धार्मिक, शैक्षणिक व वैद्यकिय पर्यटन.

पर्यटनात आपण आपल्या देशातील प्रेक्षणीय स्थळांना भेटी देतो. विदेशी पर्यटनात बाहेरील देशातील पर्यटक आपल्या देशात व आपल्या देशातील पर्यटक बाहेरील देशात जातात. धार्मिक प्रवृत्तीचे लोक धार्मिक स्थळांना भेटी देतात तर विद्यार्थी शैक्षणिक पर्यटन करतात. एखादया विषयाची क्षेत्र भेट म्हणता येईल.

● पर्यटनाच्या व्याख्या :-

१) “पर्यटन म्हणजे असा एक आर्थिक कार्यक्रम की, ज्यात लोकांचा प्रत्यक्ष देशांतर्गत किंवा परदेशी प्रवेश, वास्तव्य, भ्रमंती व हालचाल यांच्याशी संबंध आहे.

२) “पर्यटन म्हणजे लोकांनी त्यांच्या कायम राहत्या स्थानापासून व काही अंतरावरील ठिकाणी अल्पकाळासाठी केलेले स्थलांतर होय. हे स्थलांतर व्यवसाय, संशोधन, मनोरंजन व एषआराम वगैरे कोणत्याही कारणाने केलेले असते.”

● पर्यटनाचे प्रकार :-

- १) देशांतर्गत पर्यटन :- यामध्ये त्या त्या देशातील पर्यटक आपल्या देशांतर्गत पर्यटन स्थळांना भेटी देतात.
- २) विदेशी पर्यटन :- यामध्ये धार्मिक स्थळांना भेटी देणारे देशी- विदेशी पर्यटक येतात.
- ३) धार्मिक पर्यटन :- यामध्ये धार्मिक स्थळांना भेटी देणारे देशी-विदेशी पर्यटक येतात.
- ४) शैक्षणिक पर्यटन :- शैक्षणिक स्थळे, अभ्यास भेटी, उदयोग शिक्षण संस्था, संशोधन केंद्र भेटीचे पर्यटन यामध्ये येते.
- ५) वैद्यकिय पर्यटन :- वैद्यकिय उपचार, पारंपारिक उपचार, नैसर्गिक उपचारासाठी केले जाणारे विविध शहरात देशांतर्गत पर्यटन यामध्ये मोडते.

पर्यटनाचे स्वरूप व व्याप्ती :-

स्वरूप :- पर्यटनाचे स्वरूप हे परिवर्तनशील आहे. विसाव्या शतकाच्या मध्यापासून पर्यटनाकडे आधुनिक उदयोग म्हणून पाहिले जात आहे. प्रारंभी पर्यटनाचे क्षेत्र हे श्रीमंतांपुरते मर्यादित होते. देश - विदेशांतील सौंदर्यस्थळे, ऐतिहासिक स्थळे व स्मारके पाहून आनंद मिळवणे हा उद्देश होता. पण अलिकडे पर्यटनाची पार्श्वभूमी व उद्देश भिन्न आहेत. सर्वसाधारण आर्थिक परिस्थिती असलेले लोकसुद्धा पर्यटन करतात. गेल्या दशकापासून पर्यटनाचे 'लोकशाहीकरण' सुरु झाले आहे. विविध खुळ, स्पर्धा उदा. धोडदौड, नौकानयन, पर्वतारोहण, बर्फावरील धसरगुंडी इ. चा आनंद सामान्य मनुष्यसुद्धा धेऊ लागला आहे. त्यामुळे पर्यटकांची संख्या प्रचंड प्रमाणात वाढत आहे. विषयकाळात पर्यटनाच्या स्वरूपात काळाप्रमाणे बदल धडून येईल, कारण पर्यटनाचे स्वरूप हे परिवर्तनशील आहे.

व्याप्ती :- पर्यटनामुळे आर्थिक प्राप्ती होतेच पण त्याच्या विकासाबरोबर रोजगाराची संधी उपलब्ध होते. त्यामुळे पर्यटनाची व्याप्ती वाढत आहे. २० व्या शतकाच्या उत्तरार्धापासून पर्यटनाची व्याप्ती झपाट्याने वाढत गेली. वाहतुकीच्या जलद सोई, दरडोई उत्पन्नातील वाढ, पर्यटन सुविधांचा विकास पर्यटनाचे लोकशाहीकरण, सामूहिक पर्यटन, यामुळे तसेच वाहतुकीची साधने, रस्ते, निवासाच्या सुविधा, हॉटेल्स, फोटोग्राफस, गाईड्स, व्यापार, स्थानिक हस्तकला व्यवसाय इ. चा विकास झपाट्याने होऊन पर्यटनाची व्याप्ती दिवसेंदिवस विस्तारित आहे. पर्यटन हे स्वतंत्र उद्योग क्षेत्र झाले आहे. यामध्ये स्वयंरोजगार व रोजगार संधी विपुल आहेत. गोवा, केरळ, राजस्थान, जम्मू काश्मिर इ. राज्यांच्या उत्पन्नाचा मोठा स्रोत पर्यटनच आहे.

प्रकरण दुसरे

संशोधनाचा आढावा

कोणत्याही विषयावर संशोधनाला सुरवात करण्यापुर्वी आपल्या विषयाशी संबंधित पूर्वसंशोधन साहित्याचा आढावा घेणे, साहित्याचे अवलोकन करणे गरजेचे आहे. संबंधित साहित्याच्या अभ्यासातूनच संशोधनासाठी निवडलेल्या विषयाचे महत्व स्पष्ट होते. साहित्य अवलोकन केल्यानंतर त्याची मांडणी करणे महत्वाचे आहे. संबंधित विषयावर साहित्य निर्मिती झाली आहे कां? याचाही अभ्यास संशोधन साहित्याचा आढावा घेतांना करण्यात येतो. तसेच विषयाशी संबंधित साहित्यावर आधारित विविध स्तरावर अध्ययन झाले आहे काय? झाले असल्यास स्तर संशोधनाची उद्दिष्टे कोणती होती, गृहितके कशी निश्चित केली होती आणि कोणते निष्कर्ष प्राप्त झाले यांचे अध्ययन करणे गरजेचे आहे. यातून निवडलेल्या विषयाच्या ज्या घटकांवर अभ्यास झालेला नाही त्यावर अभ्यास करण्यासाठी विषयाची निवड करण्यात आली आहे.

पूर्व संशोधन साहित्याच्या अवलोकनामुळे एखाद्या संशोधनाची पुनरावृत्ती होत नाही. पूर्व संशोधनापासून सध्याच्या संशोधनापर्यंत किती अंतर पडले आहे. याची कल्पना येते. तसेच पूर्व संशोधनामध्ये कोणती संशोधन पध्दती वापरली याचेही ज्ञान प्राप्त होते.

प्रस्तुत संशोधनात संशोधनकर्त्याने काही पुस्तके, संशोधन प्रबंध, संशोधनपर निबंध, लेख, वृत्तपत्रातील विषयाशी संबंधित लेख, वेबसाईटवरून माहिती

इत्यादीचे अवलोकन करून त्यावर संक्षिप्त प्रकाश टाकण्याचा प्रयत्न केला आहे. त्या सर्व संशोधनाचे स्वरूप व सारांश थोडक्यात पुढीलप्रमाणे.

‘इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व’ या शोधनिबंधाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन व संशोधन करण्यासाठी संशोधनकर्त्याला प्रस्तुत विषयाच्या संबंधित साधनांची जुळवाजुळव करावी लागली. या विषयाची साधने संशोधककर्त्याने अनेक ठिकाणाहून प्राप्त केली. त्या साधनात प्राथमिक व दुय्यम साधनांचा अंतर्भाव आहे.

प्रस्तुत संशोधन विषयाचा अभ्यासाकरीता स.म.गर्गे लिखित इतिहासाची साधने- एक शोधयात्रा, सदाशिव आठवले यांचे इतिहासाचे तत्वज्ञान, कृ. वा. वळसंगकर यांचे इतिहास स्वरूप व अभ्यास, डॉ. शांता कोठेकर यांचे इतिहास तंत्र आणि तत्वज्ञान, यशोधरा भोसले यांचे पर्यटनाचे पैलू, विठ्ठल धारपूरे यांचे पर्यटन भूगोल, शां. भ. देव यांचे पुरातत्वविद्या, प्रा. के. धाणेकर यांचा सादस ह्याद्रीची भटकंती किल्ल्यांची, प्रमोद मांडे यांचा गढ किल्ले महाराष्ट्राचे, पांडुरंग पाटणकर यांचे चला सहलीला, मिलींद गुणाजी यांचे गुढरम्य महाराष्ट्र, डॉ. ब्रह्मानंद देशपांडे लिखित अजिंठा वेरुळ, औरंगाबाद डॉ. मिलींद गुणाजी यांचे चाला माझ्या गोव्याला, इत्यादी महत्वपूर्ण ग्रंथाचा उपयोग झाला. ह्यामध्ये संशोधनाच्या दृष्टीने पुढील ग्रंथ महत्वपूर्ण ठरले.

१) इतिहासाची साधने - एक शोधयात्रा

स.म.गर्गे यांनी लिहीलेल्या इतिहासाची साधने - एक शोधयात्रा या ग्रंथाचा महत्वपूर्ण उपयोग प्रस्तुत संशोधन कार्य करतांना झालेला आहे. प्रस्तुत ग्रंथामधूनच इतिहासाचा अभ्यास करण्याची साधने कोणती आहेत. त्याचा संशोधनासाठी कसा

वापर करता येईल याची माहिती घेवून प्रस्तुत संशोधनासाठी इतिहासाच्या साधनांचा वापर करण्यात आला.

२) इतिहास स्वरूप व अभ्यास

कृ. वा. वळसंगकर यांनी लिहिलेल्या इतिहास स्वरूप व अभ्यास या पुस्तकामध्ये इतिहासाचे स्वरूप आणि इतिहासाचा अभ्यास करण्याच्या विविध पध्दतींचा अभ्यास प्रस्तुत विषयावरील संशोधन कार्य करतांना करण्यात आलेला आहे.

३) इतिहास तंत्र आणि तत्वज्ञान

डॉ. शांता कोटेकर यांच्या इतिहास तंत्र आणि तत्वज्ञान या ग्रंथांचा उपयोग प्रस्तुत संशोधन कार्यासाठी झालेला आहे. प्रस्तुत ग्रंथातून इतिहासाच्या अभ्यासाची तंत्रे कोणती आहेत? त्याचा विद्यार्थ्यांना शिकवितांना कसा उपयोग करता येईल याची सविस्तर माहिती दिलेली आहे. या माहितीचा प्रस्तुत संशोधनासाठी उपयोग करण्यात आलेला आहे.

४) पर्यटनभूगोल

विठ्ठल धारपूरे लिखित पर्यटन भूगोल या पुस्तकातून पर्यटन म्हणजे काय? पर्यटनाची आवश्यकता, भारतातील विविध पर्यटन स्थळे, महाराष्ट्रातील पर्यटन स्थळे, किल्ले, लेण्या, इत्यादींचा सविस्तर अभ्यास केलेला आहे. त्याचा संशोधनासाठी उपयोग झाला.

प्रकरण तीसरे

संशोधन पध्दती

शास्त्रीय पध्दतीचे स्वरूप समजून घेतल्याशिवाय संशोधनाचे स्वरूप आणि आज्ञाय याचे नीट आकलन होत नाही. म्हणून सरळ व सोप्या शब्दामध्ये संशोधनाचा अर्थ शास्त्रीय भाषेत सांगावयाचे झाल्यास असे म्हणता येईल की, संशोधक हा शास्त्रीय पध्दतीचा अवलंब करून व्यावहारिक अशा प्रश्नांची उत्तरे शोधून काढण्याचा प्रयत्न करतो. संशोधनाचा सरळ व सोपा अर्थ पुन्हा पुन्हा शोध घेणे असा होतो. अनुभव कक्षेत येणाऱ्या घटनांबद्दल कां? कसे? व काय? या प्रकारच्या प्रश्नांची तर्कशुध्द उत्तरे मिळण्याची शक्यता वाढावी याच उद्देशाने शास्त्रीय पध्दतीचा विकास झालेला आहे. शास्त्रीय पध्दत ही कोणत्याही विशिष्ट शास्त्राची ठेव नाही” हा मुद्दा स्पष्ट करतांना पियर्सन म्हणतात, “शास्त्राच्या सर्व शाखांसाठी शास्त्रीय पध्दत एकच आहे. तर्कशुध्द विचार करणाऱ्या व्यक्तिकडून वापरली जाणारी अशी ती पध्दत आहे. अध्ययन विषयांच्या साम्यात नव्हे तर अध्ययन पध्दतीच्या समरूपतेतच सर्व शास्त्रांचे साम्य प्रतिबिंबित होते.”

आज संशोधनाची देशाला गरज आहे. परंतु पाहिजे त्या प्रमाणात संशोधन होत नाही. म्हणजे आजची शिक्षण प्रणाली ही संशोधनात्मक असली पाहिजे. देशाच्या संशोधन क्षेत्रात चांगल्या व दर्जेदार युवा संशोधकांची कमतरता आहे. असे माजी राष्ट्रपती डॉ. अब्दुल कलाम यांनी म्हटले होते.

साधारणतः कोणत्याही विषयाच्या सखोल व चिकित्सक अभ्यासाला संशोधन असे म्हणतात. एन्सायक्लोपीडीया ऑफ सोशल सायन्सेस नुसार विविध प्रकारचे विषय आणि परिकल्पनांचा, विस्तार सत्यान्वेशन म्हणजे संशोधन होय. इतिहास संशोधनात नवीन वस्तुस्थिती तपासून त्याची क्रमबद्ध मांडणी करावी लागते. शिवाय इतिहास संशोधनात त्या विषयाचे मूलभूत संशोधन, विषयातील नाविन्य आणि विषयाची उपयोगीता या तीन गोष्टी फार महत्वाच्या आहेत.

● संशोधन म्हणजे काय?

१. वेबस्टरच्या शब्दकोशाप्रमाणे

“संशोधन म्हणजे तथ्ये व तत्वे शोधण्यासाठी करण्यात येणारी चिकित्सा किंवा परिक्षण किंवा एखादी गोष्ट शोधून काढण्यासाठी सतत व पध्दतशीर केलेले परिश्रम होय.”

जिज्ञासा किंवा ज्ञान संपादन करणे ही मानवाची एक मुलभूत प्रवृत्ती आहे. त्यासाठी तो आपल्या ज्ञानेद्रियांचा उपयोग करतो. एखाद्या विषयासंबंधी किंवा घटनासंबंधी अधिकाधिक ज्ञान मिळविणे आणि त्यांची अधिकाधिक कारणमिमांसा करणे म्हणजे संशोधन होय.

२. पी. व्ही. यंग

१. कागदपत्रे - अभ्यासाच्या सोप्यासाठी कागदपत्रांचे वापर करणे केले जाते. इतर विविध कागदपत्रे अभिलेखागारात आपणास पाहायलास मिळतात. भारतीय भाषा

“सामाजिक संशोधनात शास्त्रशुध्द विवेचन पध्दती असते. तांत्रिक आणि पध्दतशीर तंत्राच्या आधारे नवीन घटनांचा शोध घेण्याचा तसेच जुन्या घटनांची पडताळणी करण्याचा केलेला प्रयत्न म्हणजे सामाजिक संशोधन होय.”

- इतिहास संशोधनाचे उद्देश

इतिहास संशोधनात व लेखनात, पुरातत्वाचा फार मोठा वाटा आहे. प्रागैतिहासिक काळ, इतिहासपूर्व काळ, इतिहास काळ हे पुरातत्वीय अभ्यासाचे कालखंड आहेत.

अ) तात्त्विक उद्देश -

- १) नविन वस्तुस्थितीचा शोध घेणे.
- २) ऐतिहासिक घटनांची माहिती तपासणे.
- ३) कार्यकारण संबंधाची माहिती मिळविणे.
- ४) संशोधनाच्या नियमांचा आणि योगायोगाचा शोध घेणे. व वैज्ञानिक कल्पनांच्या संदर्भातील उद्दिष्टे पूर्ण करणे.

ब) व्यावहारीक उद्देश

- १) विषयाचा सखोल अभ्यास करणे.
- २) इतिहास तपासणीत भ्रान्त परिकल्पना पैलू व सामाजिक उद्दिष्टांना महत्व आहे. त्याचाच अर्थ असा की इतिहास संशोधन हे सांस्कृतिक संशोधनाशी संलग्न असून त्यासाठी पुरातत्वाचा आधार घेणे गरजेचे आहे.

- इतिहास संशोधनाची साधने

- इतिहास संशोधनाची आधुनिक साधने

आधुनिक इतिहास संशोधनाला ही साधने फार महत्वाची आहेत. दिल्ली येथिल राष्ट्रीय अभिलेखागार, राजस्थान येथिल बिकानेरचे अभिलेखागार, महाराष्ट्रातील पुणे व मुंबई येथिल अभिलेखागारे, आंध्र, तामिळनाडू येथिल अभिलेखागारे इतिहास संशोधनाला गती देण्याचे काम करीत आहेत.

१. कागदपत्रे - अभ्यासाच्या सोयीसाठी कागदपत्रांचे वर्गिकरण केलेले आहे. अशी विविध कागदपत्रे अभिलेखागारात आपणास पाहावयास मिळतात. भारतीय भाषा

मधील १२ ते १५ व्या शतकातील कागदपत्रे उपलब्ध नाहीत. १६ व्या शतकातील सुमारे २०० कागद शासनाने प्रकाशित केलेले आहेत.

२. पत्रगुच्छ - पत्रगुच्छ हा फारसी साधनांचा कागदपत्रांचा एक प्रमुख प्रकार आहे. मुसलमान विद्वान किंवा शौकीन नवाब आपल्या आश्रयदात्याने किंवा आपल्या आवडत्या व्यक्तीने लिहिलेली पत्रे एकत्रित संकलित करीत त्यास पत्रगुच्छ म्हणत असत.

३. नाणी - नाण्यांवर लिहिलेल्या मजकुरावरून कित्येक राजकुले, राजकुलातील प्रसिद्ध स्त्री-पुरुष त्यांची कारकिर्द, त्यांचे धर्म, पंथ, त्यांची बिरूदे, त्यांनी केलेले पराक्रम, धर्मकृत्ये इ. चा आपल्याला बोध होतो.

४. प्रवास वर्णन - इतिहास अभ्यासाला अत्यंत महत्वाचा दस्तऐवज म्हणून प्रवासवर्णने लक्षात घेतली जातात. फाहियान, युआन-त्संग, इत्सिंग यांची प्रवासवर्णने प्राचिन इतिहासाच्या अभ्यासाला अत्यंत महत्वाची ठरतात. यासोबतच चित्रे, वास्तू व शिल्पे ही इतिहास साधने आहेत. यांचाही दस्तऐवज म्हणून लेखनासाठी उपयोग होतो.

• इतिहास अध्यापन पध्दती

अध्यापन पध्दतीच्या महत्त्वामुळे अनेक नवीन पध्दती उदयास आल्या. सामाजिक ध्येये, मूल्ये, उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी जी पध्दती सहायभूत ठरते. ती पध्दती योग्य होय. शिक्षण, विद्यार्थी व शिक्षक या तिघांना साधणारा दुवा म्हणून अध्यापन पध्दतीचे महत्व कायम राहणाधर आध्दधे. अध्ययन व अध्यापन ही एक महत्वाची मानसशास्त्रीय क्रिया होय. म्हणून कोणतेही अध्यापन मानसशास्त्राच्या पायावर आधारलेले असते. कोणत्याही संशोधकाला संशोधन करीत असतांना त्याच्या विषयाच्या अनुषंगाने त्याला प्राथमिक व दुयम साधनांचा वापर करावा लागतो. त्याशिवाय आपले संशोधन पूर्ण करताच येत नाही. संशोधनाच्या दृष्टीने प्राथमिक साधनाला अतिशय महत्व असते. ज्याप्रमाणे कच्चा मालाखेरीज वस्तूची निर्मिती अषक्य असते. त्याचप्रमाणे मुळ साधनाशिवाय संशोधकाला आपल्या संशोधनाला मुळ रूप देता येत नाही. यामुळे साधनाचे स्वरूप आपल्याला सांगता येईल ते म्हणजे इतिहासाचा जर संशोधक असेल त्याला ज्या काळातील विषयाचा अभ्यास करावयाचा आहे त्या संशोधकाने त्या काळातील साधने प्राथमिक मानले जातात. उदा. भारताच्या स्वातंत्र्य लढ्याचा अभ्यास करण्यासाठी त्याकाळची

साधने ही प्राथमिक स्वरूपाची ठरतात. त्याचप्रमाणे दुयम साधनेसुद्धा संशोधकाला अभ्यासावे लागतात पण दुयम महत्वाची मानली जातात. जसे एखादी घटना घडून गेल्यानंतर अनेक वर्षानी केवळ स्मरण शक्तीच्या आधारे लिहिलेला ग्रंथ होय. संशोधकाला मुळ साधने कच्चा माल असेल तर दुयम साधनाचा वापर संशोधकाला करण्यासाठी त्याला त्याच्या विषयाचे सखोल ज्ञान हे दुयम साधनाद्वारेच मिळत असते., विषयाच्या उपलब्ध माहितीत कोठे अनभिन्न आहेत, कोठे माहितीच्या रिकम्या जागा भरावयाच्या राहिलेल्या आहेत, कोठे नव्या स्पष्टीकरणाला वाव आहे याची संशोधकाला कल्पना येते व त्यामुळे त्याच्या संशोधन कार्याला नवी दिशा मिळू शकते.

- प्रस्तुत संशोधनासाठी वापरण्यात आलेली संशोधन पध्दती

ऐतिहासिक साधने जमा करण्यासाठी साधारणपणे चार पध्दती आहेत. त्यामध्ये पहिली पध्दत निरीक्षण होय. दुसरी प्रश्नावली पध्दत, तिसरी मुलाखत तर चौथी टिपणे तयार करण्याची पध्दत होय. 'इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व' या विषयावर संशोधन करतांना संशोधनकर्त्याने सर्वप्रथम निरीक्षण पध्दतीचा उपयोग केलेला आहे. ह्यामध्ये इतिहास अध्यापनात असलेली विविध ऐतिहासिक वास्तु, मंदिरे, सौंदर्यस्थळे इत्यादींना भेटी देवून सुक्ष्म निरीक्षणाद्वारे माहिती गोळा केली. त्यानंतर नेहमी पर्यटन आणि भ्रमंती करणाऱ्या व्यक्तित्तांच्या वैयक्तिक मुलाखती घेवून पर्यटन स्थळासंदर्भातील त्यांची माहिती, त्यांना आलेले अनुभव इत्यादिचा उपयोग करून घेण्यात आलेला आहे. तसेच पर्यटनाशी संबधित विविध पुस्तके, मासिके, वर्तमानपत्रातील विविध लेख इत्यादींचे वाचन करून माहिती प्राप्त करण्यात आला. तसेच प्रस्तुत संशोधन विषयाच्या दृष्टीने अधिक माहिती मिळविण्यासाठी जिल्ह्यातील माहिती अधिकारी यांच्याकडून माहिती मिळवून तसेच विविध शासकीय प्रकाशनाद्वारे प्रकाशित होणारे आर्थिक व सामाजिक समालोचन जणगणना पुस्तिका, स्थळदर्शक नकाशे यांचा वापर करून माहिती मिळविण्यात आली आहे. या सोबतच काही पर्यटन स्थळांना प्रत्यक्ष भेट देवून माहिती मिळविण्यात आलेली आहे. या आधारावर प्रस्तुत शोध निबंधाचे विवेचन करून काही निष्कर्ष व पर्यटन विकासाच्या दृष्टीने उपाययोजना सांगितलेल्या आहेत.

प्रकरण चवथे माहितीचे विश्लेषण व निर्वचन

- इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व

भारतीय इतिहास व संस्कृतीला हजारो वर्षांची परंपरा आहे. इतर कोणत्याही देशापेक्षा येथील इतिहास व संस्कृतीचा ठेवा हा अनमोल आहे. भारतातील अनेक राज्यांत महत्वाचे किल्ले, नदया, राजवाडे, मंदिरे, लेणी, मस्जिद, समाध्या, कबरी, नदयांचे धाट, इ. अप्रतिम स्मारके आहेत. उदा. आग्रा, दिल्ली, काशी, खजुराहो, राजस्थानमधील किल्ले, राजवाडे, दक्षिण भारतातील विशाल मंदिरे यांचा समावेश आहे. भारतात कोणत्याही राज्यात आढळून न येणारे जलदुर्ग महाराष्ट्रात आहेत. उदा. जंजिरा, सिंधुदुर्ग, विजयदुर्ग, रत्नदुर्ग, सुवर्णदुर्ग असे महाराष्ट्रातील अनेक अजिंक्य व बुलंद डोंगरी किल्ले आहेत. उदा. रायगड, शिवनेरी, राजगड, सिंहगड, पुरंदर, प्रतापगड, सज्जनगड, पन्हाळा, विशालगड, देवगिरी, दौलताबाद, रामसेज इ. यातील अनेक किल्ले हे छत्रपती शिवरायांच्या पदस्पर्शाने पावन झाले आहेत. यांतील काही किल्ले छत्रपती शिवरायांनी बांधून काढले आहेत. उदा. राजगड, रायगड, प्रतापगड, व सिंधुदुर्ग इ. अशा किल्ल्यांना, गिरिदुर्गांना भेट देण्यासाठी पर्यटक आवर्जून येतात. महाराष्ट्रातील हे किल्ले सह्याद्रीच्या दुर्गम शिखरावर विराजमान असल्यामुळे सह्याद्रीचे निसर्गसौंदर्य, उंच शिखर, खोल दऱ्या, कडे, कपारी, धनदाट जंगले पाहण्यासाठी पर्यटक आकर्षित होतात. सदाहरित कोकणचा प्रदेश, येथील सागरी किनारे, पवित्र तिर्थस्थळे उदा. पंढरपूर, कोल्हापूर, जेजूरी, शिर्डी, शेगांव, नाशिक, पैठण इ. स्थानांच्या भेटीची

ओढ पर्यटकास असते. महाराष्ट्रातील अजंठा, वेरुळ, कार्ले, इ. लेणी पाहण्यासाठी देशी- विदेशी पर्यटकांचा ओढ दिवसेंदिवस वाढत आहे.

पर्यटन व इतिहास यांचे नाते अभिनव व अतूट आहे. पर्यटन व इतिहास हे एकमेकांशी संलग्न विषय आहेत. म्हणून पर्यटनाच्या क्षेत्रात इतिहासाला महत्वाचे स्थान आहे. ऐतिहासिक स्थळांमध्ये किल्ले, युद्धभूमी, ऐतिहासिक स्मारके, लेणी, मंदिरे व राजधान्यांची शहरे यांचा समावेश होतो. आज जगातील बहुतेक देश ऐतिहासिक देशाचा आर्थिक फायदा होतो. रोजगाराची निर्मिती होते. सामाजिक व सांस्कृतिक बाबींची माहिती मिळाल्यामुळे ज्ञानात भर पडते. प्रादेशिक असमतोल कमी होतो. हस्तकला व्यवसायास चालना मिळते. देशाचे उत्पादन वाढते. अशा स्वरूपाचे फायदे पर्यटनामुळे होतात. म्हणूनच ऐतिहासिक पर्यटनास अलीकडच्या काळात विशेष महत्व प्राप्त झाले आहे. मुख्य म्हणजे इतिहासाचे विद्यार्थी या क्षेत्रात उत्तम करियर करू शकतात.

● पर्यटनाचे ऐतिहासिक घटक :-

पर्यटनाच्या दृष्टिने ऐतिहासिक स्थानांनाही महत्व आहे. भौगोलिक पर्यटन स्थळे ज्याप्रमाणे विशिष्ट भौगोलिक महत्वामुळे विकसित होतात तशी ऐतिहासिक स्थाने त्यांच्या ऐतिहासिक महत्वामुळे विकसित होतात. पर्यटनाचे काही प्रमुख ऐतिहासिक घटक पुढीलप्रमाणे आहेत.

9) किल्ले :- प्राचीन काळी सुरक्षिततेच्या दृष्टीने किल्ले बांधण्यात आले. हे किल्ले दगडी असतात. शिवाय त्यांच्या भोवती भक्कम तटबंदी व खंदक असत. काही किल्ले उंच पर्वतीय भागात दुर्गम ठिकाणी किंवा पाण्यात बांधले जात त्यामुळे

शत्रूला सहजासहजी हल्ला करणे व ते जिंकणे कठीण असे. अशा किल्ल्यामध्ये राजे लोक त्यांचे सरदार व सैन्य असे. शिवाय दारुगोळा, धान्य, घोडे इत्यादी युद्धाच्या दृष्टीने आवश्यक सर्व गोष्टी किल्ल्यामध्ये असत. उदा. सिंहगड, प्रतापगड, असिरगड इ.

२) युद्धभूमी :- पूर्वीच्या काळात सत्तेच्या विस्तारासाठी व आपली सत्ता रोखण्यासाठी राजे लोकांत सतत युध्ये होत असत. ज्या ठिकाणी ही युद्धे झाली त्यांना नंतरच्या काळात ऐतिहासिक महत्त्व प्राप्त झाले. उदाहरणार्थ, पानिपत, हरियाणा, प्लासी व, पं.बंगाल, हळदीघाट, राजस्थान इत्यादी ऐतिहासिक युद्धे झालेली ठिकाणे पर्यटनासाठी तेथे पर्यटक गर्दी करतात.

३) ऐतिहासिक स्मारके :- पूर्वीच्या काळात युद्धामध्ये जे लोक धारातीर्थी पडले त्यांच्या स्मरणार्थ स्मारके बांधण्यात आली उदा. कर्नाटकात श्रीरंगपट्टम येथे टिपू सुलतानचे स्मारक, खुलदाबादला ; औरंगाबादला औरंगजेबाचे स्मारक, संगमेश्वरला, रत्नागिरी, स्मारक ही पर्यटकासाठी गर्दीची ठिकाणे आहेत.

● भारतातील पर्यटन केंद्रे :-

१) आग्रा :- आग्रा येथील जगप्रसिद्ध ताजमहाल हे अमर प्रेमाचे प्रतिक मानले जाते. मुस्लिम वास्तुरचनेचा उत्कृष्ट नमुना असलेल्या या पर्यटन स्थळांसाठी दरवर्षी लाखो पर्यटक सर्व जगभरातून येथे येतात. इ. स. १६३२-५० या काळात शहाजहान बादशहाने आपली राणी मुमजात बेगम हिच्या स्मरणार्थ हा ताजमहाल यमुनाकाठी बांधलेला आहे. आग्रा शहराच्या दक्षिण बाजूस संपूर्ण श्वेत संगमरवने बांधलेली ही वास्तू जागतिक वास्तुरचनेचा एक उत्कृष्ट नमुना असून जगातील ते

एक आश्चर्य मानले जाते. ताजमहालाचे हे उत्कृष्ट वैभव सध्या प्रदूषणाच्या विळख्यात सापडले आहे. प्रदूषणामुळे ताजमहाल पिवळसर होत आहे. यासाठी अनेक उपाययोजना आखल्या आहेत. केवळ भारतीय पर्यटनासाठी नव्हे तर जगातील ही अप्रतिम वास्तु प्रदूषणाच्या विळख्यातून वाचविणे हे जगातील प्रत्येक नागरिकांचे कर्तव्य आहे. आग्रा येथे विमानतळ आहे. ते रेल्वेने देशातील अनेक नगरांशी जोडलेले आहे.

२) श्रीनगर :- सरोवरे व बागा यानी बहरलेले श्रीनगर हे भारताचे नंदनवन असलेल्या जम्मू - काश्मीरच्या राजधानीचे ठिकाण एक सांस्कृतिक केंद्र आणि विदेशी पर्यटकांचे एक महत्वाचे पर्यटन केंद्र आहे. श्रीनगरच्या १०-१५ कि. मी. परिसरात अनेक नयनमनोहर पर्यटनस्थळे आहेत. श्रीनगरजवळ मोगलकालीन चष्मेशाही, निशात व शालिमार ही सुंदर उद्याने आहेत. श्रीनगरमध्ये दाल, नगीन इत्यादी सरोवरे आहेत. यापैकी दाल सरोवर हे पर्यटकांचे मोठे आकर्षण आहे. निसर्गसौंदर्याने नटलेल्या या सरोवरात पर्यटकांसाठी हाऊस बोटस आहेत. शिकाऱ्यातून या हाऊस बोटपर्यंत जाता येते. तेथील सरोवरांचा जलक्रीडा व नौका विहारासाठीही उपयोग होतो.

३) चंदीगड :- चंदीगड हे स्वातंत्र्यानंतर वसविण्यात आलेले एक नियोजित शहर सांस्कृतिक पर्यटनाचे केंद्र म्हणून ओळखले जाते. कार्बुझिए या फ्रेंच तज्ञाने या शहराचा आराखडा तयार केला होता. वेगवेगळ्या विभागात विभागल्या गेलेल्या या शहरांतील रस्ते प्रमाणबद्ध आहेत. हे पंजाब आणि हरियाणाच्या राजधानीचे ठिकाण आहे. येथील सचिवालय, हायकोर्ट, विद्यापीठ इत्यादी इमारती तसेच

झाकीर हुसेन रोजगार्डन, म्युझियम व रहकगार्डन अतिशय प्रेक्षणीय आहेत. फुटूनया कपबश्या, डिशेश, मग, बांगड्या, मडकी, धाधरी, कॅक्रीट दगड व गोटे इत्यादी टाकाऊ वस्तूपासून तयार केलेले आकर्षक चित्राकृतीने रचलेली ही गार्डन अतिशय सुंदर सांस्कृतिक पर्यटन केंद्र मानले जाते.

४) खजुराहो :- मध्य प्रदेशांत स्थित असणारे खजुराहो हे देशाच्या इतर भागांपासून दीर्घकाळ बाजूला राहिल्यामुळे आक्रमणांपासून त्याची फारशी हानी झाली नाही. तसेच इतर ऐतिहासिक वास्तूंच्या मानाने खजुराहो येथील वास्तु सुरक्षित व सुस्थित राहू शकल्या. खजुराहो हा मंदिरसमूह आहे. चंदेला वंशातील लोकांनी खजुराहो व इतर ठिकाणे उदयास आली. त्यांच्या उभारणीचा कालावधी सर्वसाधारण इ. स. ६५० ते १०५० या दरम्यानचा मानला जातो. लहानमोठी अशी ८५ मंदिरे बांधली गेली असली तरी आज सुस्थितीत असलेल्या मंदिरांची संख्या केवळ २२ आहे.

● भारतीय वास्तू :-

भारतीय वास्तुकलेला प्राचीन परंपरा आहे. सिंधू संस्कृतीतील मोहेंजोदडो, हडप्पा, कालिबंगन, लोथल इ. ठिकाणच्या उत्खननातून त्या काळातील समाजजीवनाची माहिती मिळते. बौद्ध धर्माच्या प्रसारानंतर भारतात अनेक ठिकाणी स्तूप, विहार, चैत्यगृहे बांधली गेली. चौथ्या शतकापासून मंदिर वास्तुकला निर्माण होऊ लागली. भुवनेश्वर, कोणार्क, खजुराहो येथे नागर, उत्तर भारतीय वा इंडोआर्यन शैलीतील उत्कृष्ट निर्मिती झाली. पट्टकल, ऐहोळे, बदामी, बेलूर, हळेबीड येथे बेसर, मध्य भारतीय शैलीतील मंदिरे विकसित झाली. द्रविड,

दक्षिण भारतीय वास्तुशिल्प शैली महाबलीपूरम येथील एका दगडातून खोदलेल्या मंदिरातून विकसित झाली. कांचीपूरम, मदुराई, वेरुळ, श्रीरंगम येथे अशी मंदिरे दिसतात. गोपूर हा या वास्तुशैलीचा महत्वाचा घटक होता. जैन परंपरेतील वास्तूही लक्षवेधी व महत्वपूर्ण मानल्या जातात.

१२ व्या शतकापासून इस्लामी वास्तुकलेचा उगम भारतात झाला. मशिदी, राजवाडे, मीनार असे प्रकार त्यांनी निर्माण केले अकबराने फत्तेपूर शिक्री ही नवी राजधानी बांधली. तसेच आग्रा येथे किल्ला बांधला. दिवाण-इ-आम व दिवाण-इ-खास हे दोन प्रसिद्ध दरबार, दालने या किल्ल्यात आहेत. शहाजहानने आग्रा येथे ताजमहाल व दिल्ली येथे लाल किल्ला बांधला. अशा प्रकारच्या या सर्व वास्तू आणि वास्तुकला या ऐतिहासिक संस्कृतीचा वैभवशाली वारसा आहे. हा वारसा भावी पिढीसाठी प्रेरक व मार्गदर्शक आहे.

लेणी :-

लेणी म्हणजे डोंगर, टेकडी, पर्वत खोदून तयार केलेल्या गुहा होत. ज्यांचा उपयोग मुख्यतः पावसाळ्यात संन्यासी भिखूंना तपस्या साधना विश्रांती करण्यासाठी केला जाई. ही लेणी प्रामुख्याने सातवाहन, वाकाटक व राष्ट्रकूट या राजवंशांच्या काळात कोरली गेली. अशा वैशिष्ट्यपूर्ण लेण्यांमध्ये अजिंठा, कार्ले, कान्हेरी, धारापुरी, पितळखोरे, वेरुळ ही जगप्रसिद्ध लेणी आहेत.

लेण्यांमध्ये चैत्यगृहे, विहार आणि मंदिरे यांचा समावेश आहे. चैत्यगृह हे बौद्ध धर्मियांचे प्रार्थनास्थळ आहे. चैत्यगृहे ही चाफाकार असून त्यांच्या गोलाकार भागात अंडाकृती आकाराचा स्तूप कोरलेला असतो.

अजिंठा :-

औरंगाबाद जिल्ह्याच्या उत्तरेस १०० कि. मी., अजिंठा हे खानदेश व मराठवाडा यांच्या सीमेलगत असलेल्या सातमाळा पर्वरांगेतील एक लहानसं गाव. यापैकी काही लेण्याच्या भिंती सुंदर व अप्रतिम प्रसंगचित्रांनी चित्त्तारलेल्या आहेत. जगप्रसिध्द असलेल्या या लेण्यांच्या निर्मितीस इ. स. पू. २ या शतकात सुरुवात झाली. आणि ते इसवीसनाच्या ६ व्या शतकापर्यंत सुरु होते.

कार्ले :-

पुणे जिल्ह्यात मळवलीपासून लोणावळा ४-५ कि. मी. अंतरावरील कार्ले येथे सिध्द चैत्यगृह व विहार आहेत. येथील चैत्यगृहाचे स्थापत्य शिल्पे सुंदर आहेत.

वेरुळची कैलास लेणी :-

वेरुळ येथील जगप्रसिध्द लेणी औरंगाबाद जिल्ह्यात आहे. स्थापत्य, मंदिरास्थापत्य, शिल्पकला या सर्वच दृष्टिंनी ही लेणी अजोड आहे. हे एकपाषाणी मंदिर आहे. गोपूर, नदीमंडप, ध्वजस्तं, मुख्य मंडप, गाभारा, शिखर, लंकेश्वर मंदिर, सरिता मंदिर इ. वास्तू येथे प्रेक्षणीय आहेत.

घारापुरी :-

मुंबईपासून ६ ते ७ मैल अंतरावर समुद्रात एका लहान बेटावर डोंगरात ही लेणी आहेत. ही लेणी भव्य आकाराच्या शिल्पासाठी प्रसिध्द आहेत.

पितळखोरे :-

हा लेणीसमूह औरंगाबाद जिल्ह्यात कन्नडजवळ आहे. हा लेणीसमूह शिल्पांसाठी प्रसिध्द आहे. पुणे जिल्ह्यात विसापूर गडाच्या पायथ्याशी डोंगरात ही प्राचीन बौध्द लेणी आहेत. यातील चैत्यगृह महत्वाचे आहे. चाफाकार असून त्यात दगडी स्तूप राहण्यासाठी छोटे छोटे कक्ष आहेत. याशिवाय कोंडाणे, व कान्हेरी येथेही प्रेक्षणीय लेणी आहेत. अशी लहान-मोठी पाषाणातून कोरलेली शेकडो लेणी महाराष्ट्रात आहेत. वास्तुशास्त्र व शिल्पकलेचा लेणी उत्कृष्ट नमुना आहेत. यांचे जतन भावी पिढीसाठी मोलाचे आहे.

प्राचीन मंदिरे :-

नागर, द्रविड, वेसर या त्रिविध प्रवाहातून भारतीय मंदिर कलेचा विकास झाला. महाराष्ट्रात यादव काळात हेमाडपंती मंदिरे बांधली गेली. शिल्परचनेच्या दृष्टीने लेण्यांबरोबरच महाराष्ट्रातील पुढील प्राचीन मंदिरे प्रसिध्द आहेत.

अ) अंबरनाथचे शिवमंदिर :- ११ व्या शतकात शिलाहार राजांनी हे मंदिर बांधले. येथील शिल्प अप्रतिम आहे. गाभाऱ्याच्या दरवाज्यावर शिव आदी देवता, सिंह, हत्ती शिल्पे कोरली आहेत. छत घुमटाकृती असून मंडपात अनेक स्तंभ आहेत.

ब) कोळे नरसिंहपूरचे 'नरसिंह मंदिर' :- सांगली जिल्ह्यातील १३ व्या शतकातील हे मंदिर अतिशय सुंदर आहे. मंदिरा भोवती पाच बुरुजांचा तट आहे. कुंडलच्या भीम राजाने हे मंदिर बांधले.

क) खिद्रापूरचे कोपेश्वर मंदिर :- कोल्हापर जिल्ह्यातील खिद्रापूरचे कोपेश्वर मंदिर हे शिल्पसमृद्ध मंदिर आहे.

ड) लोणीवराह मंदिर :-हे महाराष्ट्रातील यादवकालीन मंदिर आहे.गडचिरोली जिल्ह्यात मार्कंडेय मंदिर प्रसिध्द आहे. तसेच तासगावचे द्रविड शैलीचे गणपती मंदिर प्रसिध्द आहे. सिन्नरचे गोंदेश्वर मंदिर, नाशिकचे काळाराम मंदिर त्र्यंबकेश्वर मंदिर इ. प्रसिध्द मंदिरे आहेत.महाराष्ट्रात सर्वात प्राचीन बांधीन मंदिर म्हणून यादर-शिलाहार काळातील मंदिरांना विशेष महत्व आहे. यापैकी अंबरनाथ, झोडगे, सिन्नर येथील मंदिरे लक्षणीय आहेत. विदर्भात जयपूर- कोटली, अहमदापूर, शिरपूर, मेहकर, धोत्रा, सातगाव इ. ठिकाणी हेमाडपंती मंदिरे आहेत. मराठवाड्यातील आर्बेंजोगाईपासून ५० कि. मी. वर धर्मापुरी येथे केदारेश्वराचे सुंदर प्राचीन मंदिर आहे.

किल्ले :-

प्राचीन व विशेषतः मध्ययुगीन कालखंडात किल्ल्यांना महत्त्वाचे स्थान होते. शत्रूच्या हल्ल्यापासून सरंक्षण, नियंत्रण करणे सोपे जावे आणि सभोवतालच्या प्रदेशावर नियंत्रण ठेवता यावे म्हणून बांधलेल्या वास्तूंना मराठीत दूर्ग, गिरीदुर्ग, किल्ला, द्विपदूर्ग, जंजिरा, गढी, कोट, बालेकिल्ला असे म्हणतात.

प्राचीन भारतात सिंधू संस्कृतीत शहरास तटबंदी होती व शहराच्या मध्यभागी बालेकिल्ला बांधला होता असे अवशेषावरून दिसते. रूग्वेदात 'पूर' या शब्दाचा उल्लेख आहे. वाकाटक, गुप्त, राष्ट्रकुट काळात किल्ल्यांना फारसे महत्व नसले तरी राजवाडे व शहरांना तटबंदी होती. चालुक्य, शिलाहार, यादव यांच्या काळात किल्ल्यांचे महत्व वाढले. दौलताबाद, देवगिरी, साल्हेर, मुल्हेर, अंकाईटकाई, अंजनेरी, मार्कंडा, त्रिंबका, रांगणा, पावनगड, पन्हाळा, विशाळगड,

माहूरगड, चंद्रपूरमधील गोंड राजाचा किल्ला इ. मुरुलीमपूर्व व मुस्लिम काळात अनेक किल्ले बांधले गेले. दिल्ली, आग्रा, अहमदनगर, परांडा, विजापूर, बंगलोर, तुधलकाबाद ही त्या काळातील भुईकोट किल्ल्यांची प्रसिध्द उदाहरणे होत. त्या काळात राजपुतांनी चितोड, अंबर, जोधपूर, ग्वाल्हेर, जयपूर इ. डोंगरी किल्ले बांधले. १७ व्या शतकात महाराष्ट्रात छत्रपती शिवाजीमहाराजांनी अनेक नवीन किल्ले बांधले आणि काही जुने डगडुजी करुन लढाऊ बनविले.

किल्ल्याचे प्रकार साधारणपणे किल्ल्यांचे तीन प्रकार आहेत.

अ) गरीदुर्ग किंवा डोंगरी किल्ला :-कठीण चढ, शिखरावर रुंद पठार, जिवंत विपुल पाण्याची टाकी आणि वरखाली तटाने वेढालेल्या डोंगरी किल्ल्यास 'गिरीदुर्ग' असे म्हणतात.

सह्याद्रीमुळे डोंगरी किल्ल्यांच्या निर्मितीस खूप मदत झाली. सह्याद्री पर्वताची रांग महाराष्ट्रात उत्तर-दक्षिण अशी जाते. तिच्या उंच शिखरावर किल्ले बांधणे सोईचे होते. त्यामुळेच सह्याद्रीच्या कडेखांद्यावर महाराष्ट्रातील बहुतेक किल्ले बांधले आहेत. उदा. शिवनेरी, रायगड, राजगड, सिंहगड, पुरंदर इ.

ब)भुईकोट किल्ला :-जे पूर किंवा शहर मोठ्या तटांनी वेढलेले आहे, सभोवती खंदकाचे सरंक्षण आहे. विविध उपयुक्त वस्तूंचा आणि गवत, धान्य, पाणी, वित्त इ चा भरपूर साठा आहे. आणि विविध शस्त्रांस्त्रांनी सज्ज असलेल्या नगराला कोष्ठदुर्ग किंवा भुईकोट किल्ला असे म्हणतात.

मध्ययुगीन काळात महाराष्ट्रात भुईकोट किल्ल्यांची निर्मिती मोठ्या प्रमाणात झाली. बहामनी, आदिलशाही, निजामशाही यांनी सपाट प्रदेशात भुईकोट किल्ले बांधले. उदा. परांडा, नळदुर्ग, विजापूर, अहमदनगर, उदगीर इ.

क) जलदुर्ग :-“जंजिरा म्हणजे समुद्राच्या खडकावर बांधलेला किल्ला होय”. महाराष्ट्राच्या पश्चिम किनारपट्टीवर पोर्तुगीज, इंग्रज, डच, फ्रेंच या सागरी सत्ताधाऱ्यांनी मराठ्यांच्या राजकारणात मोठ्या प्रमाणात हस्तक्षेप सुरु केला. त्यामुळे छत्रपती शिवाजी महाराजांनी महाराष्ट्राच्या किनारपट्टीच्या प्रदेशांत अनेक जलदुर्ग बांधले. समुद्र आणि राष्ट्रीय सीमांचे सरंक्षण करण्याच्या दृष्टीने सागरी किल्ल्यांचे महत्व होते. उदा. सिंधुदुर्ग, विजयदुर्ग, सुवर्णदुर्ग वगैरे.

● महाराष्ट्रातील महत्वाची किल्ले

१) पन्हाळगड :-हा किल्ला कोल्हापूर पासून २० कि.मी. अंतरावर एका डोंगरावर समुद्रसपाटीपासून ६३० मीटर उंचीवर आहे. नोव्हेंबर १६५६ मध्ये छत्रपती शिवाजी महाराज सर्वप्रथम या किल्ल्यावर आले. शिवाजी राजे पन्हाळगडावर असतांना सिद्धी जोहरने या किल्यास वेढा दिला तेव्हा ते मोठ्या युक्तीने विशाळगडागडे गेले. या किल्ल्यावर सज्जाकोठी, तीन दरवाजा, गंगा-जमुना कोठरा इत्यादी ऐतिहासिक ठिकाणे तसेच दत्तमंदीर, सादोबाचा दर्गा ही भाविकांची ठिकाणे, तबक उद्यान व इतर अनेक प्रेक्षणीय स्थळे आहेत. अलीकडे येथे बाजीप्रभू व शिवा काशिद रांचे वर पुतळे उभारले आहेत. यावर पक्के रस्ते, विश्रामालरे, हलीडे कॅम्पस अनेक हॉटेल्स आहेत. हा किल्ला पाहण्यास दूरदूरचे हौशी पर्यटक येतात.

२) विशाळगड :हा कोल्हापूर जिल्ह्यातील ऐतिहासिक किल्ला उंच डोंगरावर आहे. याची पूर्णतः पडझड झालेली आहे. या किल्ल्याचे प्राचीन अवशेष तेवढे शिल्लक आहेत. या किल्ल्याचा फक्त मुंदा दरवाजा शिल्लक आहे. या किल्ल्यावर गेल्यावर एक टेकडीवर सरकारवाडा, भोपाळ तळे, हजरत पीर मलिक रिहान रांचा दर्गा, महादेवाचे मंदीर, मालोजी व बाजीप्रभू यांच्या समाध्या, राजाराम महाराजांच्या पत्नी अहिल्याबाई यांचे स्मारक इत्यादी ऐतिहासिक खुणा आहेत. विशाळगडच्या पायथ्यापर्यंत बसेस जाऊ शकतात. पुढे गडावर पायी चढून जावे लागते. वर पूजारी लोकांची घरे आहेत. तेथे दर गुरुवारी व उरुसाचे वेळी भाविकांची मोठी गर्दी असते. इतर वेळीही पर्यटक तेथे येत असतात.

३) प्रतापगड : सातारा जिल्ह्यांत महाबळेश्वरपासून २० कि.मी. अंतरावर उंच व दुर्गम भागात असलेला हा ऐतिहासिक किल्ला आहे. याच्या आसपास दाट वनराई आहे. या किल्ल्याच्या पायथ्यापर्यंत पक्का रस्ता आहे. या किल्ल्याच्या पायथ्याशी अफजलखान व सैय्यद बंडा यांच्या कबरी आहेत. किल्ल्यावर पायथ्या चढून जावे लागते. प्रतापगडावर वानीमाता व हनुमान मंदिर, छत्रपती शिवाजी महाराजांचा पुतळा व एक सुरंदशी बाग आहे.

४) अजिंक्यतारा :सातारा जिल्ह्यात साताऱ्याचा इतिहास सांगणारा हा प्रसिद्ध किल्ला सातारा शहरास लागून उंच ठिकाणी आहे. हा किल्ला शिलाहार वंशियांनी इ.स. ११२० मध्ये बांधला. नोव्हेंबर १६७३ मध्ये शिवाजी महाराजांनी हा किल्ला घेतला आणि १६६८ मध्ये सातारा ही मराठ्यांची राजधानी केली. एप्रिल १७०० मध्ये हा किल्ला मोगलांच्या ताब्यात गेला. १७०८ मध्ये येथे छत्रपती शाहू

महाराजांचा राज्यभिषेक झाला. हया किल्ल्या भोवती असलेली तटबंदी नैसर्गिक असून अजून सुस्थितीत आहे. किल्ल्यातील बुरुजही अद्याप चांगल्या अवस्थेत आहेत. या किल्ल्यावर लहान मोठ तलाव आहेत. येथून सातारा शहर व आजूबाजूचे विलोभनीय दृष्य दिसते. अलिकडे किल्ल्यावर दूरदर्शनचे केंद्र उभारण्यात आले आहे. किल्ल्यावर जाण्यासाठी पक्का रस्ता आहे.

५) सिंधुदुर्ग :

सिंधुदुर्ग जिल्हयामध्ये छत्रपती शिवाजी महाराजांनी इ.स. १६८४ मध्ये बांधलेला हा जलदुर्ग महाराष्ट्राच्या पश्चिम किनाऱ्यावर समुद्रात कुरटे बेटावर आहे. याचे क्षेत्र ६० एकर इतके आहे. हा एक सुंदर किल्ला आहे. या किल्ल्याच्या तटाला एकूण ५२ बुरुजे आहेत. प्रत्येक तर ३० मीटर आहे. गडावर वाडा, ध्वजस्तं, कामगारांचे वाडे, साखरबाव, दूधबाव, दहीबाव, अशा विहीरी तसेच हनुमान तसेच हनुमान, वानी व महादेवाचे मंदीर आहे. पडावाचे किल्यापर्यंत जाता येते. सिंधुदुर्ग पाहण्यास असंख्य पर्यटक येतात.

६) रायगड : महाराष्ट्राचा मानबिंदू असलेला रायगड हा अति वर व दुर्गम असा किल्ला रायगड जिल्हयात महाडपासून २५ कि.मी अंतरावर आहे. जून १६७४ मध्ये छत्रपती शिवरायांनी या किल्ल्यावर राज्यभिषेक करून हिंदवी स्वराज्याची स्थापना केली. या किल्ल्याचे मूळ नाव 'रायरी' असे आहे. या प्राचीन किल्ल्याची पहिली नोंद विजयनगर साम्राज्याच्या संदर्भात आढळते. छत्रपती शिवाजी महाराजांचे वास्तुतज्ञ हिरोजी इंदुलकर यांनी या गडाची बांधणी केली. या गडावर गंगा सागर, हत्ती तलाव, बारुदखाना, टकमक टोक, जगदिश्वराचे मंदीर,

शिवरायाची समाधी इत्यादी गोष्टी पाहण्यालायक आहेत. रायगडच्या चित्तूर दरवाजाच्या खिंडकीपर्यंत पक्का रस्ता आहे. वर जाण्यास पायऱ्या आहेत. अलिकडे गडावर जाण्यास रोपवे केला आहे. हा रोपवे पाऊण कि.मी. लांबीचा आहे. याने एका वेळी १६ लोक जाऊ शकतात. जाण्यास केवळ ५ मिनीटे लागतात. येथे जिल्हापरिषदेची धर्मशाळा व पर्यटक निवास आहे. हा ऐतिहासिक किल्ला पाहण्यास सर्व भागातून पर्यटक येतात.

७) मुरुड-जंजिरा : महाराष्ट्राच्या पश्चिम किनाऱ्याला लागून रायगड जिल्ह्यांत हा एक ऐतिहासिक जलदुर्ग आहे. यांचे बांधकाम इ.स.१६६४ मध्ये झाले. सिद्दीकीचा पराभव करून हा किल्ला ताब्यात घेण्याचे अनेकांनी प्रयत्न केले. पण त्यास यश आले नाही. या किल्ल्यास १६ बुरुज असून एकात एक असे ३ सरंक्षक तट आहेत. किल्ल्यात पंचायतन पीर, तलाव, आहेत. किल्ल्याला भेट देण्यासाठी मुरुडपर्यंत पक्का रस्ता आहे. तेथून पडावाने जावे लागते.

८) पुरंदर : पुणे जिल्ह्यांमध्ये पुण्यापासून ४० कि.मी अंतरावर हा ऐतिहासिक किल्ला १४०० मीटर्स उंचीवर आहे. सवाई माधवराव व संभाजीराजे यांचा याच गडावर जन्म झाला. या गडावर पाण्याचे तलाव, रामेश्वर पुरंदेश्वर, केदारेश्वर मंदिर, पेशव्यांचा वाडा इ. गोष्टी पाहण्यासारख्या आहेत.

९) शिवनेरी : पुणे जिल्ह्यांत पुण्यापासून ६ कि.मी अंतरावर जुन्नर येथे हा किल्ला आहे. छत्रपती शिवरायांचे हे जन्मस्थान आहे. राष्ट्रकूट राजवटीच्या वेळी बांधण्यात आलेला हा किल्ला १०७० मीटर्स उंचीवरील बळकट किल्ला आहे. बहामनी सरदाराने १४४३ साली हा किल्ला यादवाकडून घेतला. १६७० मध्ये

शिवाजी महाराजांनी या किल्ल्यावर हल्ला करून हस्तगत केला. या किल्ल्यावर शिवप्रभूंच्या जन्माची इमारत, अंबरखाना, गंगा जमना पाण्याची टाकी, घोडयाची पागा, सरदारांची निवासस्थाने, मुस्लिम अमदानीतील मशिद, पीर, शिवाजी-जिजाऊ यांचे पुतळे इत्यादी गोष्टी पहावयास मिळतात. या किल्ल्याच्या पायथ्यापर्यंत बसेस जातात. पुढे किल्ल्यावर चालत जावे लागते.

१०) तोरणा किल्ला : या किल्ल्यालाच प्रचंडगड असेही म्हणतात. पुणे जिल्ह्यात हा किल्ला पुण्यापासून ६५ कि.मी अंतरावर असून याची उंची १४०४ मीटर्स आहे. असामान्य उंची, विलक्षण विस्तार यामुळे या किल्ल्यास प्रचंडगड म्हणतात. हा किल्ला अतिशय दुर्गम आहे. तोरणा किल्ला जिंकून शिवरायांनी हिंदवी स्वराज्याचे तोरण बांधले. येथील अनेक ऐतिहासिक गोष्टी पाहण्यासारख्या आहेत. या किल्ल्यापर्यंत जाण्यास पक्का रस्ता आहे. परंतु वर जाण्यास रस्ता अतिशय अवघड आहे. अलीकडे वर जाणाऱ्या वाटा रुंद केल्या आहेत. हौशी व साहसी पर्यटक येथे मोठ्या संख्येने येतात.

११) राजगड : पुणे जिल्ह्यात हा किल्ला पुण्यापासून ६५ कि.मी. अंतरावर आहे. या किल्ल्याचे बांधकाम इ.स. १६४८ मध्ये झाले. शिवरायांच्या कारकीर्दीची पहिली पंचवीस वर्षे राजगड येथे गेली. हा अतिशय भक्कम, अवघड, विस्ताराने मोठा व देखणा किल्ला आहे. मुख्य किल्ल्यास संजीवनी, पद्मावती, सुवेळा अशा तीन माच्या असून मध्यभागी बालेकिल्ला आहे. गडावर पद्मावती गणेश, मारुती, ब्रह्मर्षी, जननी अशी पांच मंदिरे, गुंजन, आळू व पाली असे तीन दरवाजे तसेच पद्मावती तलाव, दारुखाना, पागा, राजवाडा, पाण्याची टाकी, चिलखती बुरुज

इत्यादी गोष्टी पाहण्यासारख्या आहेत. राजगड हा निसर्गप्रेमी पर्यटकांचा आवडता किल्ला आहे. या किल्ल्यावरून दूरवरील मनोहर दृष्टिस पडतो. या किल्ल्यावरीही पर्यटक मोठ्या संख्याने येतात.

१२) सिंहगड : पुण्यापासून २५ कि.मी. अंतरावर असलेला हा किल्ला पुणे जिल्ह्यामध्ये १३१७ मीटर्स उंचीवर आहे. पूर्वीचे नांव कोंडाणा होते. अतिशय बळकट असलेला हा किल्ला फेब्रुवारी १६७० मध्ये वीर तानाजीचे पराक्रमाची शर्थ करून मोगलाकडून जिंकला. संयाजी राजांच्या निधनानंतर मोगलानी या किल्ल्यावर पुन्हा सत्ता प्रस्थापित केली. जुलै १६६३ मध्ये मराठयांनी हा किल्ला पुनःऔरजेबाकडून जिंकला. इ.स. १७०५ ते १८१८ परंत सिंहगड हा मराठयांकडेच होता. सिंहगडावर अनेक ऐतिहासिक गोष्टी पाहण्यासारख्या आहेत. यात कल्याण व डोणजे दरवाजा, तानाजीची समाधी, उदेभाचे थडगे, जवाहिरखाना, राजारामजीची समाधी, टेहठणी बुरुज, राजवाडा इत्यादी गोष्टी महत्वाच्या आहेत. या किल्ल्यावर जाण्यासाठी वरपर्यंत रस्ता असून शाळा व महाविद्यालयातील विद्यार्थी आणि निरनिराळ्या भागातील पर्यटक हा किल्ला पाहण्यास मोठ्या संख्येने येतात.

१३) हरिश्चंद्रगड :पुणे,ठाणे व अमदनगर या तीन जिल्ह्यांच्या सीमा जेथे एकत्र येतात येथे अहमदनगर जिल्ह्यात हा वर किल्ला आहे. हा किल्ला २००० वर्षापूर्वी बांधला असावा. या किल्लाच्या आसपास अतिशय गर्द झाडी आहे. इतकी घनदाट वनश्री महाराष्ट्रातील अन्य कोणत्याही किल्ल्याच्या परिसरात नाही. या किल्ल्याचा विस्तारही खूप मोठा आहे. घनदाट झाडीमुळे हा किल्ला खूपच

देखणा व आकर्षक दिसतो. या किल्ल्यावर चांगदेवानी तपश्चर्या केली होती असे म्हणतात. या गडावर हरिश्चंद्रेश्वराचे मंदिर आहे. या किल्ल्यावरील बऱ्याच गोष्टी पाहण्यासारख्या आहेत.

१४) दौलताबाद :

औरंगाबाद २० कि.मी. अंतरावर हा एक भूर्डकोट किल्ला औरंगाबाद जिल्ह्यात आहे. पूर्वी याचे नांव देवगिरी असे होते. मूळ किल्ला हिंदूराजा भिलमा याने हा किल्ला इ.स. ११८७ मध्ये बांधला. त्यानंतर अलाउद्दीन खिलजीने १२६४ मध्ये व नंतर इतर मुस्लिम बादशाहांनी त्यावर ताबा मिळविता. सुलतान महंमद तुघलकाने दिल्लीहून देवगिरी रथे राजधानी हलवून त्यास दौलताबाद असे नांव दिले. हा किल्ला दगडी बांधकाम आजूबाजूस खोल खंदक सुरक्षिततेसाठी भक्कम सात भिंती असलेल्या या किल्ल्याच्या प्रवेशद्वाराजवळ शक्तीशाली तोफा आहेत. आत कुतुबमिनारच्या धर्तीवर अल्लाऊद्दीन बहामनी दुसरा याने १४३५ मध्ये विजयाचे प्रतिक रथे ३० मीटर उंच “चांद मिनार” बांधला आतील बाजूस अनेक मंदिरे, चिनी महाल, निजामशाही महाल, बारा कमाना असलेली इमारत बारादरी आहे. हा किल्ला प्रेक्षणीय आहेच जवळच औरंगाबाद हे वाहतूकीचे केंद्र व शहर आहे. पर्यटकांच्या सर्व सुविधा येथे असल्यामुळे देशी-विदेशी पर्यटक मोठ्या संख्येने येतात.

पर्यटन व्यवसायास चालना देणारे घटक -

भारतात १९५० नंतर पर्यटन उद्योगास चालना मिळाली आहे. त्यास पुढील घटक कारणीभूत ठरले आहेत.

- १) मानवाचे आर्थिकदृष्ट्या उंचावलेले राहणीमान.
- २) मध्यमवर्गाच्या अर्थप्राप्तीत वाढ.
- ३) नोकरदारांना पर्यटनासाठी मिळणारी रजा व इतर सुविधा.
- ४) सर्व प्रकारच्या पर्यटन स्थळांची सहज उपलब्ध होणारी माहिती.
- ५) चांगले रस्ते, जलद वेगाने जाणारी वाहने.
- ६) रेल्वे मार्गाचे जाळे, वेगवान रेल्वे व रेल्वेच्या सुविधा.
- ७) विमान सेवा व सागरी प्रवासाची सहज उपलब्धता.
- ८) ऐतिहासिक स्मारके, किल्ले, मंदीरे, युद्धस्थळे, राजधान्या लेणी इ. चे आकर्षण.
- ९) धार्मिक व पवित्र स्थळांना भेटी देण्याची अध्यात्मिक ओढ.
- १०) लोकांचा जीवनविषयक बदललेला दृष्टिकोन, प्रवास व मनोरंजनाकडे वाढलेला कल.
- ११) विविध राज्यांनी पर्यटनासंबंधी निर्माण केलेल्या सुविधा.
- १२) शैक्षणिक सहली व वैद्यकीय पर्यटनक्षेत्राचा विकास.

● महाराष्ट्रातील पाच जागतिक वारसा स्थळे

- १) अजिंठा
- २) वेरुळ
- ३) एलिफंटा लेणी, घारापुरी बेट
- ४) छत्रपती शिवाजीमहाराज टर्मिनस, मुंबई
- ५) पश्चिम धाट सहयाद्री पर्वत

ब) ऐतिहासिक वास्तूंचे जतन

प्राचीन कलात्मक वास्तूंच्या संग्रहाच्या विचारसरणीतून प्राचीन अवशेषांच्या जतनाला व संग्रहाला प्रेरणा मिळवी. त्यामुळे याचे काळात युरोपात प्राचीन वास्तूंचा शास्त्रीय अभ्यास करण्यास सुरुवात झाली. १८ व्या शतकात युरोपात हर्व्यूलेनियम व पहमपे येथे उत्खनने झाली. त्यातील ह्या वास्तू पाहून पुरातत्वज्ञ भारावून गेले. त्यामुळे प्राचीन कलात्मक वास्तूप्रमाणे प्राचीन वास्तूही जपायला हव्यात याची जाणीव अभ्यासकांना झाली.

पुरातत्वीय अवशेषांचे जतन करणे व त्यांचा अभ्यास करणे हे पुरातत्वविद्येचे महत्वाचे उद्दीष्टय आहे. इ. सन. १८५६ मध्ये लॉर्ड डलहौसीने भारतात पुरातत्व विभाग स्थापन केला. प्राचीन स्मारके व पुरातत्वीय अवशेषांचे जतन करणे हे विभागाचे प्रमुख उद्दिष्टे होते.

वास्तुकला

वास्तू बांधण्याची कला आणि शास्त्र तसेच एखादया व्यक्तीची, गावाची, शहराची, राज्याची किंवा खंडाची वास्तूविषयक जडणघडण, शैली किंवा स्वरूप तसेच दर्जा व्यक्त करताना वापरण्यात येणारा शब्दप्रयोग म्हणजे वास्तुकला उदा. रोमन वास्तुकला, भारतीय वास्तुकला.

मानवाच्या मूलभूत गरजा-अन्न, वस्त्र, निवारा त्यापैकी निवारा निर्माण करण्याची कला आणि शास्त्र म्हणजे वास्तुकला त्यामुळे अतिप्राचीन काळापासून या क्षेत्रात मानव कार्यरत असलेला दिसून येतो. यामुळेच वास्तुकलेला सर्व कलांची जननी मानतात.

वास्तुप्रकार

मानवाच्या प्रत्येक क्षेत्रासाठी उपयुक्त अशी वास्तुनिर्मिती प्राचीन काळापासून होत आलेली आहे. वास्तूंचे प्रकार सुरुवातीच्या काळात मानवाच्या विविध गरजांशी

निगडीत होते. तसेच त्याचा धर्म तत्वज्ञानविषयक संकल्पना व सामाजिक कार्याची उपयुक्तता यांनीही हे वास्तुप्रकार नियंत्रित केले होते. काळाबरोबर सांस्कृतिक जीवनाच्या कक्षा रुंदावत गेल्या आणि वास्तुप्रकारात वाढझाली. त्यापैकी प्रमुख वास्तुप्रकार पुढीलप्रमाणे.

१) निवासी वास्तू :- निवारा ही मानवाची मूलभूत गरज असल्यामुळे या क्षेत्रातील वास्तुकला सर्वात प्राचीन आहे. सर्व ज्ञात संस्कृतींच्या पूर्वी तिथे अस्तित्वात असलेल्या वेगवेगळ्या वास्तूसंकल्पना आजही काही ठिकाणी अवशेष रूपात दिसतात. इतिहासात राजवाडा, सरदारवाडा, ब्राम्हणवाडा इ. अनेक प्रकारचे वाडे दिसून येतात.

२) धार्मिक वास्तू :- प्रत्येक धर्मातील कर्मकांडानुसार अध्यात्मिक गरजा पूर्ण करण्यासाठी त्या क्षेत्रातील वास्तुनिर्मिती प्रगत होत गेली. चर्च, ज्यु लोकांचे प्रार्थनास्थळ, मस्जिद, मंदीरे, अग्यारिक ; पारशी लोकांचे धर्मस्थळ हे प्रमुख धार्मिक वास्तुप्रकार होते.

३) प्रशासकीय वास्तू :- प्रजेचे प्रशासन करणारी यंत्रणा प्राचीन काळापासून कार्यरत होती. आधुनिक काळापर्यंत राजा हा देशाचा प्रशासक होता. मंत्रिमंडळ, दरबार, कार्यालय तसेच स्वतःचे राजवाडे, अतिथि महाल, नोकर-दासीच्या खोल्या, नगारखाने, चौथरे, बुरुज, बागबगीचे, तळी, सरोवरे, दरवाजे इ. अनेक घटक तत्कालीन शासकीय वास्तूंचे अविभाज्य घटक होते.

४) रंजनगृह :- प्राचीन काळात ग्रीकांनी प्रेक्षकांना बसण्यासाठी टेकडीच्या उतरणीचा उपयोग करून खुली रंगमंदिरे बांधली, रोमनांनी त्यात बंदिस्त नाट्यगृहे, क्रीडागारे सार्वजनिक स्नानगृहे बांधली.

५) शैक्षणिक व संस्कार वास्तू :- बौद्ध विहार, आश्रम, मठ तसेच तक्षशिला व नालंदा ही प्राचीन विद्यापिठे ही शैक्षणिक वास्तूंची काही उदाहरणे होत. तसेच

धर्मशाळागृहेही होती. त्यातून भारतीय इतिहास, संस्कृति व तत्वज्ञानाचा अभ्यास होई.

६)स्मारके :- एखादया व्यक्तीची, घटनेची वा युद्धातील विजयाची स्मृती वास्तुरुपात जतन करण्याची प्रथा प्राचीन काळापासून अस्तित्वात आहे. विजयकमानी, किर्तीस्तं , थडगी, प्रवेशद्वार, स्मारकशिल्प, मीनार अशा विविध वास्तू बांधून स्मृती जतनाची पंरपरा मानवी इतिहासात प्राचीन काळापासून चालत आली आहे.

७)दळणवळण क्षेत्रातील वास्तू :- १९ व्या २० व्या शतकात औद्योगिक क्रांतीमुळे रेल्वे स्टेशन, बसस्थानके, विमानतळ इ. दळण-वळण क्षेत्रातील वास्तुरचना होत आहेत.

८)औद्योगिक प्रकल्प वास्तू :- गेल्या दोन दशकांत झपाट्याने वाढणारे विविध आकारांचे व प्रकारांचे कारखाने यात मोडतात. उदा. तारापूर अणुऊर्जा प्रकल्प, ओझरचा मिग विमान कारखाना.

९) जलवास्तू :- पाणी ही मानवाची सर्वात मोठी गरज आहे प्राचीन काळापासून वाडे, राजवाडे, मंदिरांसोबतच बारवा, विहीरी, कुंड, घाट, अशी जलाशये राजाश्रयातून व किल्ल्यातील जलसंधारण पध्दती आश्चर्यकारक आहे. शेरशहाने रस्त्यांसोबत विहिरी खोदल्या, गोंड राजांनी गोंडवनात निर्मिलेला 'मालगुलार' तलाव, मुधल काळात औरंगाबाद शहरात अनेक नहर, पाणचक्की, विहिरींची निर्मिती केली. छत्रपती शिवाजीमहाराजांनी बांधलेले रायगडावरील गंगासागर तलाव हे किल्ल्यातील जलवास्तुचे उत्तम उदाहरण आहे. विविध किल्ल्यावर टाक जलाशयाचे साठे आढळून येतात. अहिल्याबाई होळकरांनी देशभरात शेकडो घाट बांधले. या जलवास्तुंचे संरक्षण व संवर्धन केल्यास पिण्याच्या पाण्यासाठी उपयोग होईल. आधुनिक काळातील महाराष्ट्रातील कोयना नदीवरील कोयना हे भारतातील

आधुनिक धरण होय. हा जलवास्तूंचा समृद्ध वारसा भारतात व महाराष्ट्रास लाभला आहे.

१०) व्यापारी क्षेत्रातील वास्तू :- नगरांच्या निर्मितीसोबत या वास्तुप्रकाराची वाढझाली. ग्रीक व रोमन संस्कृतीत ही वास्तुकला स्थिर झाली. शहरातील बाजारपेठांची क्षेत्रे निश्चित केली जाऊ लागली. आज विविध स्वरुपांचे महल निर्माण होत आहेत.

११) क्रीडा क्षेत्रातील वास्तू :- व्यायाम करण्यासाठी खास सुविधा असलेल्या तसेच बंदीस्त खेळासाठी पुरेशी जागा व क्रीडासाधने असलेली इमारत म्हणजे व्यायाम शाळा होय. मूळ ग्रीक शब्द 'जिम्नहस' (झाकलेले) यावरून 'जिम्नॅस्टिक्स' जिम्नेशियम' जिमखाना इ. शब्द रुढझाले. इ.स. पू. चौथ्या शतकाच्या शेवटी जिम्नेशियम हे ग्रीक तरुणांसाठी शैक्षणिक - सांस्कृतिक केंद्र बनले. आधुनिक व्यायामशाळा फेड्रीक खान या जर्मन शिक्षणतज्ञाने प्रथम बर्लिन येथे (१८११) उभारली प्रथम देश भक्ती व प्रतिकारशक्ती हे व्यायामशाळेचे उद्दिष्ट होते. फेड्रीक खान हा व्यायाम विद्येचा जनक म्हणून ओळखला जातो. भारतातही व्यायाम शाळेची म्हणजे आखाड्यांची परंपरा प्राचीन आहे. उदा. भीमसेन कुस्ती, जांबुवंत कुस्ती, हनुमंत कुस्ती, इ. शिवकाळ व पेशवेकाळातही तालमी आखाडे व्यायामासाठी चालविले जात. आजही कोल्हापूर, मिरज, सांगली, सातारा, बडोदा इ. अनेक शहरांत आखाडे व तालमी चालू आहेत. राजर्षि शाहूमहाराजांनी कुस्तीला प्रोत्साहन दिले.

१२) आरोग्य क्षेत्रातील वास्तू :- या प्रकारात प्रामुख्याने इस्पितळे, आरोग्य केंद्रे, संशोधन, प्रयोगशाळा इ. वास्तू येतात.

१३) **शास्त्रीय संशोधन वास्तू :-** हा प्रकार दुर्मिळ आहे. पण खास शास्त्रज्ञांसाठी ही वास्तुनिर्मिती केली जाते. उदा. वेधशाळा, अणुसंशोधन प्रयोगशाळा, प्रक्षेपण केंद्रे इत्यादी.

● पर्यटनाचे फायदे

१) रोजगाराची उपलब्धता :

पर्यटन हा रोजगाराभिमुख व्यवसाय आहे. पर्यटनामुळे विविध प्रकारचे रोजगार उपलब्ध होतात. या व्यवसायामुळे कुशल व अकुशल लोकांना रोजगार मिळतो. या उद्योगात स्थानिक लोकांना रोजगाराची संधी उपलब्ध होते. त्यामुळे त्यांचे उत्पन्न वाढते. खाजगी व्यवसाय करणारे उदा. हॉटेल, रेस्टॉरंट, खानावळ, दुकानदार, प्रवासी एजंट्स, वाहतुकीचा व्यवसाय करणारे, फोटोग्राफर्स, वैद्यकीय व्यवसाय करणारे, दूध, भाजी विक्रेते, घोडेवाले, मनोरंजन करणारे यांना रोजगार मिळतो. याशिवाय प्रशिक्षित लेखनीक, रोखपाल, आचारी, वेटर्स, पर्यटक मार्गदर्शक यांना काम मिळते. वरील पर्यटकांसाठी निगडीत विविध प्रकारची कामे करणाऱ्यांना रोजगार उपलब्ध होतो.

२) बाजारपेठांचा विकास :

पर्यटन स्थळांच्या ठिकाणी बाजारपेठेचा विकास होतो. पर्यटन त्यांच्या वास्तव्याच्या काळात जीवनावश्यक तयार झालेल्या वस्तू खरेदी करतात. उदा. काश्मीर-लोकरीचे कपडे, स्वेटर्स, शाली महाबळकेश्वर-लाकडी कलाकुसरीच्या वस्तू, गोवा-शंख शिंपल्यापासून तयार झालेल्या वस्तू इ. मुळे स्थानिक अर्थव्यवस्थेत उलाढाल होते.

३) परकीय चलन व राष्ट्रीय उत्पन्नात वाढ :

परराष्ट्रातून येणारे पर्यटन हे त्यांच्या देशाचे चलन घेवून येतात. हे चलन आपल्या देशाच्या दृष्टीने महत्वाचे असते. परकीय चलनाचा साठा वाढतो. त्याचा

उपयोग आरतीसाठी करून घेतला जातो. पर्यटन बरोबर घेऊन आलेले चलन, आपल्या देशाच्या चलनात परिवर्तित करून घेतात व येथेच खर्च करतात. त्यामुळे राष्ट्राचे उत्पन्न वाढते.

४) राष्ट्रीय साधन संपत्तीचा विनियोग :

प्रत्येक देशात त्या त्या देशाची वैशिष्ट्यपूर्ण साधनसंपत्ती असते. हीच साधनसंपत्ती पर्यटन यांचे आकर्षण असते. उदा. सागरी किनारे, नद्या, धरणे, उद्याने धबधबे, किल्ले, मंदिरे, ऐतिहासिक स्मारके, जंगले व वन्य पशुपक्षी हे पाहण्यासाठी पर्यटन येतात. यामुळे पर्यटन स्थळांचे महत्व वाढते. त्यामुळे त्यांचे संरक्षण व संवर्धन होते. पर्यटनामुळे राष्ट्रीय संपत्तीचे संरक्षण, संवर्धन होऊन राष्ट्रांच्या संपत्तीत भर पडते.

५) पर्यटन स्थळांचा विकास :

पर्यटनामुळे पर्यटन स्थळांचा विकास होतो. चांगले रस्ते, शुद्ध पाणी, विद्युत व गॅसपुरवठा, आरोग्यविषयक सेवा उपलब्ध करून द्याव्या लागतात. त्यामुळे स्थानिक लोकांना त्याचा फायदा होतो. स्थानिक शेती व्यवसायाचा विकास होतो. उदा. मांस, अंडी, दूध यांची मागणी वाढते. त्यामुळे त्या प्रदेशा बरोबरच शेती व शेतकऱ्यांचा विकास होतो. उदा. अंदमान व निकोबार द्विप समूह, हिमालय व ईशान्य भारतातील प्रदेश इ. त्यामुळे प्रादेशिक विकासाचा समतोल साधला जातो.

६) पर्यटन व नव्या वसाहती :

पर्यटनामुळे पर्यटन स्थळांच्या ठिकाणी व त्याच्या नजीक नवीन मानवी वस्त्यांची निर्मिती होते. अशा वसाहती निर्माण होणे हे अपरिहार्य आहे. त्या वसाहतीत उद्योगधंद्यांची वाढ होते. लोकांना रोजगार मिळतो. भारतात विशेषतः थंड हवेच्या ठिकाणी अशा वसाहती निर्माण झाल्या आहेत. उदा. डेहराडून, सिमला,

दार्जिलिंग, मसूरी, उटी, महाराष्ट्रात- पांचगणी, महाबलेश्वर व लोणावळा. या नव्या मानवी वस्त्यांमुळे त्या परिसराचा विकास घडून आला आहे. परिणामी लोकवस्तीचे स्थलांतर होते. खेड्यांचे पुनरुज्जीवन होते. तेथील राहणीमान, जीवनशैली यांत बदल घडून येतो.

७) पर्यटन व सामाजिक सामंजस्य :

पर्यटन हा केवळ एक आनंद लुटण्याचा, मनोरंजनाचा, ज्ञान मिळवण्याचा व अर्थार्जन करण्याचा विषय नसून तो सामाजिक सामंजस्य, सामाजिक ऐक्य, सामाजिक परिवर्तन व आंतरराष्ट्रीय शांतता प्रस्थापित करण्याचा एक स्रोत आहे. कारण पर्यटनामुळे विविध देशांचे, धर्मांचे, जातीचे, विविध भाषा बोलणारे, भिन्न संस्कृतीचे, विविध जीवनपध्दती व आर्थिक स्थिती असणारे लोक एकत्र येतात. त्यामुळे आचारविचारांची देवणघेवाण होते. आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय, प्रादेशिक समस्यांची चर्चा करतात. यातूनच सामाजिक ऐक्य प्रस्थापित होते. उदा. विविध आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय प्रादेशिक क्रीडा स्पर्धा, चर्चासत्रे, विविध महोत्सव इ.

८) पर्यटन शिक्षण आणि संशोधन :

शिक्षणाची अनेक उद्दीष्ट्ये आहेत. ज्ञान मिळविणे, व्यक्तिगत व सामाजिक विकास साधणे, सामंजस्य निर्माण करणे, स्नेहभाव, प्रेम वाढविणे इ. ही उद्दीष्ट्ये पर्यटनामुळे साध्य होण्यास मदत होते. पर्यटनामुळे सांस्कृतिक संवाद प्रस्थापित होतो. त्यातून शिक्षण त्याचे अभ्यासक्रम, त्यातील समस्या व संशोधन यांची चर्चा होते. त्यातूनच विज्ञान व तंत्रज्ञान यांची देवाणघेवाण होते. त्यामुळे पर्यटनाचे शिक्षण व संशोधन क्षेत्रातील मूल्य महत्वाचे आहे.

९) पर्यटन व ऐतिहासिक संवर्धन :

इतिहास व पर्यटन या एकाच नाण्याचा दोन बाजू आहेत. ऐतिहासिक स्थळे, स्मारके, मंदिरे, किल्ले युद्धभूमी पर्यटन येतात. त्यामुळे आपल्या

ऐतिहासिक वास्तू व वस्तू याचे शासन समाज यांना संवर्धन करावे लागते. त्यांचे सरंक्षण करावे लागते. परिणामी ऐतिहासिक ठेव्याचे जतन होते. त्या ठेव्यातून लोकांस प्रेरणा मिळते. पर्यटकांना आनंद मिळून त्यांच्या ज्ञानात भर पडते.

अलीकडे पर्यटन शास्त्राचा झपाट्याने विकास होत आहे. या पर्यटनाचे पुष्कळ प्रकार अस्तित्वात येऊ लागले आहेत. उदा. आनंददायी, शैक्षणिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, धार्मिक, आरोग्यविषय, सागरी, साहसी, पर्वतीय, पर्यावरण इ. परंतू सर्वांचे चार गटांत विभाजन केले जाते.

१) स्थानिक पर्यटन २) प्रादेशिक पर्यटन ३) राष्ट्रीय पर्यटन ४) आंतरराष्ट्रीय पर्यटन.

पर्यटन शास्त्राचा झपाट्याने विकास होत आहे. यासाठी केंद्र व राज्य सरकारने १) भारतीय पर्यटन विकास महामंडळ २) महाराष्ट्र राज्य पर्यटन महामंडळ या महामंडळाची निर्मिती करून पर्यटन व्यवसायाकडे विशेष लक्ष दिले आहे. याशिवाय खाजगी क्षेत्रातील हजारो संस्था व संधटना पर्यटन क्षेत्रात उद्योग व रोजगार निर्मिती करीत आहेत.

यासंदर्भात वेबस्टरच्या शब्दकोशातून कल्पन शब्दकोशाचा अर्थ

स्पष्ट केलेला आहे. व्यावहारिक उद्देश, कायदपत्रे,

प्रकरण पाचवे सारांश, निष्कर्ष आणि उपाययोजना

सारांश नाणी, प्रवास वर्णने, इतिहास अध्यापन पध्दती, पर्यटन

प्रकरण १ प्रस्तावना मध्ये पर्यटनाची आवश्यकता याअंतर्गत माहिती सादर करण्यात आलेली आहे. सोबतच पर्यटन म्हणजे काय? आणि पर्यटना संदर्भात व्याख्या स्पष्ट करून व्याख्येतून पर्यटनाचे स्वरूप स्पष्ट करण्यात आले. प्रस्तावना या प्रकरणातर्गत पर्यटनाच्या विविध प्रकारची माहिती देण्यात आली. यामध्ये प्रामुख्याने देशांतर्गत पर्यटन, विदेशी पर्यटन, धार्मिक पर्यटन, शैक्षणिक पर्यटन आणि वैद्यकिय पर्यटनासंदर्भात सविस्तर माहिती देण्यात आलेली आहे. त्याचबरोबर पर्यटनाचे स्वरूप व व्याप्ती ह्यासंदर्भातसुध्दा विस्तृत माहिती सादर करण्यात आली.

प्रकरण २ संशोधनाचा आढावामध्ये संशोधन विषयाशी संबंधित विविध पुस्तके ज्यांचा उपयोग 'इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्व' या विषयावर संशोधन कार्य करण्यासाठी झाला. ह्यामध्ये प्रामुख्याने स.म.गर्गे लिखित इतिहासाची साधने - एक शोधयात्रा, श्री. कृ. वा. वळसंगकर लिखित इतिहास स्वरूप व अभ्यास, डॉ. शांता कोटेकर लिखित

कृ. वा. वळसंगकर यांनी लिहिलेल्या इतिहास स्वरूप व अभ्यास या पुस्तकामध्ये इतिहासाचे स्वरूप आणि इतिहासाचा अभ्यास करण्याच्या विविध पध्दतींचा अभ्यास प्रस्तुत विषयावरील संशोधन कार्य करतांना करण्यात आलेला आहे. इतिहास तंत्र आणि तत्वज्ञान, श्री. विठ्ठल धारपूरे लिखित पर्यटन भूगोल, यशोधरा भोसले लिखित पर्यटनाचे पैलू, श्री. प्रमोद मांढे लिखित गढ किल्ले महाराष्ट्राचे इत्यादी महत्वपूर्ण ग्रंथांचा उपयोग माहितीचे विश्लेषण व निर्वचन करण्यासाठी करण्यात आलेला आहे.

प्रकरण ३ संशोधन पध्दती मध्ये संशोधन पध्दतीसंबंधी सविस्तर माहिती सादर करण्यात आलेली आहे. ह्यामध्ये प्रामुख्याने संशोधन म्हणजे काय?

यासंदर्भात वेबस्टरच्या शब्दकोशाप्रमाणे व्याख्या सादर करून संशोधनाचा अर्थ स्पष्ट केलेला आहे. त्याचप्रमाणे इतिहास संशोधनाचे उद्देश, तात्त्विक उद्देश, व्यावहारिक उद्देश, इतिहास संशोधनाची आधुनिक साधने ह्यामध्ये कागदपत्रे, पत्रगुच्छ, नाणी, प्रवास वर्णन, इतिहास अध्यापन पध्दती, प्रस्तूत संशोधनासाठी वापरण्यात आलेली संशोधन पध्दती इत्यादीचा अभ्यास करण्यात आलेला आहे.

प्रकरण ४ माहितीचे विश्लेषण व निर्वचन मध्ये इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे महत्त्व, पर्यटनाचे ऐतिहासिक घटक, भारतातील पर्यटन केंद्रे, महाराष्ट्रातील महत्त्वाची किल्ले, पर्यटन व्यवसायास चालना देणारे घटक, महाराष्ट्रातील पाच जागतिक वारसा स्थळे, ऐतिहासिक वास्तूंचे जतन, वास्तुकला, वास्तुप्रकार, पर्यटनाचे फायदे, इत्यादीसंदर्भात सविस्तर माहिती देवून माहितीचे विश्लेषण व निर्वचन करण्यात आले.

प्रकरण ५ सारांश, निष्कर्ष व उपाययोजना या प्रकरणामध्ये सारांश या विभागांतर्गत प्रस्तूत संशोधन कार्याचा आराखडा पाच प्रकरणांच्या माध्यमातून सादर करण्यात आलेला आहे. त्या सर्व पाच प्रकरणांचा संक्षिप्त सारांश सादर केलेला आहे. व त्यानंतर संशोधन करतांना प्राप्त झालेले निष्कर्ष सादर करण्यात आलेले आहे.

निष्कर्ष :-

- १) इतिहास अध्यापनात पर्यटनाचे अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे. उदा. विद्यार्थ्यांना आपण शिकवित असतांना जर शिवाजी महाराजांच्या काळातील किल्ले किंवा महाराष्ट्रातील किल्ले हा विषय आला तर आपण जर स्वतः ते किल्ले पाहिले असेल तर तो विषय विद्यार्थ्यांना चांगल्या प्रकारे समजाविता येतो.
- २) इतिहास व पर्यटन हे एकाच नाण्याच्या दोन बाजू आहे. जर विद्यार्थ्यांना आपण त्या ठिकाणी सहल म्हणून घेऊन गेला. तर तो विषय प्रत्यक्ष

- पाहिल्याने त्यांच्या लवकर लक्षात राहिल. तो त्या विषयावर जास्त चर्चा करून त्यांच्या गुणवत्तेत वाढ होऊ शकते.
- ३) औरंगाबाद येथील उत्तरेस १०० कि. मी. अंतरावर अंजिठा वेरुळ या लेण्या व त्यामधील कलाकुसर विषय समजू शकेल त्याचा परिणाम म्हणजे विद्यार्थ्यांची जिज्ञासा प्रवृत्ती वाढेल त्यांचा कल अभ्यासाकडे जाईल. गोडी वाढेल म्हणून जर इतिहास शिकवितांना स्वतःचे भेटीचे अनुभव विद्यार्थ्यांचे अनुभव जर आपण शेअर केले तर विषय अधिक स्पष्ट होईल.
- ४) इतिहास पर्यटन यांचा अनन्य संबध आहे. इतिहासात पर्यटनाची जोड मिळाली तर हा विषय समजायला सोपा वाटतो. व विद्यार्थ्यांच्या मनात इतिहास विषयाबद्दलची भिती नष्ट होते.
- ५) भारत हा देश विविध वास्तुशिल्पाने नटलेला आहे. भारतीय वास्तुकलेला प्राचीन परंपरा लाभलेली आहे पर्यटन विकासात ऐतिहासिक स्थाने महत्वाची आहे. ऐतिहासिक घटक, घटना याबद्दल लोकांना कुतूहल व आस्था असते.
- ६) पर्यटन व इतिहास यामुळे राष्ट्रीय उत्पन्नात लक्षणीय वाढ होते. देशाच्या आर्थिक विकासाला सर्वतोपरी सहाय्य होते. विकसनशील देशांना आज पर्यटनामुळे परकीय चलन कमविण्याची संधी मिळाली आहे देशातील भांडवली गुंतवणूक वाढते.
- ७) आपल्या भारताला फार मोठा सांस्कृतिक वारसा लाभलेला आहे. विविध धर्म, पंथ, जनजात कला, भाषा, वास्तू, ऐतिहासिक दस्तावेज, सण उत्सव, खादयपदार्थ, संग्रहालय जीवनशैली, हस्तव्यवसाय या सर्व गोष्टींचा अभ्यास इतिहासात आहे जर विद्यार्थ्यांना आपण या गोष्टींचा प्रत्यक्ष अनुभव घेण्यास प्रवृत्त केले किंवा आपला अनुभव कथन केला तर आपल्याला इतिहास विषयाबद्दल विद्यार्थ्यांच्या मनात जी काठीन्यतेची भावना आहे ती दूर होईल.

- ८) भारत हा सण व उत्सवांचा देश आहे. धार्मिक सण व उत्सव वर्षानुवर्षे पर्यटकांना धर्मक्षेत्राकडे खेचून घेत आहे. काही पर्यटनस्थळांची दूर्दशा झालेली आहे पुण्यातील शनिवारवाडा ढासळलेल्या अवस्थेत आहे.
- ९) काही पर्यटन स्थळी राहण्याची व्यवस्था नसते. तर ती सुविधा उपलब्ध असावी. काही ठिकाणी खानावळीचा प्रश्न पडतो तो नसते त्यामुळे खाण्याचे हाल होतात.
- १०) धारापुरीचा पर्यटन स्थळ म्हणून योग्य तो विकास केला गेला तर पर्यटकांना आकृष्य करणारे महत्त्वाचे स्थान ठरेल.
- ११) स्तूप मंदिरे पुतळे इ. वर हवामानाचा व झाडझोऱ्यांचा प्रतिकूल परिणाम होतो. भारताचा उष्ण दमट हवेच्या ठिकाणी प्राचीन अवशेष फार काळ चांगल्या स्थितीत राहू शकत नाही. समुद्रकाठी असलेल्या महाबलीपुरम व कोणार्क येथील मंदीरावर समुद्राकडून येणाऱ्या खान्या वाऱ्यांचा प्रतिकूल परिणाम होत असतो. खडकातून झिरपणाऱ्या पाण्यामुळे महाराष्ट्रातील अनेक गडांना व अजिंठा येथील भित्तीचित्रांना धोका पोहचत आहे. त्याकडे पुरातन विभागाने व प्राचीन वास्तुचे जतन या खास अभ्यासशाखेने लक्ष द्यावे.
- १२) काही मंदीरावर उगवणाऱ्या झाडांच्या मुळांनी भिंतींना तडे जातात तर शेवाळांमुळे काही विटांचे बांधकाम खराब होते. त्याकडे लक्ष द्यावे.

उपाययोजना :-

- १) भारतीय तज्ञांनी ऐतिहासिक वास्तुंच्या जतनांच्या संदर्भात खूप प्रगती केली आहे.
- २) अनेक ऐतिहासिक वास्तू दुर्लक्षित आहे. उदा. पुण्यातील शनिवारवाडा या वास्तुचे जतन केले पाहिजे. उपलब्ध पैसा अभ्यास दृष्टिकोन सेवाभावी

संस्था व व्यक्ती यांच्या योग्य समन्वयातून ऐतिहासिक वास्तूंचे जतन काही प्रमाणात होऊ शकते.

- ३) विविध ऐतिहासिक वास्तूंची टपाल तिकीटे काढणे, त्यासंबंधीची माहिती पुस्तिका तयार करणे गरजेचे आहे. की ज्यातून समाजमनामध्ये ऐतिहासिक वास्तूविषयी जिज्ञासा व जागृती निर्माण होईल.
- ४) इतिहास शिक्षक पुरातन खाते पर्यटन विकास मंडळे इतिहासप्रेमी व्यक्ती व संस्थांनी ऐतिहासिक वास्तू व स्थळांचे जतन करण्यासाठी प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.
- ५) ऐतिहासिक वास्तू या इतिहासाच्या अभ्यासाची महत्त्वाची साधने आहेत. विविध ठिकाणच्या उत्खननात अनेक प्राचीन वास्तूंचं अवशेष सापडले. गुहा लेण्या चैत्य मंदीर यावरील कोरीवकाम व चित्रकला यावरून मानवाची कलेच्या क्षेत्रातील प्रगती लक्षात येते.
- ६) तुळजापूर, पंढरपूर, शिर्डी, कोल्हापूर अशा अनेक धार्मिक स्थळी पर्यटकांना लुटतात. हार-फुले, प्रसाद वगैरे माध्यमातून पैसे घेतात त्यावर सरकारने उपाययोजना कराव्यात तसेच धार्मिक स्थळी अस्वच्छता असते त्याकडे लक्ष द्यावे. कारण त्यामुळे अनेक रोगांचा प्रारंभ होतो.
- ७) किल्ले पाहण्यास आपण विद्यार्थ्यांना नेतो त्यांची सहल काढली असता त्यांना शासनाने जास्तीत जास्त सवलती द्याव्यात, प्रवास खाणे, राहणे, वगैरे म्हणजे ते जाऊ शकतील तसेच पिण्याच्या पाण्याची व्यवस्था ठिकठिकाणी असावी. प्रवाश्यांना मोफत पाणी मिळावे कारण प्रत्येक वेळी विकतचे पाणी परवडत नाही.
- ८) भावी पिढीसाठी मार्गदर्शक आणि पर्यटनस्थळ म्हणून वास्तूंचे जतन करावे. वास्तू ढासळलेल्या अवस्थेत असतील तर त्यांची डांगडूजी करावी. त्यांना

- १४) चांगल्या अवस्थेत ठेवावे. विविध ऐतिहासिक वास्तूमुळे सामाजिक प्रेरणा व स्फूर्ती मिळते.
- ६) आज अनेक वास्तू किल्ले ढासळत आहेत. लेण्या, गुहा इतर ऐतिहासिक स्थळे पाहण्यासाठी जाणारे पर्यटक तिथी विकृत स्वरूपाचे लेखन करून त्या वास्तूचे सौंदर्य व मूळ स्वरूप नष्ट करून पूर्वजांच्या सांस्कृतिक वैभवाचा वारसा नष्ट करत आहे. हे होऊ नये म्हणून पुरातत्व विभागाने काही उपाययोजना कराव्यात व भारतीय वास्तूची खिल्ली उडणार नाही. याची काळजी घ्यावी आपल्या देशांची संस्कृती आपणच जपावी.
- १०) वास्तूंच्या निरीक्षणातून समाजरचना, नगररचना व आर्थिक विषमता यांचा अभ्यास करता येतो. प्राचीन मानवी संस्कृतीचा अभ्यास करता येतो. म्हणून या वास्तूंचे जतन करावयास हवे.
- ११) मानवी संस्कृतीच्या विकासात उत्क्रांतीतनिवासस्थानाचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे एकदर मानवी संस्कृतीच्या विकासांची अभ्यास करण्यासाठी प्राचीन अवशेषांचे जतन होणे आवश्यक आहे. भारत सरकारने पुरातत्व सर्वेक्षण खाते हे जतनाचे काम करते.
- १२) संपूर्ण जगात भारतीय वास्तू प्रसिद्ध आहे व भारतीय संस्कृतीचा गुणगौरव होतो त्यामुळे भारतातील ज्या दुर्लक्षित वास्तू आहे त्याचा उद्धार करावे.
- १३) नागपूर विभागातील आदासा, धापेवाडा, रामटेक यासारख्या प्रेक्षणीय स्थळी सुधारणा करणे आवश्यक आहे. रामटेक येथील रामाचे मंदीर पुरातन आहे या वास्तुकडे सरकारने लक्ष द्यावे तसेच नागपूरचा सीताबर्डी किल्ला, गणपती वास्तू देवस्थान, फौजेचा गणपती) या प्रसिद्ध आहे. त्यावरुनही सामाजिक प्रेरणा व संस्कृतीचे दर्शन धडते.

- १४) देशपरदेशात किल्ले, राजवाडे अशा वास्तू बघायला पर्यटक मोठ्या हौसेने जातात. दुरुन आलेल्या पर्यटकांसाठी काही मुलभूत सुविधा तिथे असाव्यात स्वच्छतागृहे, विश्रांतीगृहे, आसनव्यवस्था आधुनिक शैलीत असावेत मार्गदर्शनपर फलक तिथे लावावेत पर्यटन क्षेत्राच्या परिसरात प्रदूषणाचे प्रमाण कमी असावे. पर्यावरण निरोगी असेल तरच पर्यटनाचा विकास होईल पर्यटनाचा उपयोग पर्यावरणाचे रक्षण व विकासासाठी व्हावा.
- १५) तसेच वाहतुकीच्या साधनांचा विकास व्हावा. म्हणजे जास्तीत जास्त बससेवा उपलब्ध व्हाव्यात तसेच रस्ते, उत्तम असणे जरूरी आहे.
- १६) अजिंठा, वेरुळ, कार्ले, येथील स्थापत्यावरून प्राचीन काळातील कलेच्या प्रगतीचे आकलन होते. त्यामुळे या शिल्पकलेचे जतन संवर्धन होणे गरजेचे आहे. प्राचीन काळातील धार्मिक जीवनावर तसेच वास्तूकला, चित्रकला, मूर्तिकला इ. क्षेत्रात झालेल्या प्रगतीवर प्रकाश टाकण्यास मदत होते.
- १७) 'शेगांव' हे श्रीगजानन महाराजांचे प्रसिद्ध तीर्थक्षेत्र आहे. तिथे देश-विदेशातील अनेक पर्यटक श्रद्धाळू भक्त येऊन भेटी देतात. शेगावचे रस्ते, अतिशय खराब आहे. तसेच श्रद्धाळू पर्यटक येतात. पण ते स्वच्छता ठेवत नाही. त्यामुळे आपण पर्यटक तिथे जातो आपले काम आहे की आपण तेथे अस्वच्छता करणार नाही. तसेच तेथे भोजनाची व्यवस्था अतिशय सुंदर होते. खाण्याची रेलचेल कमी पैशात जेवण, नाश्ता मिळतो. शेगांवचा आदर्श डोळ्यासमोर ठेवण्यास हरकत नाही. तेथील आनंदसागर, भक्तनिवास, आनंदधाम वगैर वास्तू अतिशय सुंदर आहे. मंदीराच्या परिसरात फार स्वच्छता आहे. सेवेकारी परीसर झाडतच असतात. एकुण विचार केल्यास व्यवस्थापन चांगले आहे.

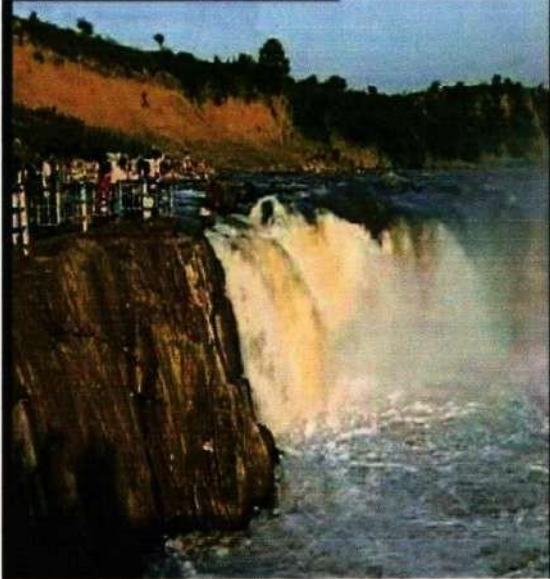
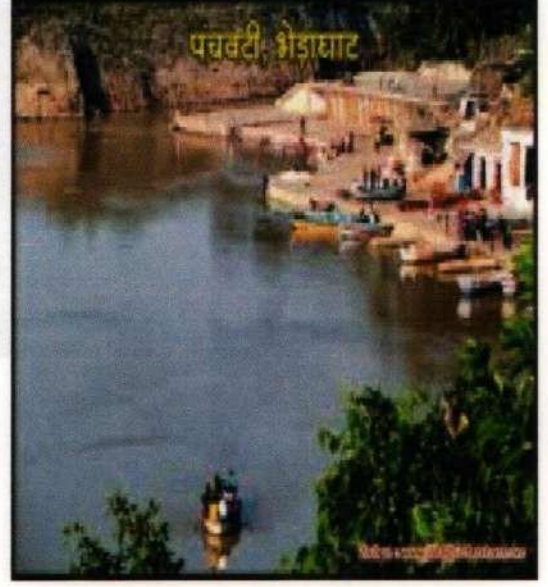
संदर्भग्रंथसूची

अ- मनोरंजनात्मक व निसर्गरम्य

१) आठवले सदाशिव	:- इतिहासाचे तत्वज्ञान
२) स.म.गर्गे	:-इतिहासाची साधने- एक शोधयात्रा
३) कृ. वा. वळसंगकर	:- इतिहास स्वरूप व अभ्यास
४) डॉ. शांता कोठेकर	:-इतिहास तंत्र आणि तत्वज्ञान
५) यशोधरा भोसले	:-पर्यटनाचे पैलू
६) विठ्ठल धारपूरे	:-पर्यटन भूगोल
७) शां. भ. देव	:-पुरातत्वविद्या
८) प्र. के. धाणेकर	:-साद सह्याद्रीची भटकंती किल्ल्यांची
९) डॉ. मिलींद गुणाजी	:-चाला माझ्या गोव्याला
१०) डॉ. ब्रह्मानंद देशपांडे	:-अजिंठा वेरुळ, औरंगाबाद
११) प्रमोद मांडे	:-गढ किल्ले महाराष्ट्राचे
१२) पांडुरंग पाटणकर	:-चला सहलीला
१३) मिलींद गुणाजी	:-गुढ रम्य महाराष्ट्र
१४) माधव गडकरी	:-असा हा महाराष्ट्र
१५) अजंली कितने	:-आढवणी प्रवासाच्या
१६) पत्की श्रीभा	:-इतिहासाचे अध्यापन पध्दती व तंत्रे
१७) डॉ. अरुणा ढेरे	:-वेगळी माती वेगळा देश
१८) डॉ. काठारे व अन्य	:-पुरातत्व विद्या आणि पर्यटन
१९) श्रीपाद केशव चितळे	:-विदर्भातील कोरिव गुंफा
२०) डॉ. मंजुळकर	:- इतिहासाची साधने (पुरातत्व शास्त्र, संग्रहालय, पर्यटन)

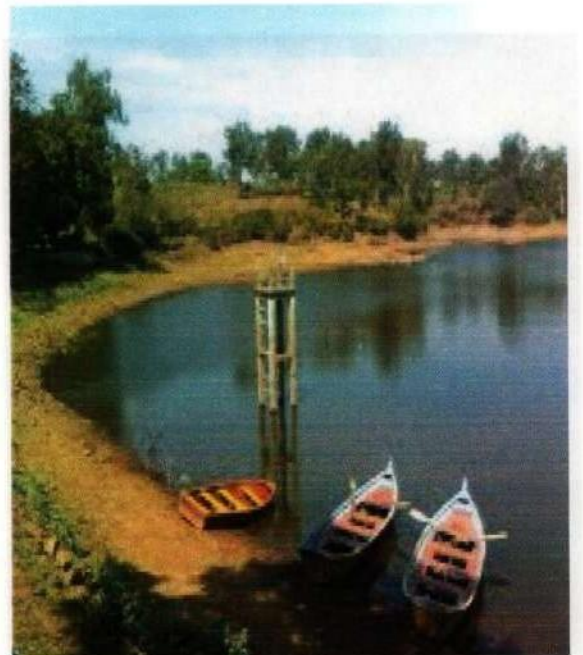
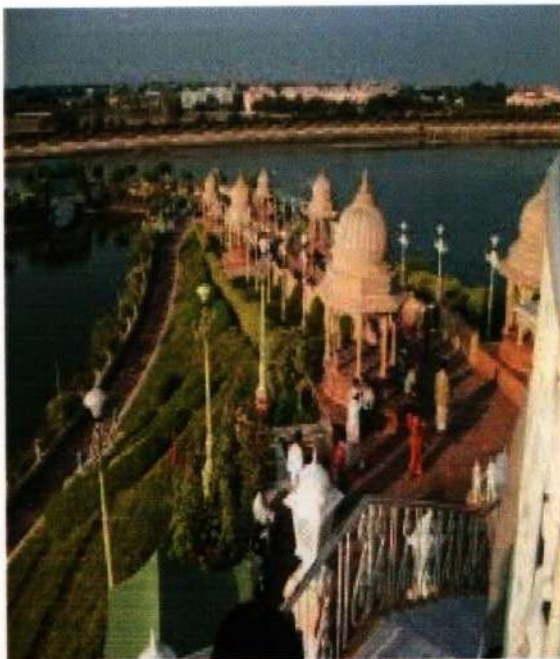
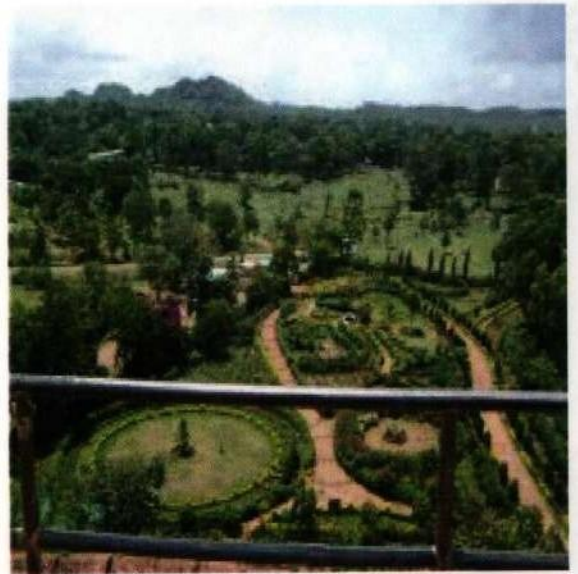
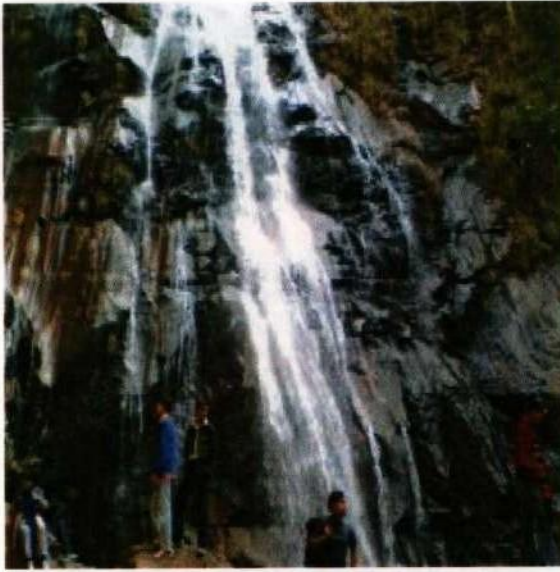
विविध पर्यटन स्थळांची छायाचित्रे

अ- मनोरंजनात्मक व निसर्गरम्य

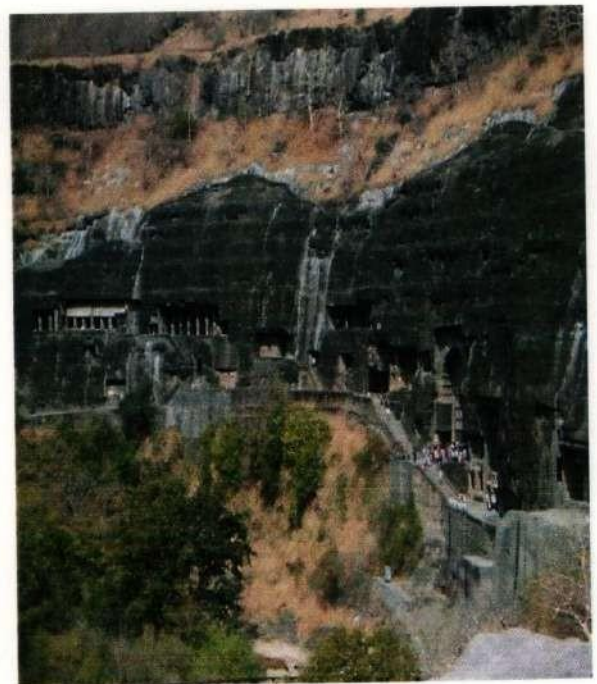
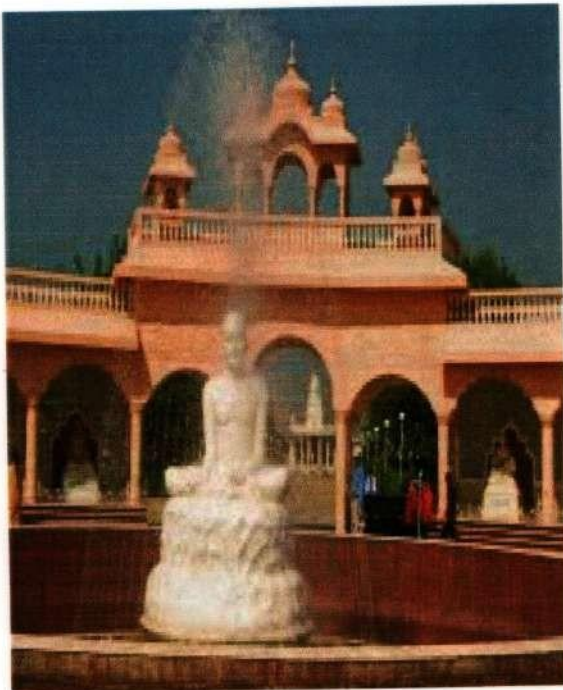
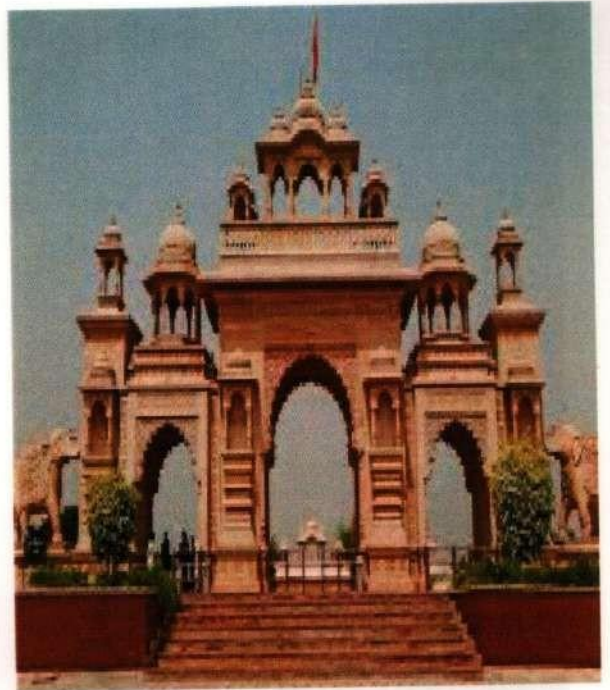
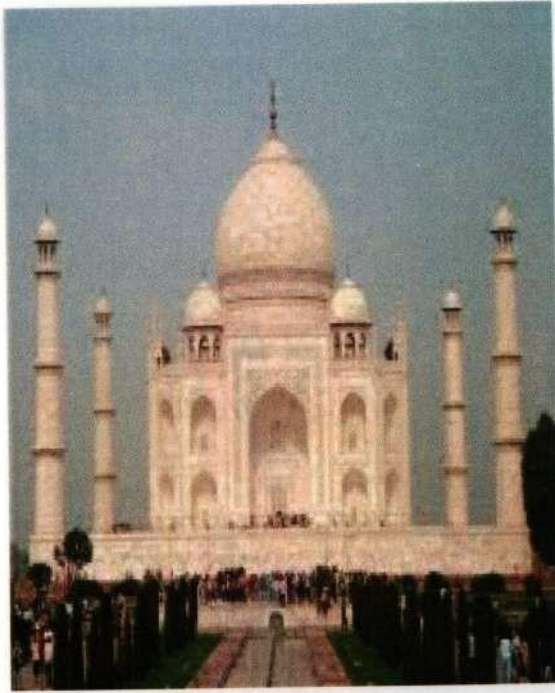

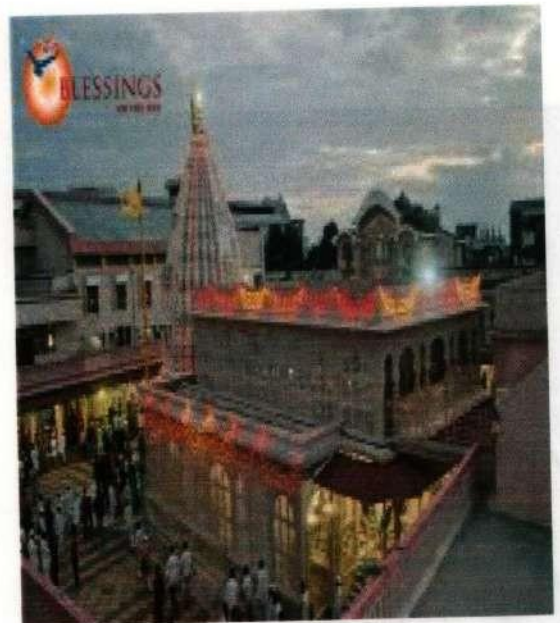
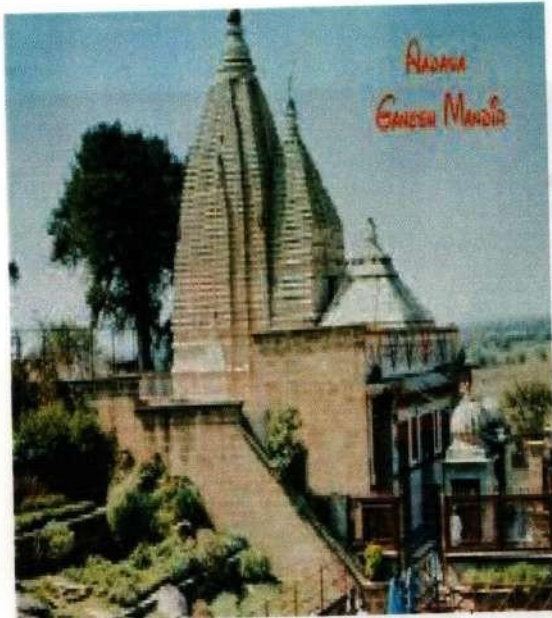
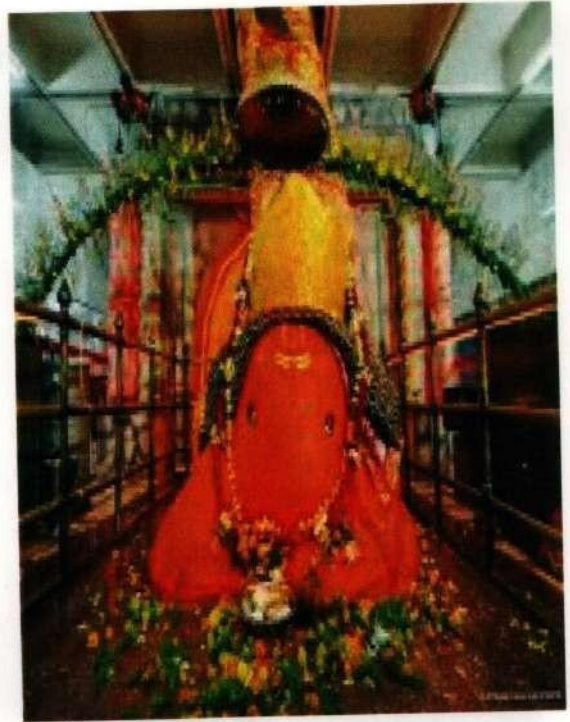
मनोरंजनात्मक व निसर्गरम्य

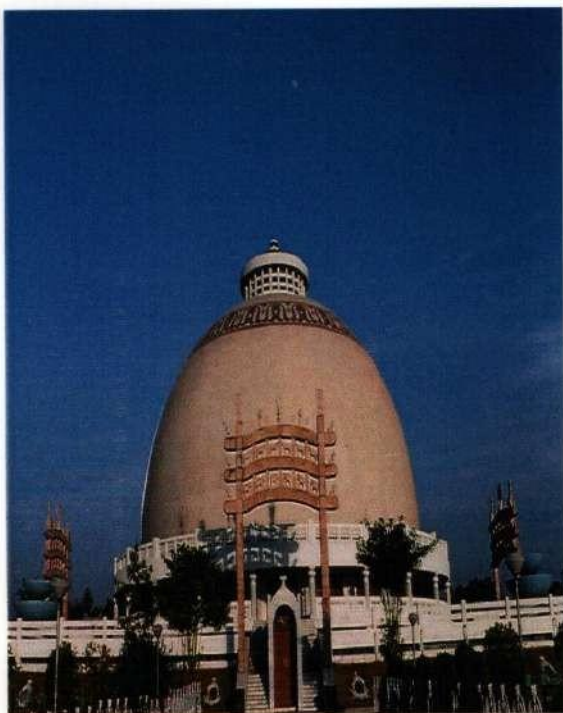
ब- ऐतिहासिक

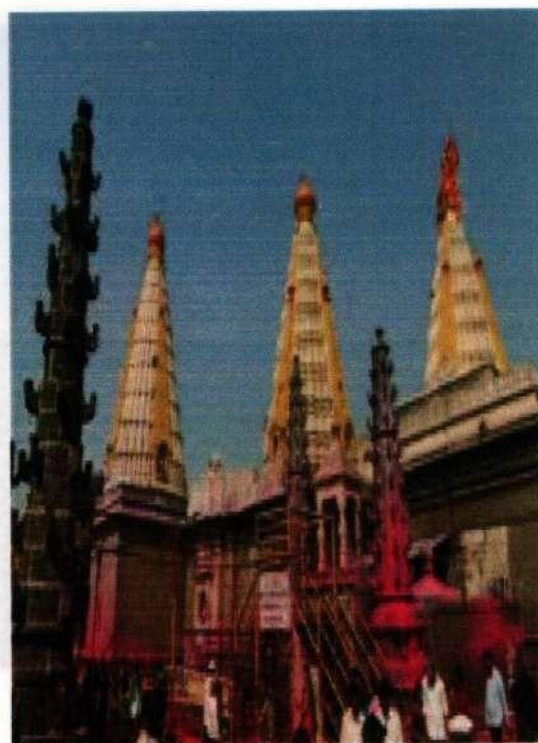
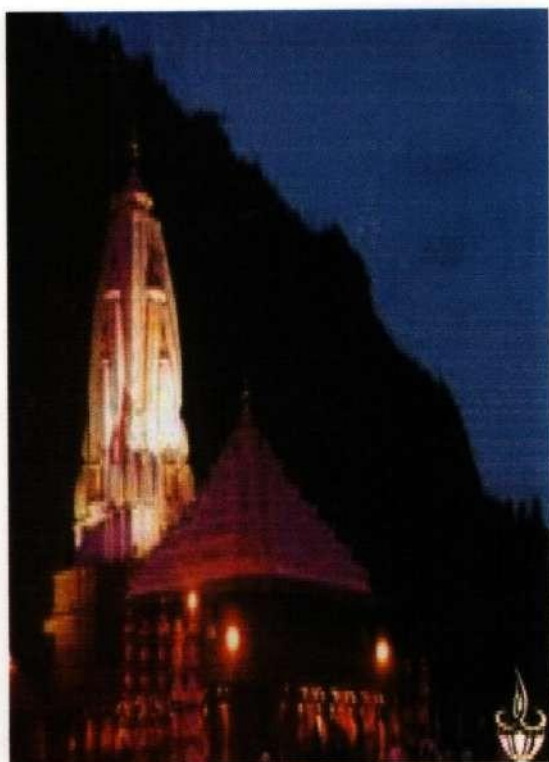
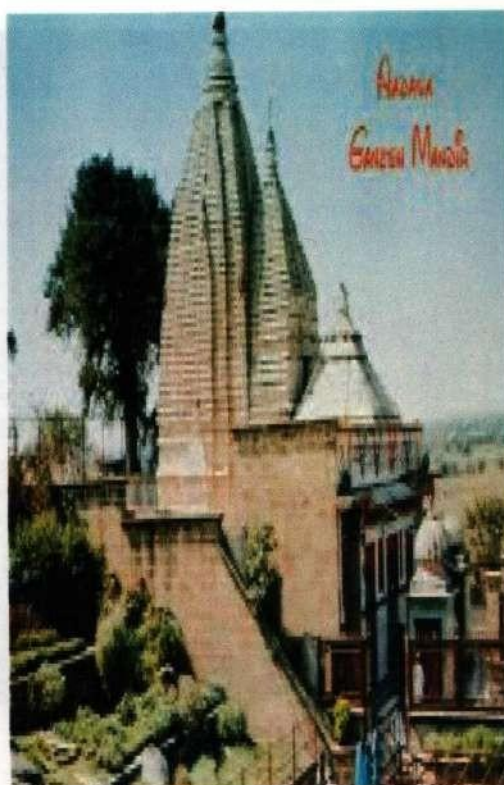
क — धार्मिक

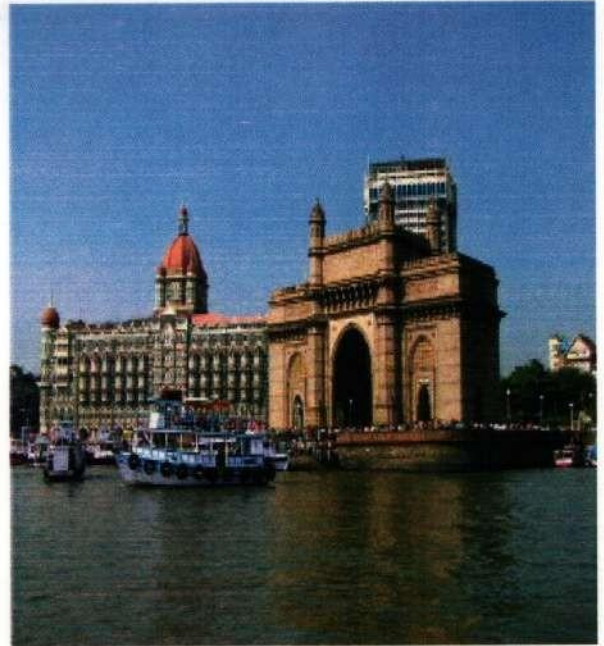
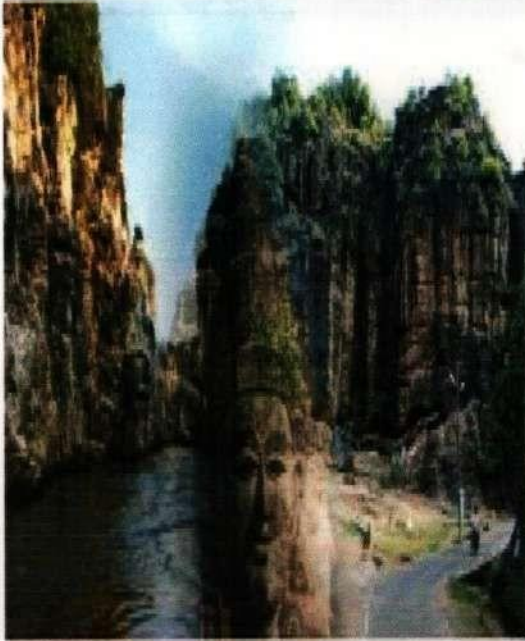
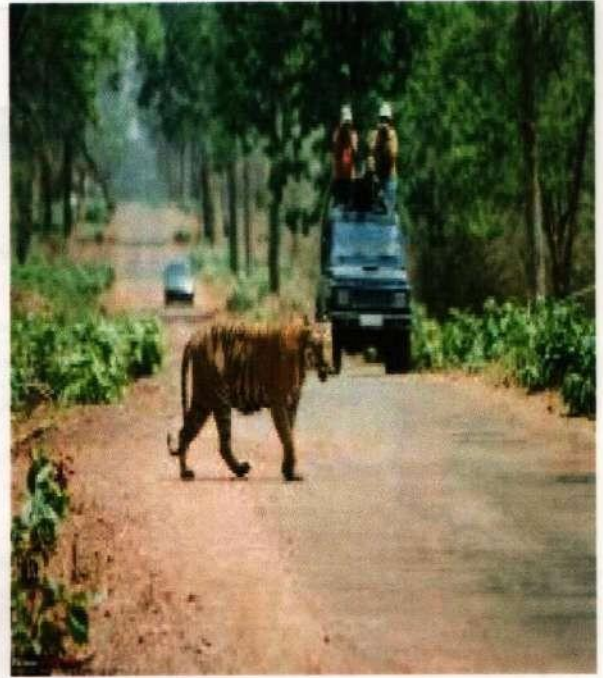
३ धार्मिक नीय

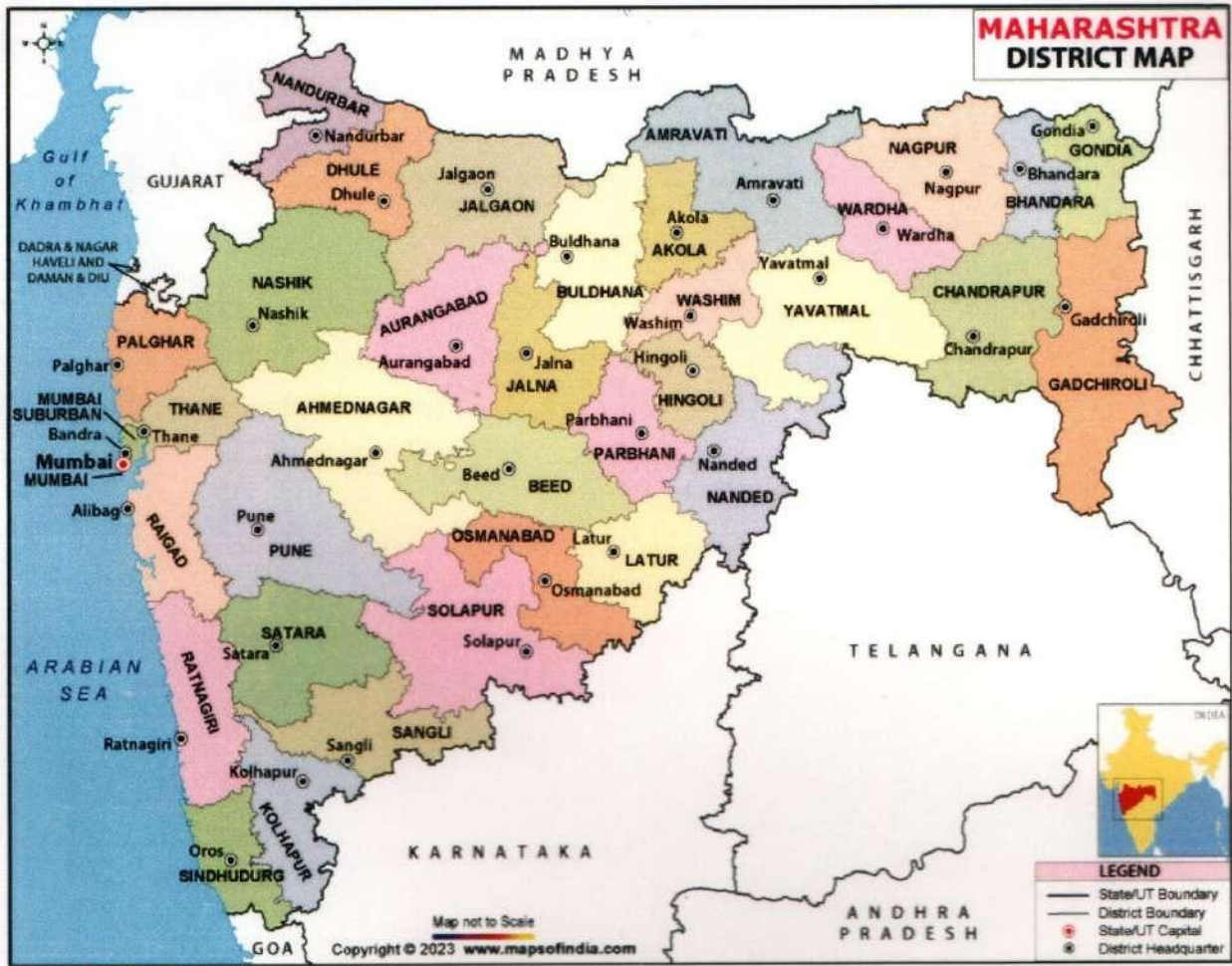
Deekshabhoomi

ड – पर्यटनीय

महाराष्ट्र-नकाशा

Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU

ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com; bgm.college1990@gmail.com, Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Bhiwapur Mahavidyalaya
NAME OF THE ACTIVITY	Har Ghar Tiranga Rally
AREAS COVERED	<ul style="list-style-type: none"> • Promotion of Government's Campaign • Strengthened Sense of Patriotism • Youth Involvement and Community Participation
PROGRAMME SCHEDULE	11 th August, 2022 from 8.00 A.M to 10.00 AM
VENUE	Police Station, Bhiwapur
MODE OF ACTIVITY	OFFLINE
ORGANIZING COMMITTEE	National Service Scheme, National Cadet Corps, Bhiwapur Court and Bhiwapur Police Station
PROGRAMME COORDINATOR	Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavhan Asst. Prof. Dr. Ashwini Kadu Asst. Prof. Dr. Yogesh More

COMMITTEE MEMBERS	<ul style="list-style-type: none"> • Associate Prof. Dr. S.K. Shinde • Asst. Prof. Sachin Kubde • Asst. Prof. Amit Thakre • Asst. Prof. Dr. Ravikant Mishra • Asst. Prof. Darshana Dhamdar
KEYNOTE SPEAKER/RESOURCE PERSON (Furnish a Brief Report on the Keynote Speaker's Expertise)	<p>Mr. Rajubhau Parwe, Member of Legislative Assembly (Umred Constituency)</p> <p>Mr. Sudhir Parwe, Ex-Member of Legislative Assembly (Umred Constituency)</p> <p>Mr. Aniruddha Kambale, Tahsildar, Bhiwapur Taluka</p> <p>Mr. Mahesh Bhortekar, Police Inspector, Bhiwapur</p> <p>Dr. Jobi George, Principal, Bhiwapur Mahavidyalaya</p>
TARGET GROUP	All citizens and students of Bhiwapur Taluka
NUMBER OF STUDENTS PARTICIPATED / BENEFICIARIES	1000
BRIEF REPORT	<p>A Mega Rally was organized on 11th August, 2022 by Police Station, Bhiwapur, in collaboration with Tehsil Office, Bhiwapur, Bhiwapur Court and Bhiwapur Mahavidyalaya to support and promote Government's Campaign of 'Har Ghar Tiranga'. The Event was aimed at spreading the message of National pride and unity by encouraging every household to proudly display the Indian National Flag.</p> <p>The Rally was inaugurated by Mr. Rajuji Parwe, the esteemed Member of Legislative Assembly from Umred Constituency, Maharashtra State. His presence added significance and fervour to the occasion. Mr. Sudhir Parwe, Ex-MLA from Umred Constituency, Dr. Jobi George, the Principal of Bhiwapur Mahavidyalaya and Associate Prof. Dr. Sunil Shinde were</p>

	<p>prominently present on this occasion.</p> <p>The NCC Cadets of Bhiwapur Mahavidyalaya took active participation in the Rally, exuding enthusiasm and patriotism. The coordination of this impactful Event was skilfully handled by Mr. Mahesh Bhortekar, Police Inspector, Bhiwapur Police Station.</p> <p>The Rally witnessed spirited participation of about 1000 students and teachers from various Educational Institutions in Bhiwapur, including Bhiwapur Mahavidyalaya, Rashtriya Vidhyalaya, Bhiwapur Education Society's Boys' High School, Vidhyaniketan English Medium School and others. Their active involvement showcased their commitment to the cause of 'Har Ghar Tiranga' and their dedication to fostering a sense of National pride among the people of Bhiwapur.</p> <p>Through this well-coordinated and impactful Rally, the message of 'Har Ghar Tiranga' resonated among the people of Bhiwapur, further strengthening their bond with the tri-colour and instilling a deep sense of patriotism and unity among them. The Event served as a powerful reminder of the significance of our National Flag and its representation of the rich cultural heritage and values of our Nation.</p>
<p>PROGRAMME OBJECTIVES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To create awareness among the people about <i>Amrut Mahotsav of India's Independence</i>. • To support and promote 'Har Ghar Tiranga' Campaign initiated by Government of India. • To encourage every household to proudly display the Indian National Flag as a symbol of National pride and unity. • To raise awareness among the residents of Bhiwapur about the significance of the Indian National Flag and its representation of the rich cultural heritage and values of the Nation. • To foster the sense of patriotic feeling among the people by displaying the National Flag in every home.

	<ul style="list-style-type: none"> • To encourage the people of Bhiwapur for collective participation in the Campaign, irrespective of their diverse backgrounds and affiliations, to promote a sense of unity and patriotism among them. • To instill a sense of duty and pride among the youth towards the National Flag and its representation of the Nation.
<p>PROBLEMS FACED, IF ANY</p>	<p>Diverse Participants: Managing a large group of participants from different educational Institutions and age groups was a challenge for the Committee, which required effective crowd control and coordination.</p> <p>Resource Management: Managing resources like flags, banners, logistics, and facilities for the participants was challenging for the Committee, which required careful planning.</p>
<p>PROGRAMME OUTCOMES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Created awareness among the people about <i>Amrut Mahotsav of India's Independence</i>. • Supported and promoted 'Har Ghar Tiranga' Campaign initiated by Government of India. • Encouraged every household to proudly display the Indian National Flag as a symbol of National pride and unity. • Raised awareness among the residents of Bhiwapur about the significance of the Indian National Flag and its representation of the rich cultural heritage and values of the Nation. • Fostered a sense of patriotic feeling among the people by displaying the National Flag in every home. • Encouraged the people of Bhiwapur for collective participation in the Campaign, irrespective of their diverse backgrounds and affiliations, and thus promoted a sense of unity and patriotism among them. • Instilled a sense of duty and pride among the youth towards the National flag and its representation of the Nation.

The Volunteers of N.S.S. during the Rally

	Decimal	DMS
Latitude	20.766592	20°45'59" N
Longitude	79.516925	79°31'0" E
2022-08-11 (Thu) 11:45 (am)		

The Volunteers of N.S.S performing a pantomime entitled “Ektecha Jagar”, in Bhiwapur.

The Volunteers of N.S.S performing a pantomime entitled “Ektecha Jagar” in the premises of Bhiwapur Police Station.

**NEWS PAPER COVERAGE
/MEDIA COVERAGE**

The Daily Lokmat on dated 12th August, 2022

कामगटाच आठ. उदयपत्रकचे त्तानी १०१४-वासी

‘तिरंगा रॅली’ने वेधले भिवापूरकरांचे लक्ष

हजारो विद्यार्थी झाले सहभागी : चौकाचौकात पथनाट्य, गीतगायन

मूकनाट्यातून एकात्मतेचा जागर
‘तिरंगा रॅली’ मध्ये महाविद्यालयतील लक्षेगोष्ठा विद्यार्थ्यांचे पथनाट्यसुद्धा सहभागी झाले होते. पथनाट्यातील कलाबतानी चौकाचौकात मूकनाट्याचे सादरीकरण करित एकात्मतेचा जागर केला. या मूकनाट्यातमधील इरात गान्धियार, युनेसकोकार, आकाश उझकर, सैयद कोरले, अंतुल शहादे, अश्वय शेट्टी, पुषाली भोले, स्वीटी वेद, मेधा खलोरकर, कल्पना शोडे, टीपा धनविजय, भावना बाळभुते, राजकुमार टोणे, चंवन रामटेके आदी कलावंत सहभागी होते. विद्यानिकेतन शाळेच्या विद्यार्थ्यांनीसुद्धा चौकाचौकात देशभक्तीपर गीतगायन करित लक्ष वेधले.

भारत माता की जय, वंदे मातरमचा जयघोष देत, मार्गक्रमण करताना शहरातील अगळे वातावरण अमृत महोत्सवाचा जागर करणारा होते. या तिरंगा रॅलीचा समारोप पोलीस स्टेशनच्या आकरात करण्यात आला. चावेळी आ. राजुघारवे, माजी आ. सुधीर फारवे, तहसीलदार अनिरुद्ध कांबळे, ठाणवेदार महेश भोरटेकर, सभापती नेमावती माटे, सप्ता शोडे, प्रभारी मुख्याधिकारी सुषमा मोहरे, गट विकास अधिकारी अनिता तेलंग, प्राचार्य डॉ. जोशी जीर्ण, मुख्याध्यापक ज्योती लंबटे, इमरान शेख, कैफ समद, किरण नागरीकर, वीतिमा नागोरो, नीषा जोषी, राजू राजू, विवेक ठाकरे, राजू मसतान, दिलीप मुसा, हिमालय अग्रवाल, आशुतोष चोरे, ज्योत बरजकर, कवडू नागरीकर आदी उपस्थित होते. प्रास्ताविक ठाणवेदार ज्योती भोरटेकर यानी तर संघासन व आभार प्रदर्शन सहायक पोलीस निरीक्षक शरद भस्मे यानी केले.

लोकमत न्यूज नेटवर्क
भिवापूर : स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवी वर्षानिमित्त शहरात पोलीस विभागाच्या वतीने कोटपण्यात आलेल्या ‘तिरंगा रॅली’ ने भिवापूरकरांचे लक्ष वेधले. चौकाचौकात पथनाट्याचे सादरीकरण आणि देशभक्तीपर गीतगायनने अगळे वातावरण स्वातंत्र्याचा जागर करणार ठरले. पोलीस स्टेशनच्या आवारातून गुरुवारी सकाळी ‘तिरंगा रॅली’ ला प्रारंभ झाला. यात पोलीस विभागाच्या वतीने ५०० मीटर लांब अशा भाव्य दिव्य तिरंगेचे नियोजन करण्यात आले होते. स्थानिक विद्यानिकेतन स्कूल, सार्वटीक स्कूल, राष्ट्रीय विद्यालय, बॉईज हायस्कूल, गल्स हायस्कूल, भिवापूर महाविद्यालय, राष्ट्रीय सेवा योजना, एनसीसी पथक, विद्यार्थ्यांचे बॅन्ड पथक आदी दोन हजारकर विद्यार्थी या रॅलीत सहभागी झाले होते. सोबतच लोकप्रतिनिधी, पदाधिकारी, अधिकारी, सामाजिक कार्यकर्ते, महिला भगिनीसुद्धा मोठ्या संख्येत सहभागी झाल्या होत्या. ११व्या दिव्य त्रिंशा खांबावर घेऊन हजारोचा जनसमुदाय

The Daily 'Lokshahi Warta' on dated 12th August, 2022

भिवापूर पोलिस स्टेशनकडून तिरंगा यात्रेचे आयोजन

आ. राजू पारवेंची उपस्थिती

पोलिस स्टेशन परिसरात वृक्षारोपण

तालुका वार्ताहर/भिवापूर
स्वातंत्र्याच्या अमृत
यादीस्यनिमित्त स्थानिक पोलिस
स्टेशनचे गुरुवारी सकाळी तिरंगा
यात्रेचे आयोजन करण्यात आले.
यात्रेदरम्यान विद्यार्थ्यांनी
टिकटिकापो पथनाट्य व
देशभक्तीपर गीतांचे स्वरुपात
करण सपरिकारचे तह घेवून घेतले.
आ. राजू पारवे यांच्या
उपस्थितीत पोलिस स्टेशनच्या
अवकाशतून तिरंगा यात्रेत सुरवात
करण्यात आले. मजी अ. सुधीर
चारवे, तहसीलदार अर्जुनरुद्र
कांबळे, ठानंद महेश चोटेकर,
चारुजिसेंग ओस, दिनेश मुठा,
केलाश कामरेल्लेवार यांच्यासह
भिवापूर महाविद्यालय, भिवापूर
दुग्धकेंद्राने सोसायटी बॉईस

स्वातंत्र्य महोत्सवानिमित्त गुरुवारी पोलिस स्टेशनच्या अवकाशत आ.
राजू पारवे यांच्या हस्ते वृक्षारोपण करण्यात आले. यावेळी तहसीलदार
कांबळे, ठानंद महेश चोटेकर, वि.प. रुध्रपती नेमावली बटे, रं.स.
सबापती समत शेडे, संदस्य गहून मरुतन, ए.पि.अच सारद भामे उपस्थित
होते. पाहण्याच्या इतनेमुक्ता विविध प्रजातीचे झाडे परिसरात लागवडात
आलीत.

हायस्कूल व ज्युनियर कॉलेज,
बत्तल हायस्कूल, राट्टीय विद्यालय,
सावटिफोक इमिनाश मिडियम
स्कूल, विद्यानिकेतन इंग्लिश
मिडियम स्कूलचे विद्यार्थी व
विद्यार्थिनी सहभागी झाले होते.

हातात तिरंगा ध्वज फडकवत व
देशभक्तीपर अर्थात नरे देव यात्र
सहस्रांश सवंच प्रमुख बर्गांनी
सर्पक्रमण करीत पोलिस स्टेशन
परिसरात नेमणत आले. या ठिकाणी
यात्रेचा समारोप करण्यात आला.

यात्रेदरम्यान महाविद्यालयातील कर्मचारी, पोलिस कर्मचारी,
राट्टीय सोसायटीच्या पथकाचे हॉस्पिटल पथक मोठ्या संख्येने
चैकरवीरदा देवप्रसाद आचार्य लालभाषे झाले होते. यात्रेच्या
पथनाट्य सादर करून सपरिकारचे पहासवीरलाली ललायक पोलिस
सह घेवून घेतले. याचवेळी मंडारका निरीक्षक रुद्र भामे, सारद मिर,
राट्टीय यात्रेचे मुख्य आकर्षण चंद्रशेखर देवडकर, राजेश
ठरला होते. यात्रेत सधमान् मेल्लेकर, फकर, अमोल तवडे,
सपरिकारसह शरदा, राजन भोयर, कोकाडे आदींसह
महाविद्यालयाचे शिक्षक, शिक्षिका, महिला व पुरुष पोलिस कर्मचाऱ्यांचे
सहकार्य केले.

SCANNED COPY OF ATTENDANCE SHEET

ANY OTHER INFORMATION

Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU

ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com; bgm.college1990@gmail.com, Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Bhiwapur Mahavidyalaya
NAME OF THE ACTIVITY	Hazardous waste Manja Collection Drive
AREAS COVERED	<ul style="list-style-type: none"> • Environmental Cleanup • Removal of Hazardous Material • Protection of flora and fauna. • Community Engagement • Institutional Social Responsibility • Recognition of Efforts • Leadership and Coordination
PROGRAMME SCHEDULE	16th January, 2023
VENUE	College Premises and Streets of Bhiwapur
MODE OF ACTIVITY	Offline
ORGANIZING COMMITTEE	National Cadet Corps (N.C.C.)
PROGRAMME COORDINATOR	Lt Dr. Yogesh More

TARGET GROUP	All NCC Cadets
NUMBER OF STUDENTS / BENEFICIARIES	17
BRIEF REPORT	<p>Makar Sankranti, celebrated as the Kite Festival, adorns the sky with vibrant kites, creating a spectacular sight. However, the exuberant kite-flying competitions held during this occasion can inadvertently pose significant dangers, particularly for birds and other small creatures. The threads (known as Manja) used for the kites can inadvertently entrap and harm these creatures, even endangering their lives.</p> <p>In a responsible initiative followed by Makar Sankranti, our NCC Cadets undertook a Manja (Kite Thread) Collection Drive on 16th January, 2023. A Cadet named JUO Sandesh Dhone led this effort to address this issue. They cleaned up the College premises and the surrounding streets. Notably, they diligently gathered not only damaged kites but also discarded hazardous Manja from the streets. The participation of 20 NCC Cadets amplified the impact of this endeavour.</p> <p>Colonel Amod Chandana, the Commanding Officer of the 20 Maharashtra Battalion NCC Nagpur, applauded the commendable initiative of these Cadets. Dr. Jobi George, the Principal of the College, extended his heartfelt appreciations for the dedicated contribution of the Cadets towards safeguarding the lives of animals.</p> <p>This effort shows how undertaking thoughtful ventures can make a big impact. The Cadets demonstrated that they really care about their community and the environment by carrying</p>

	<p>out this act of social responsibility. A total of 17 Cadets enthusiastically participated in this endeavour. The initiative was coordinated under the able supervision of Asst.t Prof. Dr. Yogesh More.</p>
<p>PROGRAMME OBJECTIVES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To address the potential harm caused to birds and other small creatures due to the use of hazardous kite threads during the Kite Festival. • To collect and remove hazardous threads from the environment, thus reducing the risk to wildlife. • To encourage a change in the behavior and promote safer kite-flying practices. • To contribute to a cleaner and safer community by removing discarded kites and dangerous kite threads from public spaces. • To encourage students for personal development and equip Cadets with a sense of responsibility towards their community. • To imbibe Institutional Social Responsibilities among our students.
<p>PROBLEMS FACED, IF ANY</p>	<p>Lack of Awareness: Not everyone in the community might be aware of the dangers posed by hazardous kite threads to birds and animals. Convincing people to change their kite-flying habits and to actively participate in the collection drive was a challenge for the Committee.</p> <p>Safety Concerns: Collecting damaged kites and hazardous Manja from streets have exposed the Cadets to safety risks such as cuts from sharp kite strings or potential contact with</p>

	<p>harmful chemicals or materials.</p> <p>Logistics and Disposal: Proper disposal of collected damaged kites and hazardous Manja in an environment-friendly manner, have posed logistical challenges. Finding appropriate and environment-friendly disposal methods for materials, required careful consideration.</p> <p>Despite these challenges, the fact that the NCC Cadets took on this initiative demonstrated their determination to make a positive impact on their community and the environment. Overcoming these challenges have contributed to the overall success of the Manja Collection Drive.</p>
<p>PROGRAMME OUTCOMES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Addressed the potential harm caused to birds and other small creatures due to the use of hazardous kite threads during the Kite Festival. • Collected and removed the hazardous threads from the streets and thus reduced the risk to wildlife. • Encouraged a change in the behaviour and promoted safer kite-flying practices. • Contributed to a cleaner and safer community by removing discarded kites and dangerous kite threads from public spaces. • Encouraged students for personal development and equipped Cadets with a sense of responsibility towards their community. • Imbided Institutional Social Responsibilities among our students.

**PHOTO GALLERY
WITH CAPTIONS**

Cadets cleaning the premises of the College during the Cleanliness Drive.

Cadet discarding hazardous Manja from the streets

Cadets collecting broken kites and waste Manja from the streets.

Cadets with broken kites and waste Manja

NEWS PAPER COVERAGE
/ MEDIA COVERAGE

कटून पडलेल्या पतंगी व मांजा करण्यात आला गोळा भिवापूर महाविद्यालयचा अभिनव उपक्रम

तालुका वार्ताहर / भिवापूर
मकरसंक्रांतीचा सण हा पतंग
उडवण्यासाठी ओळखला जातो.
महाराष्ट्रात हा सण मोठ्या उत्साहाने
साजरा केला जातो. या दिवशी

आकाश रंगबेरंगी
पतंगांनी जणू
झाकून जाते.
परंतु, पतंगीसाठी
वापरण्यात
येणाऱ्या मांजामुळे
होणारे अपघात
टाळण्याच्या हेतूने

भिवापूर महाविद्यालय येथील एन.
सी. सी.च्या विद्यार्थ्यांच्या वतीने एक
अभिनव उपक्रम राबविण्यात
आला. या उपक्रमांतर्गत शहराच्या
रस्त्यांवर तसेच महाविद्यालय
परिसरात कटून पडलेल्या पतंगी व
मांजा गोळा करण्यात आला.

या उपक्रमात एन. सी. सी.
ज्युनिअर अंडर ऑफिसर सदेश
दोणे याच्या मार्गदर्शनात प्रणाली

गवतुरे, जितेंद्र वाघमारे, श्वेता
तरारे, प्राची वैद्य, कोमल बालबुधे,
उज्ज्वला तरारे, आकांशा चौधरी,
विवेक श्रीरामे, प्रत्युश धनविजय,
चेतन गायधने, भुवन राऊत, तुषार

गायकवाड, राकेश नांहे, वैभव
कोलते, साहिल वाघमारे, मनीष
डहारे आदी विद्यार्थ्यांनी हिरहिरिने
भाग घेतला.

विद्यार्थ्यांच्या या उपक्रमाचे
प्राचार्य डॉ. जोबी जॉर्ज, २० महा.
बटालियन चे कमांडींग अधिकारी
कर्नल आमोद चांदना, प्रशासकीय
अधिकारी कर्नल मनोज मुजुमदार
यांनी कौतुक केले.

Daily Lokmat: Dated 17th January 2023.

महाविद्यालयीन एनसीसी कैडेट का अभिनव उपक्रम

लोकमत समाचार सेवा

भिवापुर: भिवापुर महाविद्यालय के एनसीसी विद्यार्थियों द्वारा मकर संक्रांति पर अभिनव उपक्रम चलाया गया. उपक्रम का उद्देश्य नायलॉन मांजे का विरोध, पक्षियों और नागरिकों नायलॉन मांजे से जख्मी होने से बचाने के लिए चलाया गया.

इस उपक्रम में एनसीसी जूनियर अटेंड अधिकारी संदेश डोने के मार्गदर्शन में प्रणाली गवतुरे, जितेंद्र वाघमारे, श्वेता तरारे, आकांक्षा चौधरी, विवेक श्रीरामें, प्रत्यूष धनविजय, चेतन गायधने, भुवन राऊत, तुषार गायकवाड़, राकेश नन्ने, वैभव कोलते, साहिल वाघमारे, मनीष डहारे ने भाग लिया. 20 बटालियन कमांडिंग अधि. कर्नल आमोद चांदना, प्रशा. अधिकारी कर्नल मनोज मुजमदार ने अभिनंदन किया है.

Daily Lokmat Samachar: Dated: 17th January 2023.

रस्त्यावरील मांजा व पतंगी केल्या गोळा

भिवापूर महाविद्यालयाचा अभिनव उपक्रम

भिवापूर ■ मकरसंक्रांतीचा सण हा पतंग उडवण्यासाठी ओळखला जातो. या दिवशी आकाश रंगबेरंगी पतंगांनी जणू झाकून जाते. परंतु पतंगीसाठी वापरण्यात येणारा मांजा मात्र मुक जीवांसाठी धोकादायक ठरू शकतो. पक्षांबरोबरच हा मांजा रस्त्यांनी फिरणाऱ्या प्राण्यांच्या आणि लोकांच्यासुद्धा जीवावर बेतू शकतो. बरेच पक्षी या मांजामध्ये अडकून आपला जीव गमावून बसतात. तेव्हा मांज्यामुळे होणारे अपघात टाळण्याच्या हेतूने भिवापूर महाविद्यालयातील एनसीसीच्या विद्यार्थ्यांच्या वतीने एक अभिनव उपक्रम राबविण्यात आला. या उपक्रमांतर्गत शहराच्या रस्त्यात तसेच महाविद्यालय परिसरात असलेला मांजा व फाटलेल्या पतंगी गोळा करण्यात आल्या.

ह्या उपक्रमात एनसीसी ज्युनिअर अंडर ऑफिसर संदेश ढोणे याच्या मार्गदर्शनात प्रणाली गवतुरे, जितेंद्र वाघमारे, श्वेता तरारे, प्राची वैद्य, कोमल बालबुधे, उज्वला तरारे, आकांशा चौधरी, विवेक श्रीरामे, प्रत्युश धनविजय, चेतन गायधने, भूवन राऊत, तुषार गायकवाड, राकेश नान्हे, वैभव कोलते, साहिल वाघमारे, मनीष डहारे आदी विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला होता. विद्यार्थ्यांच्या या उपक्रमाचे प्राचार्य डॉ. जोबी जॉर्ज, २० महा. बटालियनचे कमांडींग अधिकारी कर्नल आमोद चांदना, प्रशासकीय अधिकारी कर्नल मनोज मुजुमदार यांनी कौतुक केले. (ता.प्र.)

Daily Deshonnati: Dated 18th January 2023.

भिवापूर: कटून पडलेल्या पतंगी व मांजा गोळा करण्याचे काम केल्यानंतर एकत्रित आलेले बालक.

भिवापूर महाविद्यालयाचा अभिनव उपक्रम

भिवापूर : कर संक्रांतीचा सण हा पतंग उडवण्यासाठी ओळखला जातो. महाराष्ट्रात हा सण मोठ्या उत्साहाने साजरा केला जातो. या दिवशी आकाश रंगबेरंगी पतंगांनी जणू झाकून जाते. परंतु पतंगीसाठी वापरण्यात येणाऱ्या मांज्यामुळे होणारे अपघात टाळण्याच्या हेतूने भिवापूर महाविद्यालय येथील एनसीसीच्या विद्यार्थ्यांच्या वतीने एक अभिनव उपक्रम राबविण्यात आला. या उपक्रमांतर्गत शहराच्या रस्त्यांवर तसेच महाविद्यालय परिसरात कटून पडलेल्या पतंगी व मांजा गोळा करण्यात आला. या उपक्रमात एनसीसी ज्युनिअर अंडर ऑफिसर संदेश ढोणे यांच्या मार्गदर्शनात प्रणाली गवतुरे, जितेंद्र वाघमारे, श्वेता तरारे, प्राची वैद्य, कोमल बालबुधे, उज्वला तरारे, आकांशा चौधरी, विवेक श्रीरामे, प्रत्युश धनविजय, चेतन गायधने, भूवन राऊत, तुषार गायकवाड, राकेश नांहे, वैभव कोलते, साहिल वाघमारे, मनीष डहारे आदी विद्यार्थ्यांनी हिरारीने भाग घेतला. विद्यार्थ्यांच्या या उपक्रमाचे प्राचार्य डॉ. जोबी जॉर्ज, २० महाराष्ट्रीयन बटालियनचे कमांडींग अधिकारी कर्नल आमोद चांदना, प्रशासकीय अधिकारी कर्नल मनोज मुजुमदार यांनी कौतुक केले.

The Daily Sakal on dated 18th January, 2023.

**SCANNED COPY OF
ATTENDANCE SHEET**

Bhiwapur Mahavidyalaya

National Cadet Corps

Session: 2022-23

Attendance

Name of Activity: Hazardous waste Manja Collection Drive

Date: 16th January, 2023

Sr. No.	Rank	Name of Cadet	Sign
1	JUO	Sandesh Dhone	<i>Sandesh Dhone</i>
2	Cadet	Shweta Tarare	<i>S. Tarare</i>
3	CPL	Pranali Gaoture	<i>Pranali Gaoture</i>
4	Cadet	Aakansha Chaudhari	<i>Aakansha Chaudhari</i>
5	Cadet	Jayashri Kolhe	<i>J. Kolhe</i>
6	Cadet	Komal Balbude	<i>Komal Balbude</i>
7	Cadet	Prachi Vaidya	<i>Prachi Vaidya</i>
8	Cadet	Bhuvan Raut	<i>Bhuvan Raut</i>
9	Cadet	Chetan Gaydhane	<i>Chetan Gaydhane</i>
10	Cadet	Ganesh Kale	<i>G. Kale</i>
11	Cadet	Pratish Dhanvijay	<i>P. Dhanvijay</i>
12	Cadet	Rakesh Nanhe	<i>R. Nanhe</i>
13	Cadet	Sahil Waghmare	<i>Sahil Waghmare</i>
14	Cadet	Tushar Gaikwad	<i>T. Gaikwad</i>
15	Cadet	Vaibhav Kolate	<i>V. Kolate</i>
16	Cadet	Vivek Shirame	<i>Vivek Shirame</i>
17	Cadet	Shakir Ansari	<i>Shakir Ansari</i>

Yogesh More
Lt. Col. Yogesh More
Associate NCC OIN
20 Mah Bn NCC, Nagpur
Bhiwapur Maha. Vidyalaya

Scanned copy of Attendance Sheet

Yogesh More
Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya,
Bhiwapur

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU

ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com; bgm.college1990@gmail.com, Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Director, Students' Development Department, R.T.M. Nagpur University, Nagpur
NAME OF THE ACTIVITY	Participated in the Yuvarang-2023 (Youth Festivals-2023) organized by the Director, Students' Development Department, R.T.M. Nagpur University, Nagpur (University Level Competitions). The List of Activities; <ol style="list-style-type: none"> 1. Rangoli Competition 2. Mehendi Competition 3. Poster Making Competition 4. On the Spot Painting Competition
AREAS COVERED	Azadi Ka Amrut Mahotsav
PROGRAMME SCHEDULE	8 th March, 2023
VENUE	Gurunanak Bhavan, Nagpur
MODE OF ACTIVITY (ONLINE/OFFLINE (IF ONLINE, GIVE WEBLINK))	Offline
ORGANIZING COMMITTEE	Cultural Committee
PROGRAMME COORDINATOR	Asst. Prof. Someshwar Wasekar

COMMITTEE MEMBERS	Asst. Prof. Dr. M. V. Nandanwar, Asst. Prof. Dr. M. R. Chavhan, Asst. Prof. Dr. A. V. Mahawadiwar, Asst. Prof. A. K. Sarwe, Asst. Prof. Dr. Rajasree O. P and Asst. Prof Dr. Jyoti Bante, Asst. Prof. Dr. Ashwini Kadu		
TARGET GROUP	Students of RTMNU, Nagpur		
NUMBER OF STUDENTS PARTICIPATED/BENEFICIARIES	S. N.	Name of the Competitions	Number of students participated.
	1	Mehandi Competition	01
	2	Rangoli Competition	01
	3	Poster Making Competition	01
	4	On the Spot Painting Competition	01
BRIEF REPORT	<p style="text-align: center;">Yuvarang-2023 (Youth Festival)</p> <p>Students' Development Department, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur had arranged three days' Inter-Collegiate Youth Festival "Yuvarang-2023" from 8th March, 2023 to 10th March, 2023. Three students of our Institution participated in the Competitions such as Rangoli Competition, Mehandi Competition, Poster Making Competition and on the Spot Painting Competition.</p> <p>This initiative was taken by the College to encourage, boost and blossom the inherent abilities of our students to participate in the University Level Competitions. Under the supervision of Asst. Prof. Someshwar Wasekar, Screening Test of the students was conducted for various Competitions for identifying competent students from the College.</p> <p>On the Spot Painting Competition was held on 8th March, 2023 at Gurunanak Bhavan, Rashtrasant Tukadoji Maharaj</p>		

Nagpur University, Nagpur, which was organized by the Director of Students' Development Department, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur. Mr. Dnyaneshwar Shahare of B.Voc. Part-II participated in this Competition. He received Certificate of Appreciation for his superb performance.

Mehandi Competition was held on 8th March, 2023 at Gurunanak Bhavan, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur, which was organized by the Director of Students' Development Department, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur. Miss Alfiya Pathan of B.A. Part-III participated in this Competition. She received Certificate of Appreciation for her excellent performance.

Rangoli Competition was held on 8th March, 2023 at Gurunanak Bhavan, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur, which was organized by the Director of Students' Development Department, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur. Miss Dipali Bhojar of B.A. Part-II participated in this Competition. She received Certificate of Appreciation for her superb performance.

Poster Making Competition was held on 8th March, 2023 at Gurunanak Bhavan, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur, which was organized by the Director of Students' Development Department, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur. Mr. Dnyaneshwar Shahare of B.Voc. Part-II participated in this Competition. He received Certificate of Appreciation for his superb

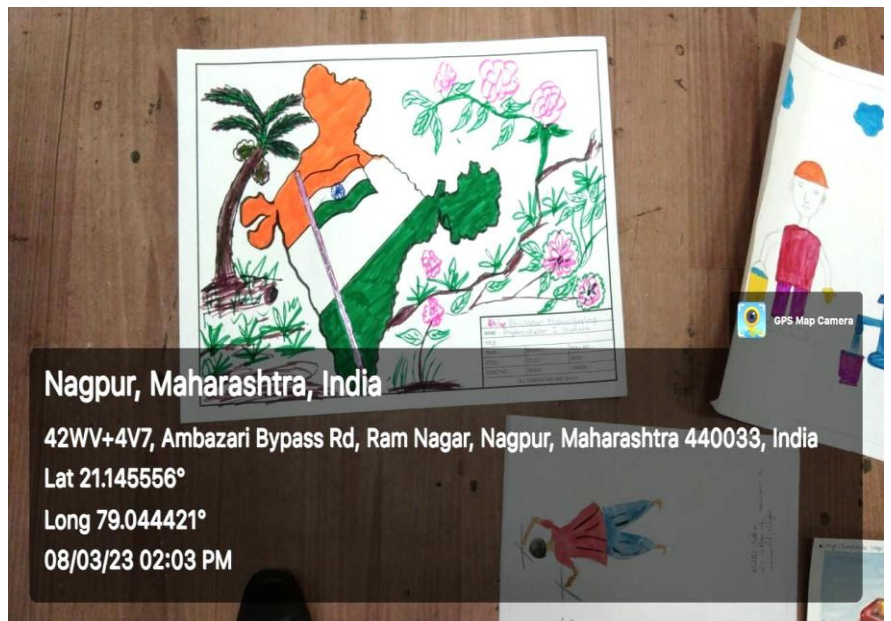
	<p>performance.</p> <p>Dr. Jobi George, the Principal of Bhiwapur Mahavidyalaya, Associate Prof. Dr. M. V. Nandanwar, Asst. Prof. Dr. M. R. Chavhan, Asst. Prof. Dr. A. V. Mahawadiwar, Asst. Prof. Dr. A. K. Sarwe and Asst. Prof. Dr. Rajasree O. P. appreciated the students for their exemplary performances in the University level Cultural Competitions. The coordination of these activities was done by the Member Secretary of Cultural Committee Asst. Prof. Someshwar Wasekar.</p>
<p>PROGRAMME OBJECTIVES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To motivate our students to participate in the Inter-collegiate Level and University Level Competitions. • To build confidence among our students. • To develop the overall personality of our students. • To develop sense of pride, self-esteem and self-confidence among our students. • To ensure the holistic development of our students. • To provide wider exposure to our students in exploring their hidden talents.
<p>PROGRAMME OUTCOMES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ensured the participation of our students in the Inter-collegiate Level and University Level Competitions (Youth Festivals-2020). • Students received Certificates of Appreciations. • Developed the self-confidence of our students. • Succeeded to build confidence, sense of pride and self-esteem among our students. • Ensured the holistic development of our students. • Students got wider exposure in exploring their hidden talents.

PHOTO GALLERY WITH CAPTIONS

A few visuals of the Programme

Mr. Dnyaneshwar Shahare of B.Voc. Part-II participated in the Poster Making Competition.

Miss Dipali Bhojar of B.A. Part-II participated in the Rangoli Competition.

Miss Alfiya Pathan of B.A. Part-III participated in the Mehendi competition.

ANY
INFORMATION

OTHER

Certificates of Appreciation

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ
विद्यार्थी विकास विभाग

RTMNU/DSD/709

Date : 09.02.2023

प्रति,

प्राचार्य / प्राचार्या / विभागप्रमुख,

सर्व संलग्नीत / संचालीत महाविद्यालये व पदव्युत्तर विभाग

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ, नागपूर.

विषय : आंतर महाविद्यालयीन सांस्कृतिक स्पर्धा (युवक महोत्सव) 'सुवारंग २०२३' दिनांक ८ ते १० मार्च, २०२३

मा. महोदय/महोदया,

संचालक, विद्यार्थी विकास विभागाद्वारे यावर्षी आंतर महाविद्यालयीन युवक महोत्सव 'सुवारंग २०२३' चे आयोजन दिनांक ८ ते १० मार्च, २०२३ पर्यंत करण्यात येत आहे. या महोत्सवात संगीत, नृत्य, नाटक, साहित्य व ललित कला विषयांमध्ये निरनिराळ्या स्पर्धा होणार आहेत. आपणास विनंती आहे की आपण आपल्या महाविद्यालय/विभागातून या स्पर्धांसाठी विद्यार्थी व विद्यार्थिनींची निवड करून सोबत जोडलेल्या आवेदन पत्रात त्यांचे नावे Proforma-D मध्ये ०१ मार्च २०२३ पर्यंत संचालक, विद्यार्थी विकास विभाग, छत्रपती शिवाजी महाराज प्रशासकीय परिसर, संविदनाथ टांगेर मार्ग, नागपूर-४४० ००१ येथे पाठवावे. या महोत्सवात सहभागी होण्यासाठी विद्यापीठ विद्यार्थ्यांना TA & DA देण्यात येणार नाही. स्पर्धा विद्यापीठाचे गुरुनामक भवन व एल.आय.टी, कॅम्पस परिसर अमरावती रोड नागपूर येथे होतील. याची नोंद घ्यावी.

प्रमुख अटी :-

१. फक्त वरिष्ठ महाविद्यालयाचेच विद्यार्थी सहभागी राहतील.
  २. विद्यार्थी ३१ जुलाई, २०२२ ला २५ वर्षांचे आतील असावेत.
  ३. महाविद्यालयाचा एकच सहभागी किंवा चमू प्रत्येक स्पर्धेत सहभागी होवू शकेल.
  ४. विद्यार्थ्यांनी आपले ओळखपत्र व महाविद्यालयाचे पत्र सोबत आणावे.
  ५. निर्धारकांचा निर्णय हा अंतिम राहिल.
  ६. विद्यार्थ्यांना शिरज पाळावी लागेल अन्यथा त्यांचा सहभाग रद्द समजण्यात येईल.
  ७. सर्व अधिकार आयोजकांच्या स्वाधीन राहतील.
  ८. विद्यार्थ्यांनी स्पर्धेच्या अर्धानास आधी हजर असणे आवश्यक राहिल.
- कृपया आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना या स्पर्धांमध्ये सहभागी होण्यासाठी हे परिपत्रक त्यांच्या निदर्शनास आणून द्यावे. स्पर्धेचे विषय व नियमावली सोबत जोडली आहे.
- आपले सहकार्य या पूर्वीही मिळाले व ते पुढेही अपेक्षित आहे. आपल्याला नूतन वर्ष सुखाचे व समृद्धीचे जावो.

सहपत्र :

१. Proforma	-	A	(स्पर्धेचे वेळापत्रक)
२. Proforma	-	B	(विविध स्पर्धा)
३. Proforma	-	C	(स्पर्धेची नियमावली)
४. Proforma	-	D	(स्पर्धेचे प्रवेश पत्र)

संचालक

विद्यार्थी विकास विभाग

for circulation
Bhramur

Notice of the University level competitions

ENTRY FORM FOR INTER COLLEGIATE YUVARANG 2023

To,
The Director,
Students' Development
Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur
Subject : : Entry for "Inter Collegiate Yuvarang 2023" (list of participants)
Reference : Your letter No. RTMNU/DSW/709 Date-09/02/2023.

Dear Sir,

With reference to your above mentioned letter regarding "Inter Collegiate Yuvarang 2023", we are sending our entry as under after reading the rules and regulations.

Sr.No.	Events	Name of Participants & Mob. No.	Class	Date of Birth
A. Music				
1	Classical Vocal Solo (Hindustani or Karnataki)	a		
2	Light vocal (Indian)	a		
3	Classical Instrumental (Percussion)	a		
4	Classical Instrumental (Non percussion)	a		
5	Group Song (Indian)	a		
		b		
		c		
		d		
		e		
		f		
6	Western Solo	a		
7	Western Instrumental Solo	a		
B. Literary Events				
1	Debate for and Against	a		
		b		
2	Elocution	a		
3	Quiz	a		
		b		
		c		

E. Fine Arts

1	On the Spot Painting	a	Dnyaneshwar Shahare	B.Voc.II	03/09/2002
2	Poster making	a	Dnyaneshwar Shahare	B.Voc.II	03/09/2002
3	Collage	a			
4	Cartooning	a			
5	Clay Modelling	a			
6	Rangoli	a	Dipali K. Bhoyar	B.A.II	26/10/2003
7	Mehndi	a	Alfiya F. Khan	B.A.III	28/05/2002

Kindly accept our entry in this festival. The Participants shall report to you on the date and time of their respective events with their Identity Cards. The above students are bonafide students of senior college.

Place: Bhiwapur

Date : 01/03/2023

Yours Sincerely

Dnyaneshwar
Principal/Dean/Head/Director
PRINCIPAL
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist. Nagpur

Bhandari
08/03/2023.

Ensured students' participation in the University level competitions.

Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist-Nagpur

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU

ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com; bgm.college1990@gmail.com, Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Mr. Rajubhau Parwe, Member of Legislative Assembly, Umred Constituency, Maharashtra State
NAME OF THE ACTIVITY	Free Mega Health Check-up Camp
AREAS COVERED	People of Bhiwapur and Umred Tehsils, District Nagpur
PROGRAMME SCHEDULE	22nd January, 2023
VENUE	Boys' High School, Bhiwapur
MODE OF ACTIVITY (ONLINE/OFFLINE (IF ONLINE, GIVE WEBLINK))	Offline
ORGANIZING COMMITTEE	Committee for Extension Services
PROGRAMME COORDINATOR	Asst. Prof. Someshwar Wasekar
COMMITTEE MEMBER	Associate Prof. Dr. Sunil Shinde
TARGET GROUP	People of Bhiwapur and Umred Tehsils, District Nagpur
NUMBER OF STUDENTS PARTICIPATED / BENEFICIARIES	Two thousand poor people from Bhiwapur and Umred Tehsils

<p>BRIEF REPORT</p>	<p>Under the banner of ‘Swargiya Bhausaheb Mulak Students’ Welfare and Community Service Centre’ the Volunteers of the Extension Committee of our Institution extended their services during the Mega Health Check-up Camp organized at Boys’ High School, Bhiwapur on 22nd January, 2023. Associate Prof. Dr. Sunil Shinde extended his full support in organizing this event. In all, eight Volunteers of Bhiwapur Mahavidyalaya rendered their selfless services in the Mega Health Check-up Camp. Around 2000 poor people of Bhiwapur and Umred Tehsils were benefited by this Camp. The Volunteers are as follows;</p> <p>Mr. Kapil Chaudhari –B.A.III</p> <p>Mr. Kiran Dhone–B.A.III</p> <p>Mr. Amit Bhoyar–B.A.III</p> <p>Miss Alfiya Pathan–B.A.III</p> <p>Miss Shahin Sheikh–B.A.III</p> <p>Miss Mayuri Shambharkar–B.A.III</p> <p>Mr. Pravin Mangar–B.A.III</p> <p>Miss Pallawi Bhoyar–B.A.III</p> <p>Dr. Jobi George, the Principal of Bhiwapur Mahavidyalaya, Associate Prof. Dr. Sunil Shinde, Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavhan and the people of Bhiwapur appreciated the efforts made by our Institution in extending its full support for the grand success of this Medical Check-up Camp. The coordination of the activity was done by Asst. Prof. Someshwar Wasekar.</p>
<p>PROGRAMME OBJECTIVES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To create health awareness among the people. • To help the poor people by reaching out quality Medical Care to them. • To promote ethics and human values among our students and the common people.

	<ul style="list-style-type: none"> • To ensure the holistic development of our students. • To promote Community Development Programmes as part of our Institutional Social Responsibilities (ISR).
<p>PROGRAMME OUTCOMES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Health awareness among our students and people was made. • Around 2000 poor patients were benefitted from this Mega Medical Check-up Camp. • Promoted ethics and human values among our students and the common people. • Ensured the holistic development of our students. • Promoted Community Development Programmes as part of our Institutional Social Responsibilities (ISR).
<p>PHOTO GALLERY WITH CAPTIONS</p>	<p>A few visuals of the free Mega Health Check-up Camp, organized by Mr. Rajubhau Parwe, Member of Legislative Assembly, Umred Constituency, Maharashtra State on 22nd January, 2023.</p> <p>Students of our Institution extending their services during the Mega Health Check-up Camp, organized by Mr. Rajubhau Parwe, Member of Legislative Assembly, Umred Constituency, Maharashtra State on 22nd January, 2023.</p>

Students of our Institution extending their services during the Mega Health Check-up Camp, organized by Mr. Rajubhau Parwe, Member of Legislative Assembly, Umred Constituency, Maharashtra State on 22nd January, 2023.

Mr. Rajubhau Parwe, Member of Legislative Assembly, Umred Constituency, Maharashtra State addressing the people of Umred Constituency during the free Medical Check-up Camp.

Glimpses of the people participating in the Mega Health Check-up Camp

Glimpses of the people participating in the Mega Health Check-up Camp.

Glimpses of the people participating in the Mega Health Check-up Camp.

Students of our Institution greeting MLA, Mr. Rajubhau Parwe on the occasion of his birthday.

Visual of the people participating in the Mega Health Check-up Camp.

Visual of the people participating in the Mega Health Check-up Camp.

Visual of the people participating in the Mega Health Check-up Camp.

Visual of the people participating in the Mega Health Check-up Camp.

Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya
Bhiwapur, Dist-Nagpur

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU

ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com; bgm.college1990@gmail.com, Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Bhiwapur Mahavidyalaya
NAME OF THE ACTIVITY	Special Annual Camp of National Service Scheme (N.S.S.) Unit
AREAS COVERED	<ul style="list-style-type: none"> • Community Awareness • Educational Workshops • Healthcare • Environmental Conservation • Cultural Exchange • Motivational Talks • Skill Development • Community Engagement • Leadership Development • Preservation of Indigenous Practices • Community Support • Promoting a Connection with Nature

PROGRAMME SCHEDULE	From 10 th February, 2023 to 16 th February, 2023
VENUE	Salesahari-Salebhatti (Rehabilitated Village)
MODE OF ACTIVITY	OFFLINE
ORGANIZING COMMITTEE	National Service Scheme (N.S.S.) Unit
PROGRAMME COORDINATOR	Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavhan Asst. Prof. Dr. Ashwini Kadu
COMMITTEE MEMBERS	Associate Prof. Dr. S.K. Shinde Asst. Prof. Sachin Kubade Asst. Prof. Amit Thakare, Asst. Prof. Dr. R. Mishra Asst. Prof. Darshana Dhamdar
KEYNOTE SPEAKER/RESOURCE PERSON (Furnish a Brief Report on the Keynote Speaker's Expertise)	1. Hon. Anirudh Kamble, Tehsildar, Bhiwapur Taluka 2. Shri. Sanju Naik, Sarpanch, Salesahari-Salebhatti, (Rehabilitated Village) Taluka- Bhiwapur 3. Dr. Jobi George, Principal, Bhiwapur Mahavidyalaya 4. Shri. Amar Mokashi, Secretary, Bhiwapur Taluka Journalist Association.

TARGET GROUP	Entire N.S.S. Volunteers and the Villagers of Salesahari-Salebhatti (Rehabilitated Village)
NUMBER OF NSS VOLUNTEERS PARTICIPATED	100
BRIEF REPORT	<p>Under the aegis of IQAC, our College organized a “Special Annual Camp of National Service Scheme (NSS) Unit” in the village ‘Salesahari-Salebhatti (Rehabilitated Village)’ from 10th February, 2023 to 16th February, 2023. Preparations for the Camp took place on 10th February, 2023. This residential Camp witnessed the enthusiastic participation of 100 Volunteers of N.S.S. Unit.</p> <p>On 11th February, 2023 a ‘Jan Jagran Dindi’ was organized, which was flagged off by Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavhan, the Divisional Coordinator of N.S.S. This initiative was aimed to raise awareness among the villagers of Salesahari-Salebhatti about critical topics like environmental conservation, de-addiction, and empowerment of women, skill development and village cleanliness.</p> <p>The Inaugural Ceremony of the Special Annual Camp took place on 11th February, 2023 at 1.00 P.M. Tehsildar Anirudh Kamble graced the Event as the Chief Guest. Dr. Jobi George, the Principal of the College, graced the occasion as the Chairperson of the Programme. People</p>

prominently present on the occasion were Shri. Shankar Dadmal, Zilla Parishad Member (Kargaon Circle), Shri. Sanju Naik, Sarpanch, Salesahari-Salebhatti (Rehabilitated Village), Shri. Devendra Deshmukh, Former Sarpanch, Salesahari-Salebhatti (Rehabilitated Village) and Shri. Amar Mokashi, Secretary, Bhiwapur Taluka Journalist Association. Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavhan delivered the Introductory Speech, he outlined the objectives of the Camp, which included village cleanliness Campaigns, expert guidance, free Health Check-up Camps, Tree Plantation Drives, Social Awareness Initiatives and Cultural Programmes.

During the Afternoon Session on the same day, Mr. Suresh Rathod, an art teacher from Rashtriya Vidyalaya, Bhiwapur, offered guidance to the students and showcased various art forms, including dance, music, drama and painting in an accessible manner. He also shared his life experiences and provided valuable insights on how to overcome challenges. In the evening, the villagers enjoyed a cultural programme presented by the Volunteers of N.S.S.

In the morning on 12th February, 2023 Asst. Prof. Dr. Aditya Sarwe, Director of Physical Education and Sports, conducted a Special Session of prayer and Yoga for the N.S.S Volunteers. After the Yoga Session, the Volunteers got engaged in 'Shramdaan' (Voluntary

Services), cleaned the entire school premises and constructed a road to the Anganwadi (Kindergarten). Additionally, they dug 50 pits in the premises of the School for tree plantation.

In the afternoon, Mr. Sharad Bhasme, the Asst. Police Inspector of Bhiwapur Police Station, provided valuable insights to students on the subject of Cyber-crime. He used real-life examples to illustrate how people fall victim to Cybercrimes and educated the students on how to protect themselves from online fraud.

In the evening, the Volunteers entertained the villagers with Dramas and Dances on various topics.

Hon. Sushil Didi from Prajapita Brahmakumari Ishwariya University, Branch Pauni, guided the NSS Volunteers on 'Yoga Sadhana and Meditation' on 13th February, 2023 at 6.30A.M. She emphasized the need for patience, prayer, knowledge and yoga to overcome the challenges of ego and negativity. Brahma Kumari Satvashila Didi and Brahma Kumari Mangala Didi, along with Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavhan were prominently present on the occasion.

A 'Shramdaan' activity was undertaken from 8.00 A.M to 11.00 A.M. During this period, the NSS Volunteers conducted 'Cleanliness Drive' in the rehabilitated village

of Salesahari-Salebhatti to promote the importance of cleanliness and hygiene.

In the Afternoon Session, Mr. Gokul Singh Rathod, Sub-Inspector of Police, Buldana, guided the NSS Volunteers on the significance of Competitive Examinations. He stressed the importance of setting clear goals, understanding the syllabi and question paper formats and approaching examinations with a positive attitude.

A Tree Plantation Drive was organized between 4.00 P.M to 6.00 P.M. A total of 28 saplings were planted in the School premises to raise awareness among students about environmental protection. Similarly, 30 saplings were planted in Salesahari-Salebhatti village. Prominent members of the village, as well as the N.S.S. Volunteers, actively participated in the 'Tree Plantation Drive'.

In the evening, the Alumni of our College, including Ms. Prajanli Chirde, Tehsildar, Supply Department, Divisional Commissioner's Office, Nagpur, Ms. Pranita Bhandarkar, Senior Clerk, Fisheries Department, Brahmapuri, Ms. Subhadra Tarare, Ms. Malutai Bhandarkar and Adv. Dr. Sandeep Nandeshwar, High Court Lawyer, Nagpur, who were the former NSS Volunteers from 2002 to 2005, joined the Special Annual Camp. They shared insights on Competitive Examinations, the importance of NSS and their own

experiences with NSS. Adv. Dr. Sandeep Nandeshwar provided guidance on contemporary issues facing youth and emphasized the role of hard work and honesty in achieving success.

In the morning on 14th February, 2023, the day began with prayers and Yoga Sessions. Afterwards, 'Cleanliness Drive' was organized in the village of Salesahari-Salebhatti.

In the afternoon, Dr. Narayan Lambat, recipient of 'Krushi Bhushan Award of Maharashtra Government' for his outstanding work in the 'Chilli Processing Sector', provided guidance on the opportunities in the Agro-processing Industry. Dr. Lambat encouraged the students to consider agriculture as a positive business venture. He shared valuable insights into the processing of red chillies, including drying chillies, making powder and marketing them. He also offered support and training to students interested in agriculture. Dr. Lambat emphasized that farmers can improve their livelihoods by processing and selling their produce. The programme was Chaired by Associate Prof. Dr. Sunil Shinde and Associate Prof. Dr. Madhukar Nandanwar.

In the evening, a cultural programme was held, which was enjoyed by the villagers and students of Zilla Parishad Upper Primary School, Salesahari-Salebhatti.

In the evening, the NSS Volunteers gathered around a Bonfire, which created a warm and friendly atmosphere, adding to the overall enjoyment of the Camp.

In the morning on 15th February, 2023, the day began with Prayers and Yoga Sessions. Afterwards, the Volunteers resumed their pending work of 'Tree Plantation' in the village of Salesahari-Salebhatti, making sure to finish what was left. Having completed the task, the Volunteers went on to clean the village streets.

Between 11.00 A.M to 2.00 P.M a 'Free Health Check-up Camp' was organized by the N.S.S. Unit in collaboration with Zilla Parishad, Kargaon Circle. A total of 329 students from Class-1 to Class-7 of 'Priyamwada High School', Salesahari-Salebhatti were benefited from this Camp. The Camp was supported by a team of Doctors from 'Dr. Jeswani Multi Specialty Hospital, Nagpur', including Dr. Shubham Jain, Dr. Bhushan Parate, Dr. Lakhan Rathod, Dr. Simiran Zade, along with Dr. Smita Godghate, Medical Officer from Primary Health Centre, Somnala. Health workers Mr. Vishnu Khandare, Sheetal Yele and Hemlata Dighore also provided valuable assistance during this Camp.

The 'Valedictory Ceremony' of the Annual Special Camp of the NSS Unit took place on 15th February, 2023

at 4.00 P.M. Dr. Jobi George, the Principal of our College, presided over the function as the Chief Guest. Mr. Sharad Bhasme, Asst. Police Sub-Inspector of Bhiwapur Police Station, Shri. Sanju Naik, the Sarpanch of Salesahari-Salebhatti, Shri. Sharad Mire, Secretary of the Alumni Association of our College, Mrs. Vanita Bhongade, Headmistress of Zilla Parishad Upper Primary School, Salesahari-Salebhatti were the Guests of Honours. Mr. Arun Bankar, Chairman of the School Committee, Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavhan, the Divisional Coordinator of N.S.S and Asst. Prof. Dr. Ashwini Kadu, the Assistant NSS Programme Officer were prominently present on the occasion.

During the 'Valedictory Session', Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavhan provided an overview of the activities conducted during the Seven days of the Camp. Mr. Sanju Naik expressed his satisfaction over the success of the programme and expressed his hope that a State-level Camp could be organized in the next Academic Session. He assured the gathering that they are ready to provide all possible supports for such an event.

Mrs. Vanita Bhongade, Headmistress, commended the students who took part in the Special N.S.S. Camp. Mr. Sharad Bhasme, Asst. Police Sub-Inspector, opined that such Camps would certainly benefit the students in the

	<p>future.</p> <p>Mr. Sharad Mire encouraged the students with his speech and also made some suggestions for improvement.</p> <p>Dr. Jobi George, the Principal of our College, in his Presidential Address, expressed his satisfaction over the NSS Camp and praised the NSS Volunteers for their active involvement. He assured the villagers that he would address their concerns and work on solutions. He also pledged to plant various types of trees in the school premises. The Special NSS Camp came to an end with the singing of National Anthem.</p>
<p>PROGRAMME OBJECTIVES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To give wider exposure to N.S.S Volunteers to demonstrate their inherent talents. • To promote National Integration. • To instil sense of Community Service among N.S.S Volunteers. • To promote human value system in the society. • To promote ethics and human values among our students. • To ensure the holistic development of our students. • To sow the seeds of responsiveness among our students towards fellow human beings. • To impress upon the students about Institutional Social Responsibilities.

	<ul style="list-style-type: none"> • To promote exchange of different cultures so as to ensure Universal Brotherhood.
<p>PROBLEMS FACED, IF ANY</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Logistics and Infrastructure: Organizing a Camp in a rural area required dealing with limited facilities and infrastructure, including accommodation, sanitation and transportation was a challenge. • Health and Safety: Ensuring the health and safety of Volunteers, especially in remote areas, was a matter of concern. Access to medical facilities was limited. • Community Engagement: Gaining the trust and active participation of the local community was a challenge. Convincing them to adopt new practices or participate in activities required effective communication and relationship-building. <p>Despite these challenges, effective planning, teamwork and commitment helped to overcome them and made the Annual Special Camp of the NSS Unit a successful one.</p>
<p>PROGRAMME OUTCOMES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gave wider exposure to N.S.S Volunteers to demonstrate their inherent talents. • Promoted National Integration. • Instilled sense of Community Service among N.S.S Volunteers. • Promoted human value system in the society. • Promoted ethics and human values among our students.

Date	Name	Subject	Class/Section
13-2-2023	Madhur Chaudhary	7507182033	
		आज दि. 13-3-2023 ला आम्ही मुम्बई माझी विद्याची सालेरोलरी या गावी N.S.S केंद्र राबितियात आले. श्री. माननीय चाव्हान सर यांनी आम्हाला बुझवलेपण करव्यात इंग्लिश आणि माझी विद्याचींनी बुझवलेपण मेले. यंत्रणेच्या सोपे प्रवाहाची सांस्कृतिक प्रोग्राम राबितियात इतले.	
11/2/2023	भोवणवडीकर अक्षयजी राजेंद्र पोलीस उपनिरीक्षक मुंबईचा मो. 9985136614	आज दि. 13/02/2023 रोजी मी माझ्या महाविद्यालयाच्या N.S.S विभागाचा वेट डिवीजन प्रक्स-च्या विद्यार्थ्यांचा परिक्षा घ्यायला आलो. मी माझ्या काय मंडी यांचे जिणेची कथा पढित्ता माझ्यातल्या माझ्यापुढे विद्याची महाविद्यालयाच्या शाळेची लोकोपे हि घेण्याचा आ. म. म. प्रक्स-च्या माझ्यापुढे विद्यार्थ्यांचा उपलब्ध विद्यार्थी मंडी वेट डिवीजन माझ्यापुढेच्या यंत्रणेच्या अर्थ अक्षयजीकराची सुनेषणा.	

Signature
13/2/2023

Date	Name	Subject	Class/Section
13-2-2023	प्रमोदी विखे	202220242	
	विद्यार्थ्यांचे विभागेत आयुक्त कार्यालय गावूर		
		आज दि. 13-2-2023 रोजी मी माझ्या महाविद्यालयाच्या N.S.S विभागाचा वेट डिवीजन प्रक्स-च्या विद्यार्थ्यांचा परिक्षा घ्यायला आलो. मी माझ्या काय मंडी यांचे जिणेची कथा पढित्ता माझ्यातल्या माझ्यापुढे विद्याची महाविद्यालयाच्या शाळेची लोकोपे हि घेण्याचा आ. म. म. प्रक्स-च्या माझ्यापुढे विद्यार्थ्यांचा उपलब्ध विद्यार्थी मंडी वेट डिवीजन माझ्यापुढेच्या यंत्रणेच्या अर्थ अक्षयजीकराची सुनेषणा.	
		आज दि. 13-2-2023 रोजी मी माझ्या महाविद्यालयाच्या N.S.S विभागाचा वेट डिवीजन प्रक्स-च्या विद्यार्थ्यांचा परिक्षा घ्यायला आलो. मी माझ्या काय मंडी यांचे जिणेची कथा पढित्ता माझ्यातल्या माझ्यापुढे विद्याची महाविद्यालयाच्या शाळेची लोकोपे हि घेण्याचा आ. म. म. प्रक्स-च्या माझ्यापुढे विद्यार्थ्यांचा उपलब्ध विद्यार्थी मंडी वेट डिवीजन माझ्यापुढेच्या यंत्रणेच्या अर्थ अक्षयजीकराची सुनेषणा.	

Signature
प्रमोदी विखे

The N.S.S. Volunteers, in action, during 'Shramdaan'.

N.S.S. Volunteer Mr. Kapil Chaudhari welcoming Mr. Sharad Bhasme, Asst. Police Inspector, Bhiwapur Police Station.

Shri. Sharad Bhasme, Asst. Police Inspector, delivering his Expert Talk on 'Cybercrime'.

The Volunteers of N.S.S. performing Dances during the Cultural Event

Asst. Prof. Dr. M.R. Chavhan conducting Yoga and Pranayam Session in the morning on 13th February, 2023.

Brahmakumari Satvashila Didi delivering her Expert Talk on 'Yoga Sadhana and Meditation'

The Volunteers of N.S.S., in action, during the 'Shramdaan'

Shri. Gokulsingh Rathod, delivering his Expert Talk

Alumni of our College, Tehsildar Ms. Pranjali Chirde, Sub-Inspector of Police Shri. Gokul Singh Rathod, Ms. Subhadra Tarare, Ms. Pranita Bhandarkar, Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavan and Headmistress Mrs. Vanita Bhongade along with N.S.S. the Volunteers planting saplings in the premises of Zilla Parishad Upper Primary School, Salesahri.

Alumni Mrs. Pranjali Chirde, Tehsildar, conducting 'Guidance Session' for the Volunteers of N.S.S.

One of the Alumnae Ms. Subhadra Tarare guiding the Volunteers of N.S.S

One of the Alumnae Mrs. Pranita Bhandarkar guiding the Volunteers of N.S.S

“Krishi Bhushan” Awardee Dr. Narayan Lambat sharing his views with the Volunteers of N.S.S.

Asst. Prof. Dr. Motiraj Chavan welcoming the team of Doctors of 'Free Health Check-up Camp'

Committee Members of N.S.S. along with the team of Doctors during the 'Free Medical Check-up Camp'

A team of Doctors examining patients during 'Free Medical Check-up Camp'

Shri. Sharad Bhasme, Asst. Police Inspector, addressing the Volunteers of N.S.S during the 'Valedictory Function' of Special Annual Camp.

Dr. Jobi George, the Principal of our College, delivering Presidential Address, during the 'Valedictory Function' of Special Annual Camp.

Outstanding Volunteer Ms. Shital Ahirkar receiving 'Best Volunteer Award'.

The NSS Volunteers receiving 'Best Volunteer Group Award' for outstanding performances.

NEWS
COVERAGE
COVERAGE

PAPER
/MEDIA

दै. लोकशाही वार्ता
दिनांक: १२.०२.२०२३

रासेयोच्या माध्यमातून युवकांचे व्यक्तिमत्त्व घडण्यास मदत होते - तहसीलदार कांबळे

तालुका वार्ताहर/भिवापूर

देशाच्या आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक व शैक्षणिक विकास घडविण्यात तसेच देशातील युवा शक्तीला नवचेतना देण्याचे कार्य हे राष्ट्रीय सेवा योजनेतर्फे आयोजित कार्यक्रमाच्या माध्यमातून होत आहे, असे प्रतिपादन तहसीलदार अनिरुद्ध कांबळे यांनी भिवापूर महाविद्यालयाच्या विशेष वार्षिक शिबिराच्या उद्घाटनप्रसंगी केले. येथील भिवापूर महाविद्यालयाचे राष्ट्रीय सेवा योजनेद्वारे 'युवकांचा ध्यास ग्राम शहर विकास' या संकल्पनेवर आधारित विशेष वार्षिक शिबिर सालेशहरी - सालेभट्टी (पुनर्वसन) येथील उच्च प्राथमिक शाळेच्या प्रांगणात आयोजित करण्यात आले आहे. १० ते १६ फेब्रुवारीदरम्यान चालणाऱ्या शिबिराचे उद्घाटन तहसीलदार अनिरुद्ध कांबळे यांनी केले. अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. जोबी जॉर्ज तर अतिथी म्हणून जि.प. सदस्य शंकर डडमल, सरपंच संजीव नाईक, माजी सरपंच देवेन्द्र देशमुख, पत्रकार संघाचे सचिव अमर भोकाशी उपस्थित होते. सात दिवस चालणाऱ्या या शिबिरात ग्रामस्वच्छता अभियान, तज्ज्ञ मार्गदर्शकांचे बौद्धिक व्याख्यान, आरोग्य जनजागृती, समाज प्रबोधन, सांस्कृतिक कार्यक्रम आदींचे आयोजन करण्यात येणार आहेत. उद्घाटन प्रा. डॉ. मोतीराज चव्हाण, संचालन अंश मदनकर तर आभार निकिता मानकर हिने मानले. यशस्वीतेसाठी प्रा. डॉ. दिघोरे, प्रा. डॉ. राहिल कुरेशी, प्रा. डॉ. महावादीवार, प्रा. डॉ. नंदनवार, प्रा. डॉ. चहुरूपी, प्रा. डॉ. सारवे, प्रा. वासेकर, प्रा. डॉ. वीरगांधम, प्रा. डॉ. कडु, प्रा. डॉ. मिश्रा, प्रा. कुबडे, प्रा. ठाकरे, प्रा. धमदर, रत्नाकर कन्नाके, अमोल भगत आदींनी सहकार्य केले.

The 'Lokshahi Warta' Newspaper dated 12th
February, 2023

लोकमत

शिविरातून तरुणांचे प्रभावी व्यक्तिमत्त्व घडते तहसीलदार अनिरुद्ध कांबळे : सालेशहरी येथे 'रासेयो' शिबिर

लोकमत न्यूज नेटवर्क
भिवापूर : देशाच्या आर्थिक, सामाजिक, सांस्कृतिक व शैक्षणिक विकासात युवा शक्तीला नवचेतना देण्याचे कार्य राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या माध्यमातून होत आहे. शिविरातून तरुणांचे प्रभावी व्यक्तिमत्त्व घडते

अध्यक्षस्थानी प्राचार्य डॉ. जोबी जॉर्ज, जिल्हा परिषद सदस्य शंकर डडमल, सरपंच संजीव नाईक, अमर मोकाशी, देवेंद्र देशमुख, कार्यक्रम अधिकारी डॉ. मोतीराज चव्हाण, डॉ. अश्विनी कडू आदी उपस्थित होते.

तहसीलदार अनिरुद्ध कांबळे असल्याचे प्रतिपादन तहसीलदार अनिरुद्ध कांबळे यांनी केले. रासेयो शिविराच्या उद्घाटनप्रसंगी त्यांनी उपस्थितांशी संवाद साधला.

भिवापूर महाविद्यालयांतर्गत राष्ट्रीय सेवा योजनेच्यावतीने 'युवकांचा ध्यास ग्राम व शहर विकास' संकल्पनेवर आधारित विशेष वार्षिक शिविराचे सालेशहरी (पुनर्वसन) येथील जिल्हा परिषद शाळेच्या प्रांगणात उद्घाटन करण्यात आले. या सात दिवसीय निवासी शिविरात १५० विद्यार्थी सहभागी झाले आहेत. कार्यक्रमाच्या

तहसीलदार अनिरुद्ध कांबळे यांनी पुढे बोलताना विविध मार्मिक दाखल्यांच्या माध्यमातून स्वयंसेवक आणि स्वयंशिस्तीचे महत्त्व विषद केले. प्राचार्य डॉ. जोबी जॉर्ज यांनी गोसेखुर्द प्रकल्पबाधित असलेल्या सालेशहरी- सालेभट्टी पुनर्वसित गावातील तरुणांना एनसीसी व एनएसएसच्या माध्यमातून कौशल्यावर आधारित प्रशिक्षण देण्याचा मनोदय व्यक्त केला. कार्यक्रमाचे संचालन अंश मदनकर यांनी केले तर निकिता मानकर हिने आभार मानले. कार्यक्रमाला ग्रामस्थ मोठ्या संख्येत उपस्थित होते.

ON & KITCHEN
MENTS

PSARA
INDUSTRIES

Amir Hotel, C.A.Road, Nagpur-18.
C.A.Road, Opp. Haji House, Nagpur-18.
/ 9225238663 / 9172265292

SPECTRUM

दै. पुण्यनगरी
दिनांक: १६.२.२०२३

City Pulse पुण्य नगरी

सालेशहरी-सालेभट्टी येथे रोगनिदान शिबिर

भिवापूर : राष्ट्रीय सेवा योजना व कारगाव सर्कलचे जि.प. सदस्य शंकर डडमल यांच्या संयुक्त विद्यमाने जि.प. उच्च प्रा. शाळा सालेशहरी-सालेभट्टी येथे १५ फेब्रुवारीला निःशुल्क रोगनिदान शिबिर पार पडले. या शिबिराचा पहिली ते सातवी, प्रियवदा हायस्कूलचे विद्यार्थी व ग्रामस्थ असे एकूण ३२९ जणांनी लाभ घेतला. जेसवानी मल्टी स्पेशालिटी हॉस्पिटलचे डॉ. भूषण पराते, डॉ. शुभम जैन, डॉ. सिमरण झाडे, डॉ. लखन राटोड, दामिनी पटले, विराट महल्ले, सचिन हिरसकर, प्राथमिक आरोग्य केंद्र सोमनाळ येथील वैद्यकीय अधिकारी डॉ. स्मिता गोडघाटे, आरोग्यसेवक विष्णू खंदारे, शीतल येले, आरोग्यसेविका हेमलता दिघोरे, आशा वर्कर निरजना नाईक, अगणवाडीसेविका मीना सहारे व शारदा देशमुख यांनी आरोग्यतपासणी करून शिबिरात सेवा दिली. यावेळी शंकर डडमल, सरपंच संजू नाईक, माजी पोलीसपाटील शांताराम रडके, शाळा व्यवस्थापन समिती अध्यक्ष प्रवीण भुरे, अरुण बनकर, ग्रा.प. सदस्य किशोर मेश्राम, सामाजिक कार्यकर्ता गजानन सहारे, तंटामुक्ती अध्यक्ष प्रकाश गुरपुडे, प्रा.डॉ. मोतीराज चव्हाण, प्रा. डॉ. अश्विनी कड, मुख्याध्यापकासह शिक्षकांची उपस्थिती होती.

The 'Punya Nagari' Newspaper dated 16th February , 2023

राष्ट्रीय सेवा योजना का वार्षिक शिविर संपन्न

भिवारपुर।

स्थानिय बॉ एम् बॉ महाविद्यालय के राष्ट्रिय सेवा योजना का वार्षिक शिविर तहसूल के ग्राम सालेशहरी-सालेभट्टी मे सम्पन्न हुआ. 10 से 16 फरवरी तक चलाया गया शिविर "युवकाचा ध्यास ग्रामशाह विकास" थीम पर आधारित था. प्रति दिन आयोजित

युवराक्ति को नवचेतना देने का कार्य रामेयो द्वारा किया जाने की बात, शिविर के उद्घाटन अवसर पर तहसूलदार अनिरुद्ध कोंबले ने कही. कृषि भूषण डॉ नारायण लांबट ने कृषिप्रक्रिया व मिर्च उद्योग मे अवसर होने से युवाओ ने इसओर सकारात्मक दृष्टि आनाने हेतु मार्गदर्शन किया. एपीआई शरद भस्मे ने साइबर क्राइम की

कार्यक्रम तहत जनजागरण विस्तृत जानकारी दी. शिविर के दिनों, पर्यावरण, व्यसन मुक्ति, सफलताथ प्राचार्य बॉर्वे, कार्यक्रम महिला शक्तिकरण, कौशल अधीकारा मोतिलाल चव्हाण, के विकास, ग्रामन्वच्छता आदि साथ महाविद्यालयान शिक्षक, अभियान चलाकर संदेश सालेशहरी ग्रामसरपंच संजु नाइक, देने का प्रयास किया गया. परिसर नगरिको का सहयोग रहा.

कौन-सा रुद्राक्ष दली के अनसार

The Daily 'Nagpur Metro Region' dated: 18th
February, 2023

भिवापुर कॉलेज का एनएसएस कैंप

मार्गदर्शन करते हुए कृषिभूषण डॉ. लांबट.

भिवापुर : स्थानीय भिवापुर महाविद्यालय के राष्ट्रीय सेवा योजना का वार्षिक शिविर तहसील के ग्राम सालेशहरी-सालेभट्टी में हुआ. 10 से 16 फरवरी तक चले शिविर में 'युवाओं का लक्ष्य ग्राम-शहर विकास' थीम पर आधारित था. प्रतिदिन आयोजित कार्यक्रम में जनजागरण दिंडी, पर्यावरण, व्यसन मुक्ति, महिला सशक्तिकरण, कौशल विकास, ग्राम स्वच्छता आदि अभियान चलाकर संदेश देने का प्रयास किया गया. शिविर के उद्घाटन अवसर पर तहसीलदार अनिरुद्ध कांबले, कृषिभूषण डॉ. नारायण लांबट, एपीआई शरद भस्मे ने मार्गदर्शन किया. सफलताथ प्राचार्य जॉर्ज, कार्यक्रम अधिकारी मोतीराज चव्हाण के साथ महाविद्यालयीन शिक्षक, सालेशहरी ग्राम के सरपंच संज नाडक तथा परिसर के नागरिकों ने सहयोग किया.

दै. नवराष्ट्र
दिनांक : १९.२.२०२३

रासेयोच्या माध्यमातून युवकांचे व्यक्तिमत्त्व घडते

॥ भिवणूर, वार्ताहा. टोचा अर्थीक समानिक, संस्कृतीक व शैक्षणिक विकास घडकीक तसेच युव शक्तीक नवनेन देवाचे कार्य हे राष्ट्रक सेवा घेउन कार्यक्रमाला माध्यमातून तेंत आहे. असे प्रतिपदन भिवणूर तालुका अंतर्गत संस्थेक घेनी केले. भिवणूर

कार्यक्रमाचे संचालन डॉ. वि. ए. शर्मा यांनी केले. डॉ. शर्मा यांनी युवकांचे व्यक्तिमत्त्व घडवून देण्याचे महत्त्व सांगितले. डॉ. शर्मा यांनी युवकांचे व्यक्तिमत्त्व घडवून देण्याचे महत्त्व सांगितले. डॉ. शर्मा यांनी युवकांचे व्यक्तिमत्त्व घडवून देण्याचे महत्त्व सांगितले.

आणि एतससुवा मध्यमत्न वीक्षण कार्यक्रमचे अर्थीक समये कार्यक्रम अर्थीक अर्थीक प्रोत्साहन देवाचे इच्छा दाखवी. डॉ. शर्मा यांनी युवकांचे व्यक्तिमत्त्व घडवून देण्याचे महत्त्व सांगितले. डॉ. शर्मा यांनी युवकांचे व्यक्तिमत्त्व घडवून देण्याचे महत्त्व सांगितले. डॉ. शर्मा यांनी युवकांचे व्यक्तिमत्त्व घडवून देण्याचे महत्त्व सांगितले.

The "Nav Rashtra" Newspaper dated 19th February, 2023

मेट्रो-रीजन नागपुर, गुरुवार 23 फरवरी 2023

पर्यावरण व स्वच्छता का दिया संदेश

मिवापुर महाविद्यालय का राष्ट्रीय सेवा योजना शिविर

■ मिवापुर (सं.) मिवापुर महाविद्यालय का राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष वार्षिक शिविर दस प्रथम शहरी साले थट्टी (पुनर्वसन) में हुआ. जन जागरण दिदी को डॉ. मोतीराज चव्हाण ने हरी झंडी दिखाई शिविर का उद्घाटन अनिरुद्ध कांबले के हाथों किया गया. अध्यक्षता मिवापुर महाविद्यालय के प्राचार्य डॉ. जेबी जॉर्ज ने की. करणों के लिए सदस्य संकर डडमत,

सालेशहरी सालेशहरी पुनर्वसन सरपंच संजु नईक, पूर्व सरपंच देवेन्द्र देशमुख, अमर मोकारो प्रमुखता से उपस्थित थे. प्रास्ताविक डॉ. मोतीराज चव्हाण ने किया. शिविर में डॉ. विजय दिशोरे, डॉ. मधुकर नंदनवर, डॉ. राहील कुरोशी, डॉ. अंजना महावदौवार, डॉ. सीचन कुबडे, डॉ. राजेश बहिरूपी, डॉ. आदित्य सालवे, डा. संमेश्वर वाशेकर, डॉ. विनिता वीरगंधम, डॉ. योगेश मोरे, डॉ. अश्विनी कडू, डॉ. रविशंकर मिश्र, डा. अमित ठाकरे, डा. दर्शना दमदार, अमोल भागत, रत्नकर कन्नाके आदि उपस्थित थे. उद्घाटन कार्यक्रम का संचालन अंश मदनकर ने किया. आभार राष्ट्रीय

सेवा योजना को विद्यार्थी प्रतिनिधि निकिता मानकर ने मना. समापन कार्यक्रम को अध्यक्षता प्राचार्य डॉ. जेबी जॉर्ज ने की. मिवापुर पुलिस स्टेशन के सहायक पुलिस उपनिरीक्षक शाद भस्मे, सरपंच संजु नईक, शाद भस्मे, विप उच्च प्रथमिक शाल मुख्याध्यापिका विनिता भोंगले, शाल समिति अध्यक्ष अमरा बनकर, समन्वय प्रा. मोतीराज चव्हाण, डॉ. अश्विनी कडू प्रमुख अतिथि थे. सप्रतताथं राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी डॉ. अश्विनी कडू, राष्ट्रीय सेवा योजना समिति के सदस्य प्रा. सुनील शिंदे, निकिता मानकर, प्रज्वला कुडेबावे आदि ने प्रभास किये.

The 'Nav Bharat' Newspaper dated 23rd February, 2023

दै. देशोन्नती
दिनांक : २४.२.२०२३

३२९ नागरिकांनी घेतला शिबिराचा लाभ

भिवापूर ■ राष्ट्रीय सेवा योजना व कारगाव सर्कलचे जि. प. सदस्य शंकर डडमल यांच्या संयुक्त विद्यमाने जि.प.उच्च प्रा. शाळा सालेशहरी-सालेमट्टी येथे निःशुल्क रोगनिदान शिबिराचा ३२९ नागरिकांनी लाभ घेतला. जेसवानी मल्टीस्पेशलिटी हॉस्पिटलचे

डॉ. भूषण पराते, डॉ. शुभम जैन, डॉ. सिमरण झाडे, डॉ. लखन राठोड, दामिनी पटले, विराट महल्ले, सचिन हिरसकर, सोमनाढा प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या वैद्यकीय अधिकारी डॉ. स्मिता रमेश गोडघाटे, आरोग्य सेवक विष्णू खंदारे, प्रयोगशाळा तंत्रज्ञ शितल येले, हेमलता दिघोरे

आरोग्य सेविका, निरंजना नाईक आशावर्कर, अंगणवाडी सेविका मिना सहारे व शारदा देशमुख यांनी आरोग्य तपासणी शिबिराला सहकार्य केले. इयत्ता पहिली ते सातवी, प्रियंवदा हायस्कूलचे विद्यार्थी व ग्रामस्थ असे ३२९ जणांनी शिबिराचा लाभ घेतला. यावेळी जि.प.सदस्य शंकर डडमल, सरपंच संजू नाईक, माजी पोलीस पाटील शांताराम रडके, शाळा व्यवस्थापन समिती अध्यक्ष प्रवीण भुरे, अरुण बनकर, ग्रा. पं. सदस्य किशोर मेश्राम, सामाजिक कार्यकर्ते गजानन सहारे, तंटामुक्ती अध्यक्ष प्रकाश गुरपुडे, प्रा. डॉ. मोतीराज चव्हाण, प्रा. डॉ. अश्विनी कडू, मुख्याध्यापक व शिक्षक उपस्थित होते. (ता.प्र.)

The 'Deshonnati' Newspaper dated 24th February, 2023

प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनात 'आनंद' परतला...

रासेयोच्या निवासी शिबिराची सांगता : धम्माल अन् श्रमसंस्काराचे धडे

लोकमत न्युज नेटवर्क
भिवापूर : गोसेखुर्द प्रकल्पात मूळगाव कुडीत ठरल्यानंतर, दोन वेळांचो भूक रानविषयासाठी प्रकल्पग्रस्त इकडे तिकडे स्थलांतरित झाले, तर ज्यांना रस्ताच गळसता नही, त्यांनी पुनर्वसनस्थळावर संसार धाटला. जेथे तेजगाराचे प्रभावी साधन नाही, तेथे मनोरंजन, शारीरिक, बौद्धिक आणि सांस्कृतिक कार्यक्रम कोण करणार, श्रमदानाच्या माध्यमातून पुनर्वसित गावात कोण आकार देणार, प्रकल्पग्रस्तांच्या अशा दुर्लक्षित पुनर्वसनात रासेयो विद्यार्थ्यांचे निवासी शिबिर पार चले. धम्माल मस्ती, रात्री सांस्कृतिक कार्यक्रमाची मेजवानी आणि सकाळी गावात श्रमदान यातूनच क्षणिक का होईना, प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनात 'आनंद' परतला.

भिवापूर महाविद्यालयाच्या राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने तालुक्यातील सातेरहरी-सातेभट्टी या गोसेखुर्द पुनर्वसित गावात 'दुवकांचा ध्यात ग्राम-शहर विकास' या संकल्पनेवर आधारित सात दिवसीय निवासी

गोसेखुर्द प्रकल्पबाधित सालेतहरी-सातेभट्टी पुनर्वसित गावात निवासी शिबिरात श्रमदान करणारे रासेयोचे विद्यार्थी.

शिबिराची सांगता झाली. या सात दिवसीय शिबिरात 'जनजागरण दिंडी'च्या माध्यमातून पर्यावरण, व्यसनमुक्ती, महिला सक्षमीकरण, कौशल्य विकास, ग्रामसवच्छतेचा संदेश देण्यात आला. कलाशिक्षक सुरेश राठोड, अनिल राठोड यांच्यासह सहायक पोतिस निरीक्षक शरद भस्मे यांनी 'सत्यवर कादम्बर मर्णदर्शन, प्रजापिता ब्रह्मकुमारी विरवविद्यालयाच्या सुशीला दिदी यांनी 'योगसाधना व मेडिटेशन', महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी असलेल्या तहसीलदार प्रांजली चिरडे, पोतिस उपनिरीक्षक गोकुळासिंग राठोड, प्रगिता भांडारकर,

सुभद्रा तरारे, मालू भांडारकर, अॅड.डॉ.संदीप नेंदेवर यांनी प्रायोगिकपणे मेहनत केल्याशिवाय यश कुणालाही गाठता येणार नसल्याचे सांगितले. शास्त्राचा कृषिभूषण पुस्तकाचा प्रगतशील शेतकरी डॉ.नारायण लांबट यांनी कृषी प्रक्रिया उद्योगातील संघी' या विषयावर मर्णदर्शन केले.

श्रमदानाच्या माध्यमातून ग्रामसवच्छता, रस्त्याची निर्मिती, वृक्षारोपणासाठी ५० खडे खोदून वृक्षालागवड करण्यात आली. मोफत आरोग्य तपासणी व रुग्णांवर औषधापचार शिबिरात ३२९ रुग्णांनी लाभ घेतला. स्मारोपीय कार्यक्रमात प्राचार्य डॉ.जोशी जॉर्ज, सहायक पोतिस निरीक्षक शरद भस्मे, सरपंच संजु नाईक, लोकमतचे तालुका प्रतिनिधी शरद भिरे, मुख्यध्यापिका वनिता भोंगाडे, अरुण बनकर, डॉ.मोतीराज चव्हाण, डॉ.अश्विनी कडू प्रामुख्याने उपस्थित होते. संचालन निकिता मनकर हिने तर आभार प्रदर्शन प्रज्वल कुडेगवे यांनी प्रयत्न केले.

BACKWARD CLASS YOUTH RELIEF COMMITTEE'S

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA

BHIWAPUR DIST. NAGPUR- 441201

ACCREDITED WITH GRADE 'B' (CGPA-2.54) BY NAAC, BENGALURU

ISO-9001:2015

AFFILIATED TO RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

E-mail: bmv_bhiwapur@yahoo.com; bgm.college1990@gmail.com Website: <https://www.bmb.ac.in>

Tel: 07106-232349

ACTIVITY REPORT

ACADEMIC SESSION	2022-2023
ORGANIZER	Bhiwapur Mahavidyalaya
NAME OF THE ACTIVITY	Annual Report of the 'Students' Counseling Centre'
AREAS COVERED	To encourage and enhance students' academic, social, emotional and personal development.
PROGRAMME SCHEDULE	The whole Academic Session
VENUE	Bhiwapur Mahavidyalaya
MODE OF ACTIVITY (ONLINE/OFFLINE (IF ONLINE, GIVE WEBLINK))	Offline
ORGANIZING COMMITTEE	Students' Counseling Centre
PROGRAMME COORDINATOR	Asst. Prof. Dr. Vijay Dighore
COMMITTEE MEMBER	Asst. Prof. Dr. Anita Mahawadiwar Dr. Pradip Gupta, BAMS, Bhiwapur
TARGET GROUP	Students of B.A., B. Com., B.Sc., M.A. Economics, M.A. Political Science and M.A. Sociology
NUMBER OF STUDENTS PARTICIPATED/ BENEFICIARIES	<ul style="list-style-type: none"> The entire students of the Institution were given Orientation to enhance their academic, social, emotional, personal and holistic development. 11 students were given personal Counseling and resolved their psychological issues.
BRIEF REPORT	The Institution, under the auspices of its IQAC Chapter, reconstituted the "Students' Counseling Centre" during the

	<p>Academic Session 2022-2023 in order to encourage and enhance students' academic, social, emotional, personal and holistic development. The Centre renders selfless services to the students in resolving their genuine problems. A Meeting of the Members of "Students' Counseling Centre" was held on 21st January, 2023 under the Chairmanship of the Principal of the College. Having read and unanimously confirmed the Minutes of the previous Meeting, elaborate deliberations took place on other Agenda Items of the Meeting. The Committee adopted the <i>modus operandi</i> as per the guidelines issued by the Office of the Principal through IQAC. Notice regarding the reconstitution of "Students' Counseling Centre" and its functioning was circulated among the students. In all, eleven students reported their issues to the Centre and their issues were resolved through proper Counseling by Experts during the Academic Session 2022-2023.</p>
<p>PROGRAMME OBJECTIVES</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To make the students aware of various Career Opportunities. • To build confidence among the students in planning their career. • To boost the morale of students in pursuing their studies rigorously for achieving their goals. • To ensure the holistic development of our students. • To provide adequate opportunities to students to understand various career opportunities available for them. • To provide free and confidential in-house counseling services to the needy students with professionally qualified Counselors. • To sensitize our students about Stress-Management. • To create awareness among our students about mental health issues and to reduce stigma associated with mental illness. • To promote help-seeking behaviour and emotional well-being practices to prevent any untoward incident through individual education and outreach events. • To help students to assess their progress and performances so as to identify their strength and weakness. • To provide mental health services to students to improve

	<p>their academic performances, support their mental well-being and increase their retention.</p> <ul style="list-style-type: none"> • To disseminate the message in the society about the commitment of our Institution to address the issues of students regarding their mental health on and off the Campus. • To register the involvement of the College in the noble ventures initiated by other agencies for the welfare of the society. • To educate girl students how to improve their communications with their partners and also how to set realistic goals for marriage. • To train girls to develop conflict-resolution skills so as to develop positive attitude among the couples. • To enable girls to recognize how cultural differences affect a relationship. • To make girls aware of their issues regarding health and hygiene. • To make girls aware of possible post-marital issues regarding their health and hygiene. • To sensitize girl students about gender equality. • To spread awareness about the importance of ‘Yoga’ and ‘Meditation’ for leading stress-free life.
PROBLEMS FACED, IF ANY	Students especially girl students were reluctant to express their problems before the members of the Counseling Centre.
PROGRAMME OUTCOMES	<ul style="list-style-type: none"> • Made the students aware of various Career Opportunities. • Built confidence among our students in planning their career. • Boosted the morale of students in pursuing their studies rigorously for achieving their goals. • Ensured the holistic development of our students. • Provided adequate opportunities to students to understand various career opportunities available for them. • Provided free and confidential in-house counseling services to the needy students with professionally qualified Counselors. • Sensitized our students about Stress Management. • Created awareness among our students about the diverse

	<p>mental health issues and the remedies to reduce stigma associated with mental illness.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promoted help-seeking behaviour and emotional well-being practices to prevent any untoward incident through individual education and outreach events. • Facilitated students to assess their progress and performances so as to identify their strength and weaknesses. • Provided mental health services for the students to improve their academic performances, support their mental well-being and increase their retention. • Disseminated the message in the society about the commitment of the College to address the issues of students regarding their mental health on and off the Campus. • Registered the involvement of the College in the noble ventures initiated by other agencies for the welfare of society. • Educated girl students how to improve their communications with their partners and also how to set realistic goals for marriage. • Trained girl students to develop conflict-resolution skills so as to develop positive attitude among the couples. • Enabled girls to recognize how cultural differences affect a relationship. • Created awareness among girls about their issues regarding health and hygiene. • Sensitized girl students about possible post-marital issues regarding their health and hygiene. • Girls became aware of the present issues regarding their health and hygiene. • Sensitized girl students about gender equality. • Created awareness about the importance of ‘Yoga’ and ‘Meditation’ for leading stress-free life.
<p>FEEDBACK ANALYSIS REPORT OF THE FEEDBACK OBTAINED FROM STUDENTS/ BENEFICIARIES/ ACADEMIC PEERS</p>	<p>All the students who were given counseling became perfectly alright and they started to attend classes regularly.</p>

SCANNED COPY OF ATTENDANCE SHEET

Students' Attendance Sheet

भिलापुर महाविद्यालय भिलापुर विद्यार्थी समुपदेशन यादी सत्र 2022-2023								
Sl. No.	Date	Time	Name of Students	Problem of Students	Solution / Remedies of Problem	Sign of Students	Sign of Counselor	Remark
1	06/09/22	1:15 PM	कु. दिव्या सिद्धार्थ सवाई मुक्त वि. ह. भाग - 2 WhatsApp No. -	भाषणेंड लकाव व निकारण	तोडी समुपदेशन -चाचा व भाषणेंड			
2	09/09/22	12:45 PM	कु. सुनिता चैतनाम गहारवाडे वि. ह. भाग - 2 WhatsApp No. -	अभिभावक जितो	तोडी समुपदेशन -चाचा व भाषणेंड			
3	11/10/22	1:05 PM	श्री. अश्विनी विठ्ठल मेठाम वि. ह. भाग - 2 WhatsApp No. -	वापरले न आउवणे	तोडी समुपदेशन ध्यान व योगासन विषयी मार्गदर्शन			
4	14/10/22	1:15 PM	श्री. अजय अंजय तुमडाम वि. ह. भाग - 9 WhatsApp No. -	महापुरुषी योगासने विशुद्ध न राखणे	तोडी समुपदेशन मेडिटेशन वृत्ती अभिरुची भाषणेंड			
5	16/10/22	2:00 PM	एश्वर्या नानदेकर सातव वि. एम. सी. भाग - 9 WhatsApp No. - 8767590262	कुरसिल्ली संवधीत	तोडी समुपदेशन रवधर्पिका रचनास प्रोत्साहन देण्यात आले			
6	13/11/22	1:00 PM	कु. लक्ष्मी संभाजी ओमर वि. ह. भाग - 9 WhatsApp No. -	अक्याचाशी संवधीत	तोडी समुपदेशन -चाचा व भाषणेंड कुसवत आले			

Sl. No.	Date	Time	Name of Students	Problem of Students	Solution / Remedies of Problem	Sign of Students	Sign of Counselor	Remark
7	27/12/22	2:15 PM	श्री. अनेजा विठ्ठल हरवडर वि. एम. सी. भाग - 9 WhatsApp No. - 8856968899	कुरसिल्ली संवधीत भाषणेंड लकाव	तोडी समुपदेशन मार्गदर्शन-भाषणेंड व कुसवत वी विषयी मार्गदर्शन			
8	11/11/2023	1:40 PM	श्री. आशिषी कुबेरनाम मोदरे वि. ह. भाग - 9 WhatsApp No. -	गाव जाहाय नसणे	तोडी समुपदेशन			
9	18/11/2023	2:00 PM	कु. आरत परजेवर कांजवार वि. एम. सी. भाग - 9 WhatsApp No. - 8767230934	निकारणे समुपदेशन	तोडी समुपदेशन -चाचा व भाषणेंड			
10	29/11/2023	1:10 PM	श्री. राधेना जयदेव ठवरे वि. ह. भाग - 9 WhatsApp No. -	निकारणे विषयी	तोडी समुपदेशन ध्यान व योगासनांमधील भाषणेंड			
11	12/02/2023	2:20 PM	श्री. युगत दिलीप ठापसे वि. एम. सी. भाग - 9 WhatsApp No. - 8799976195	कुरसिल्ली समुपदेशन (अंधुकी संकल्प)	तोडी समुपदेशन			

 संदेश सविन
 विद्यार्थी समुपदेशन क्षेत्र

 प्रशांत
 भिलापुर महाविद्यालय भिलापुर

**ANY OTHER
INFORMATION**

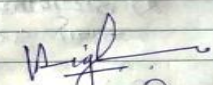
Notice was circulated in the Class Rooms regarding the reconstitution of 'Students' Counseling Centre" during the Academic Session 2022-2023.

नोटीस

Date / 2021 Page No.

महाविद्यालयातील सर्व विभागातील विद्यार्थ्यांना सुचित कुरव्यात येते की, वर्ष २०२२-२०२३ या सनानुसार आपल्या महाविद्यालयात विद्यार्थी समुपदेशक केंद्राची स्थापना कुरव्यात आलेली आहे. या केंद्रासर्वात विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिकदृष्ट्या, मानसिकदृष्ट्या आणि विविध समस्यांचे निराकरण केले जाणार आहे ज्या विद्यार्थ्यांना अशा समस्या असतील त्यांनी समिती सदस्य समिती असी. प्रा. डॉ. विजय दिघोरे तसेच समिती सदस्य असी. प्रा. डॉ. अनिता महावारीवार यांच्याउडे प्रत्यक्षात संपर्क साधावा.

दिनांक - १०/११/२०२२

 सदस्य समिती
 विद्यार्थी समुपदेशक केंद्र

- १) वि. ए. भाग - १ - Mishra
- २) वि. ए. भाग - २ - Mishra
- ३) वि. ए. भाग - ३ - Mishra
- ४) वि. अर्थ भाग - १ - Kumar
- ५) वि. अर्थ भाग - २ - Mishra
- ६) वि. अर्थ भाग - ३ - Mishra
- ७) वि. एम. सी. भाग - १ - Mishra
- ८) वि. एम. सी. भाग - २ - Mishra
- ९) वि. एम. सी. भाग - ३ - Mishra

नोटीस

Date / 2021 Page No.

'Students Counseling Centre'

च्या सर्व सदस्यांना सुचित कुरव्यात येते की, सन २०२२-२३ कुरिता ह्या समितीची सभा आ. प्राचार्य यांच्या अध्यक्षतेखाली प्राचार्य केंद्रात दिनांक २३/११/२०२२ रोजी दुपारी ११:०० वा. आयोजित केलेली आहे. तरी दुपया समितीच्या सर्व सभासदानी समेस उपस्थित राडुन समितीस सहकार्य कुरावे ली. विनंती.

सभेचे विषय -

- १) सन २०२२-२३ कुरिता वार्षिक कार्यक्रमाच्या नियोजना विषयी चर्चा कुरणे.
- २) अध्यक्षीय परवाकालीन वेळेवर सभेच्या विषयावर चर्चा कुरणे.

दिनांक - १९/०१/२०२३

 सदस्य समिती
 विजय दिघोरे
 Student Counseling Centre

सभासद -

- १) डॉ. ए. व्ही. महावारीवार - Mishra
- २) डॉ. प्रदिप गुप्ता - Mishra

Annual Report of the 'Students' Counseling Centre' was read and confirmed on 29th April, 2023.

विद्यार्थी समुपदेशन केंद्र
वार्षिक अहवाल

सत्र - 2022-2023

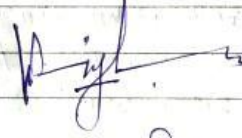
आजच्या स्पर्धात्मक युगातचो विद्यार्थ्यांतचो अकेडप्रकारचे तावतणाव निर्माण होव असतात. हे तावतणाव दुर करवपाचे कार्य समुपदेशनाद्वारे पूर्ण करवपाचें उद्देग वाडते. यामुळे विद्यार्थ्यांची समुपदेशनाची गरज ओळखुन महाविद्यालयाचे दूरवर्षीप्रमाणे यावर्षी सत्र २०२२-२०२३ उरीता विद्यार्थी समुपदेशन केंद्राची स्थापना करवपांत आली. या केंद्राच्या वतीन विविध कामेद्वारे व समितीद्वारे समुपदेशनाचे कार्य उपयुक्तताच्या माध्यमातून करवपांत आले.

या कुमेटीची सभा सत्र २०२२-२३ उरीता सर्वप्रथम कुमेटीचे सभासदसोबत दिनांक ०९/०९/२०२३ ला दुपारी १:३० वाजता संपन्न झाली. या सभेचे विषयावृत्त मागील सत्रातील कुमेटीचे उक्तेल्या कार्याचो आढावा घेवपांत आला. तानंतर सत्र २०२२-२३ उरीता व्यावसायिक कार्यक्रमांची चर्चा करवपांत आली. महाविद्यालय सुरु झाल्यानंतर सर्वप्रथम दिनांक १०-११-२०२३ ला समुपदेशन केंद्राविषयी माहिती देवपाउरीता विद्यार्थ्यांसाठी नोटीस काढवपांत आली. तसेच समुपदेशनाउरीता महाविद्यालयांत जागा शोधवपाविषयी चर्चा करवपांत आली. पंढरू जागेच्या अत्राची संवधीत डिपॉजिट मध्येच समुपदेशन करवपाचे उद्देग. या सभेचे विद्यार्थ्यांउरीता माहितीपर कार्यक्रम घेवपाचे उद्देग. पंढरू नॅट च कार्योत व्यस्त असल्या

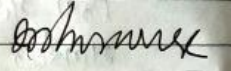
हे कार्य पूर्ण होउ शकू नशे. बरीच सभेचे आठवा घेउन मा. प्राचार्यसाहेबांची वेळ व तारिख द्येउत दिनांक २१/०९/२०२३ रोजी दुपारी १.३० वा. मा. प्राचार्य वतीवत कुमेटीच्या सभासदसोबत कुमेटीची सभा मा. प्राचार्य यांच्या कुदात घेवपांत आली. या सभेचे कुमेटीचे सदस्य अनिता महावादीवार उपस्थित जेत. या सभेमध्ये मा. प्राचार्यसाहेबांनी दिवचे असायनेट पर चर्चा करवपांत आली. तसेच महाविद्यालयातील मानसिक पिडीत विद्यार्थी शोधुन आपण त्यांचो अहवाली असोसिएशन दिवा महाविद्यालयांतचें मुदत दुरता येईत. जें विद्यार्थी मानसिक पिडीत न जरीव अशेंत यामध्ये बि. ए. आठ २ मध्ये शिकवारी विद्यार्थ्यांची कु. दिव्या सवाइमुळ च्या मानसिक स्थितीविषयी चर्चा करवपांत आली. व तिच्या मानसिक स्थितीविषयी तिच्या पालकांशी चर्चा करवपाचे उद्देग हे उद्देग करवपांत आले. समुपदेशन केंद्राच्या स्थापनेनंतर विद्यार्थ्यांच्या समुपदेशनासारख्या महत्वाच्या बाकीउडे लक्षा देवपाचे उद्देग जाणे सभा सभाप करवपांत आली. या सत्रामध्ये विद्यार्थ्यांच्या समस्या कुमेटीसदस्य सोबि. तसेच कुमेटी सदस्यद्वारे सोडविण्याचो प्रयत्न करवपांत आला. याशिवाय अविश्यात येणाच्या समस्यावर कुत्रापुठारे माग करवपाची आविषयी योग्य ती दरवळ वेदुत आवश्यकतेप्रमाणे मार्गदर्शन करवपांत आले. यामध्ये या सत्रामध्ये एडु ११ विद्यार्थ्यांची समुपदेशन करवपांत आले. अश्याप्रकारे सत्राच्या सत्र २०२२-२३ या सत्रांत विद्यार्थ्यांचे मानसिक आर्थिक वयवतीत समस्यांचे

निम्नसक उरुण विधाच्याक अण्णस डुरण्णसाडी
 तसेच नवीन जपकुड डुरण्णसाडी प्रेवीण डेही जणे
 अशा रितीन ही समिती विधाच्या हितासाठी
 मा. प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनादखली काम डुरण्णस
 नेहमीच तयत्नविह असते.

दिनांक - २९/०४/२०२२

सदस्य सचिव
 विद्यार्थी समुपदेशक डेड

अध्यक्ष
 प्राचार्य
 भिवानूर महाविद्यालय

Principal
 Bhiwapur Mahavidyalaya

Backward Class Youth relief Committee's

BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR

Dist. Nagpur, Maharashtra 441201

Accredited with Grade 'B' (CGPA-2.54) by NAAC, Bengaluru

ISO-9001:2015

2.6.3. Total number of final year students who passed the university examination during the Academic Year 2022-2023

Programme Code	Programme Name	Programme Specialization	Number of students appeared in the final year examination	Number of students passed in final year examination	Pass Percentage
Bachelor of Arts	B.A.	ENG/MAR/PO L.SCI/HIST/S OCIO/ECO/ELT /MLT/ATH	45	32	71.11
Bachelor of Commerce	B.Com.	FA/AIT/FMA /IEC/BFI/CAC	51	19	37.25
Bachelor of Science	B. Sc.	CHEM/PHY/M ATH/ZOO/BOT	46	36	78.26
Bachelor of Vocation	B. Voc.	Bachelor of Vocation- Food Processing	3	3	100
Bachelor of Vocation	B. Voc.	Bachelor of Vocation- Software Development	17	9	52.94

Principal
Bhiwapur Mahavidyalaya,
Bhiwapur

Backward Class Youth Relief Committee's

Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur

Dist. - Nagpur, Maharashtra 441201

Criteria- 2

Teaching- Learning and Evaluation

**Tabulation Register (TR) published by The R.T.M.
Nagpur University, Nagpur**

(FACULTY OF HUMANITIES)
 RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY TABULATION REGISTER B.A. SIXTH SEMESTER SUMMER 2023 18/07/2023 P#1179
 COLLEGE:- (396) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR, DIST NAGPUR

1800 (60%) & Above - I Div., 1350 (45%) & Above - II Div., Less than 1350 (45%) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO.	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME						CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE	E/S		
ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION			
TI	TI	TOT	RMK	TOT	RMK	PU	PI	TOT	RMK	PU	PI	TOT	RMK	PU	PI	TOT	RMK	200	3000			
451142	1	20212039620714	ACHAL ANANDRAO RANDAI						SUNDAR						396	1	F	M				'A'
			80:20/40		80:20/40			80:20/40		80:20/40			80:20/40									
ENG	24	MAR	03	POL	23	ISOC	50	IHS	34				196							FAIL		
	18		16		08		10		10													
			042 XMF		019 #			031 #		060 XMF			044 XMF									

(I- W20/447407 (252 /500))(II- S21/312526 (295 /500)) (III- W21/355285 (222 /500)) (IV- S22/626886 (327 /500)) (V- C /500))

451143	2	20212039620715	ACHAL GULAB DUDHE						ALKA						396	1	F	M				'B'
			80:20/40		80:20/40			80:20/40		80:20/40			80:20/40									
ENG	20	MAR	14	ECO	31	ISOC	34	IHS	33				216							FAIL		
	19		19		17		17		12													
			039 #		033 #			048 XMF		051 XMF			045 XMF									

(I- S21/458452 (325 /500))(II- S21/312527 (249* /500)) (III- W21/355286 (295 /500)) (IV- S22/626887 (345 /500)) (V- W22/535862 (221* /500))

451144	3	20212039620718	ALFIYA ANJUM FIROZKHAN PATHAN						SHAHNAZ						396	1	F	M	NSS= 6			'A'
			80:20/40		80:20/40			80:20/40		80:20/40			80:20/40									
ENG	34	MAR	29	ECO	42	POL	36	IATE	61				306	1957						PASS		
	19		20		19		20		20													
			053		049			061		056			061									

(I- W20/447411 (289 /500))(II- S21/312530 (313 /500)) (III- W21/355287 (332 /500)) (IV- S22/626888 (448 /500)) (V- W22/535863 (269 /500))

451145	4	20212039620719	ALISHA KAILASH DUDHE						NALANDA						396	1	F	M				'A'
			80:20/40		80:20/40			80:20/40		80:20/40			80:20/40									
ENG	17	MAR	26	ECO	40	POL	33	ISOC	49				1250*	1722						PASS BY		
	19		19		19		08		16											GRACE		
			036 *3+1		045			059		041			065									

(I- S21/458453 (328 /500))(II- S21/312531 (252 /500)) (III- W21/355288 (267 /500)) (IV- S22/626889 (382 /500)) (V- W22/535864 (243* /500))

451146	5	20212039620720	ARATI GOPICHAND MAHALLE						TARABAI						396	1	F	M				'A'
			80:20/40		80:20/40			80:20/40		80:20/40			80:20/40									
ENG	20	MAR	32	ECO	46	ISOC	52	INLT	40				1284*	1936						PASS BY		
	18		20		17		19		18											GRACE		
			038 *2		052			063		071			058									

(I- W20/447413 (356 /500))(II- S21/312532 (332 /500)) (III- W21/355289 (302 /500)) (IV- S22/626890 (381 /500)) (V- W22/535865 (281 /500))

(FACULTY OF HUMANITIES)

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY TABULATION REGISTER B. A. SIXTH SEMESTER SUMMER 2023

18/07/2023 PW1180

COLLEGE:- (396) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR, DIST NAGPUR

1800 (60%) & Above - I Div., 1350 (45%) & Above - II Div., Less than 1350 (45%) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO.	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME						CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE		E/S		
SUB	TU		SUB	TU		SUB	TU1	TU2	SUB	TU1	TU2	SUB	TU1	TU2				TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION		
	TI		TI	TI		TI1	TI2		TI1	TI2		TI1	TI2		TI1	TI2		500	TOTAL				
		TOT	RMK1		TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	200	3000			
451147	1	20212039620723	BHARTI ARVIND SAKHARKAR						SHILA						396	1	F	M			NBS# 6		'A'
		80:20/40		80:20/40			80:20/40			80:20/40			80:20/40										
ENG	28		MAR	21		IECD	44		IPOL	46		ISOC	47					290	1850		PASS	I	
	19			20			19			20			20										
		047		041			063			066			067										

(I- 821/458454 (300 /500))(II- 821/312534 (261 /500)) (III- W21/355291 (306 /500)) (IV- 822/626892 (423 /500)) (V- W22/535867 (270 /500))

451148	2	20212039620725	DIPALI RAMESH KAMDI						MANGALA						396	1	F	M					'B'
		80:20/40		80:20/40			80:20/40			80:20/40			80:20/40										
ENG	16		MAR	18		IECD	25		ISOC	38		IMLT	37					225			FAIL		
	19			19			16			19			18										
		035 #		037 #			041 XMF			057 XMF			055 XMF										

(I- W20/447418 (260 /500))(II- 821/312535 (260 /500)) (III- W21/355293 (298 /500)) (IV- 822/626894 (353 /500)) (V- W22/535868 (257 /500))

451149	3	20212039620731	JANVI RAJENDRA PIMPALKAR						KAVITA						396	1	F	M					'B'
		80:20/40		80:20/40			80:20/40			80:20/40			80:20/40										
ENG	34		MAR	32		IPOL	38		ISDC	58		IHIS	39					300	2054		PASS	I	
	19			20			20			20			20										
		053		052			058			078			059										

(I- W20/447423 (336 /500))(II- 821/312539 (371 /500)) (III- W21/355295 (357 /500)) (IV- 822/626896 (402 /500)) (V- W22/535869 (288 /500))

451150	4	PROVISIONAL	JAYMALA YASHWANT BHOYAR						NEERABAI						396	1	F	M					'A'
		80:20/40		80:20/40			80:20/40			80:20/40			80:20/40										
ENG	28		MAR	51		ISDC	76		IHIS	42		IMLT	54					337	1706		PASS	II	
	18			18			14			18			18										
		046		069			090			060			072										

(I- 813/253936 (250 CN/500))(II- 813/253936 (250 CN/500)) (III- W14/181120 (276 CN/500)) (IV- W14/181120 (276 CN/500)) (V- W22/535870 (317 /500))

451151	5	20212039620733	KHUSHALI DEVRAD KAPGATE						DEVATA						396	1	F	M					'A'
		80:20/40		80:20/40			80:20/40			80:20/40			80:20/40										
ENG	AA		MAR	AA		IECD	AA		IPOL	AA		ISDC	AA						82		FAIL		
	19			20			16			08			19										
		019 #		020 #			016 #			008 #			019 #										

(I- W20/447425 (368 /500))(II- 821/312541 (349 /500)) (III- W21/355297 (291 /500)) (IV- 822/626898 (390 /500)) (V- W22/535872 (290 /500))

(FACULTY OF HUMANITIES)

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY TABULATION REGISTER B. A. SIXTH SEMESTER SUMMER 2023

18/07/2023 PN1181

COLLEGE:- (396) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR, DIST NAGPUR

1800 (60X) & Above - I Div., 1350 (45X) & Above - II Div., Less than 1350 (45X) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO.	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME				CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE		E/S		
ISUB	TU		ISUB	TU	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2				TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION	
	TI		TI	TI	TI1	TI2		TI1	TI2		TI1	TI2					500	TOTAL			
	TOT	RMK1	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	200	3000			
451152	. 1	20212039620735	KONAL RAMESH DADMAL						JIJABAI				396	1	F	M					'A'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40								
ENG	10		MAR	17	IECO	33		ISOC	49		HIS	31					235			FAIL	
	19			19		19			18			20									
			029	#		036	#		052	XMF		067	XMF		051	XMF					
(I- W20/447427 (252 /500))(II- W21/200637 (285 /500)) (III- W21/355298 (250 /500)) (IV- S22/626899 (385 /500)) (V- (/500))																					
451153	. 2	20212039620736	KUNTI MORESHWAR DOHATARE						SUMANDA				396	1	F	M					'A'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40								
ENG	27		MAR	18	IPOL	36		ISOC	56		HIS	38					240			FAIL	
	19			16		08			12			10									
			046	XMF		034	#		044	XMF		068	XMF		048	XMF					
(I- W20/447428 (236 /500))(II- S21/312544 (326 /500)) (III- W21/355299 (292 /500)) (IV- S22/626900 (385 /500)) (V- (/500))																					
451154	. 3	20212039620737	LATA ARUN BAGADE						SUNITA				396	1	F	M					'B'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40								
ENG	28		MAR	32	IECO	36		IPOL	43		HIS	38					271	1870		PASS	
	19			18		19			20			18									
			047			050			055			063			056						
(I- W21/344292 (315 /500))(II- S21/312545 (278 /500)) (III- W21/355300 (306 /500)) (IV- S22/626901 (412 /500)) (V- W22/535875 (288 /500))																					
451155	. 4	20212039620742	NEHA RAMESH NAGRIKAR						MADHURI				396	1	F	M					'B'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40								
ENG	23		MAR	30	IECO	33		IPOL	35		ISOC	42					247	1902		PASS	
	18			19		16			15			16									
			041			049			049			050			058						
(I- W20/447434 (322 /500))(II- S21/312548 (340 /500)) (III- W21/355303 (328 /500)) (IV- S22/626904 (404 /500)) (V- W22/535877 (261 /500))																					
451156	. 5	20212039620745	PALLAWI RANGRAD BHOYAR						KALPANA				396	1	F	M		NSS= 6			'A'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40								
ENG	21		MAR	33	IECO	35		IPOL	37		HIS	35					259	1972		PASS	
	19			19		19			15			20									
			040			052			054			052			055						
(I- W20/447437 (327 /500))(II- S21/312550 (378 /500)) (III- W21/355305 (335 /500)) (IV- S22/626906 (407 /500)) (V- W22/535878 (266 /500))																					

COLLEGE:- (396) BHIMAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIMAPUR, DIST NAGPUR
 1800 (60%) & Above - I Div., 1350 (45%) & Above - II Div., Less than 1350 (45%) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO.	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME				CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE	E/S	DIVISION	
ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION	
TI	TOT	TI	TOT	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	500	TOTAL			
	RMK		RMK		PU	PI	TOT	RMK	PU	PI	TOT	RMK	PU	PI	TOT	RMK	200	3000		
451162	1	20212039620759	RAGINA DHYANESHWAR DADMAL						JIJA				396	1	F	M				'A'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	23	MAR	13	ECD	34		ISDC	49		MHT	35					242			FAIL	
	19		17		16			19			17									
		042 XMF		030 H			050 XMF		068 XMF				052 XMF							
(I- W20/447451 (262* /500)) (II- S21/312563 (272 /500)) (III- W21/355317 (311 /500)) (IV- S22/626916 (355 /500)) (V- W22/535886 (236 /500))																				
451163	2	20212039620761	RUCHITA CHHABILAL WANKHEDE						DHANNALA				396	1	F	M				'A'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	27	MAR	31	POL	44		ISDC	61		IATE	59					319	2038		PASS	
	19		20		20			18			20									
		046		051			064		079				079							
(I- W20/447453 (329 /500)) (II- S21/312565 (349 /500)) (III- W21/355319 (315 /500)) (IV- S22/626917 (412 /500)) (V- W22/535887 (314 /500))																				
451164	3	20212039620765	SEEMA ANRUT RANDAI						KAUSHALYA				396	1	F	M				'B'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	30	MAR	28	ISDC	49		IHS	34		ELT	46					260	1806		PASS	
	19		16		10			10			18									
		049		044			059		044				064							
(I- W20/447457 (286 /500)) (II- W21/200638 (315 /500)) (III- W21/355321 (307 /500)) (IV- S22/626918 (373 /500)) (V- S23/462993 (265 /500))																				
451165	4	20212039620766	SHAHIN SHAKIL SHEIKH						REHANA				396	1	F	M	NSS= 6			'A'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	33	MAR	52	POL	38		ISDC	61		IHS	38					326	2148		PASS	
	18		20		20			20			20									
		051		072			058		081				058							
(I- W20/447458 (351 /500)) (II- S21/312568 (393 /500)) (III- W21/355322 (373 /500)) (IV- S22/626919 (394 /500)) (V- W22/535889 (311 /500))																				
451166	5	20212039620769	SHUBHANGI ARUN PANDAV						VACHHALA				396	1	F	M	NCC= 8			'A'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	21	MAR	52	ECD	35		POL	37		IHS	32					283	2067		PASS	
	19		20		19			20			20									
		040		072			054		057				052							
(I- W20/447461 (361 /500)) (II- S21/312570 (377 /500)) (III- W21/355323 (352 /500)) (IV- S22/626920 (411 /500)) (V- W22/535890 (283 /500))																				

(FACULTY OF HUMANITIES)

RASHTRASANT TUKADDDJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY TABULATION REGISTER B. A. SIXTH SEMESTER SUMMER 2023

19/07/2023 PN1184

COLLEGE:- (396) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR, DIST NAGPUR

1800 (60%) & Above - I Div., 1350 (45%) & Above - II Div., Less than 1350 (45%) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME				GEN CAT	SEX	RED	INCENTIVE	E/S	
SUB	TU		SUB	TU	SUB	TU1	TU2	SUB	TU1	TU2	SUB	TU1	TU2	TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION	
	TI		TI		TI1	TI2		TI1	TI2		TI1	TI2		500	TOTAL			
		TOT	RMK1		TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	200	3000		
451167	1	20212039620771	SHWETA ARUN NINAME						LALITA				396	1	F	M		'A'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	15		MAR	22	POL	40		SOC	44	HIS	32			249		FAIL		
	19			20		20			18		19							
		034	#		042	XMF		060	XMF		062	XMF		051	XMF			
(I- W20/447463 (317 /500))(II- S21/312571 (326 /500)) (III- W21/355324 (320 /500)) (IV- S22/626921 (369 /500)) (V- W22/535891 (254 /500))																		
451168	2	20212039620772	SNEHAL KAWADU SHENDE						BHURITA				396	1	F	M		'B'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	17		MAR	27	POL	33		SOC	49	HIS	36			1262*	1779	PASS BY	II	
	18			20		20			19		18					GRACE		
		035	#3+2		047			053		068			054					
(I- W20/447464 (309 /500))(II- S21/312572 (314 /500)) (III- W21/355325 (289 /500)) (IV- S22/626922 (328 /500)) (V- W22/535892 (277 /500))																		
451169	3	20212039620773	SONU ANIL SHELAKHE						ASHA				396	1	F	M		'A'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	14		MAR	30	ECD	33		SOC	55	HIS	50			276		FAIL		
	19			20		16			20		19							
		033	#		050	XMF		049	XMF		075	XMF		069	XMF			
(I- W20/447465 (335 /500))(II- S21/312573 (362 /500)) (III- W21/355326 (290 /500)) (IV- S22/626923 (365 /500)) (V- W22/535893 (272 /500))																		
451170	4	20212039620775	SUSHAMA JANARDHAN LOHARE						USHA				396	1	F	M		'A'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	AA		MAR	AA	POL	AA		SOC	AA	HIS	AA			67		FAIL		
	19			16		08			14		10							
		019	#		016	#		008	#		014	#		010	#			
(I- W20/447467 (328 /500))(II- S21/312575 (335* /500)) (III- W21/355328 (335 /500)) (IV- S22/626925 (371 /500)) (V- C /500))																		
451171	5	20212039620778	VAISHALI DURYODHAN KARMORE						CHANDRAKALA				396	1	F	M		'B'
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
ENG	22		MAR	39	POL	46		SOC	52	HIS	33			291	2028	PASS	I	
	19			20		20			20		20							
		041			059			066		072			053					
(I- S21/458458 (330 /500))(II- S21/312576 (357 /500)) (III- W21/355329 (322 /500)) (IV- S22/626926 (414 /500)) (V- W22/535895 (314 /500))																		

(FACULTY OF HUMANITIES)
 RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY TABULATION REGISTER B.A. SIXTH SEMESTER SUMMER 2023 18/07/2023 PW1185
 COLLEGE:- (396) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR, DIST NAGPUR

1800 (60%) & Above - I Div., 1350 (45%) & Above - II Div., Less than 1350 (45%) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME						CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE	E/S
ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	TOTAL	ABGR.	RESULT	DIVISION	
TI	TI	TI	TI	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	500	TOTAL			
	TOT	RMK1	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	200	3000		
451172	. 1	20212039620781	VAISHNAVI DEVIDAS SUPARE	SAVITA	396	1	F	M	NCC= 6											'A'
		80:20/40	80:20/40	80:20/40				80:20/40												
ENG	12	MAR	10	POL	31		ISDC	48		HIS	29					200				FAIL
	18		16			08		10			12									
		030 #		026 #				039 #		058 XMF				041 XMF						

(I- W20/447473 (316 /500))(II- S21/312579 (331 /500)) (III- W21/355331 (344 /500)) (IV- S22/626928 (398 /500)) (V- S23/462995 (223 /500))

451173	. 2	20212039620783	VAISHNAVI PANDURANG SAKHARKAR	TARA	396	1	F	M	NSS= 6											'A'
		80:20/40	80:20/40	80:20/40				80:20/40												
ENG	16	MAR	32	ECD	46		POL	46		ISDC	63					309*	2049			PASS BY
	19		20			16		20			20									GRACE
		035 #3+21		052			062		066				083							

(I- W20/447475 (317 /500))(II- W21/200642 (329 /500)) (III- W21/355332 (345 /500)) (IV- S22/626929 (429 /500)) (V- W22/535897 (320 /500))

451174	. 3	20212039620784	VRUSHALI BURUDAS MESHRAI	VAISHALI	396	1	F	M												'A'
		80:20/40	80:20/40	80:20/40				80:20/40												
ENG	25	MAR	32	ECD	41		ISDC	55		HIS	37					276	1901			PASS
	19		20			19		12			16									
		044		052			060		067				053							

(I- S21/458460 (382 /500))(II- S21/312582 (322 /500)) (III- W21/355333 (276 /500)) (IV- S22/626930 (383 /500)) (V- W22/535898 (262 /500))

451175	. 4	20212039620788	ANIKET SUDHAKAR GOHANE	SHARDA	396	1	M	M												'B'
		80:20/40	80:20/40	80:20/40				80:20/40												
ENG	24	MAR	26	POL	47		ISDC	59		HIS	33					251	1996			PASS
	19		15			08		10			10									
		043		041			055		069				043							

(I- W20/447481 (372 /500))(II- S21/312584 (373 /500)) (III- W21/355334 (347 /500)) (IV- S22/626931 (401 /500)) (V- W22/535899 (252 /500))

451176	. 5	20212039620793	HARSHAL KISHOR KAWALE	VANITA	396	1	M	M	NCC= 8											'A'
		80:20/40	80:20/40	80:20/40				80:20/40												
ENG	13	MAR	16	POL	30		IMLT	30		LATE	55					231				FAIL
	18		16			08		17			20									
		031 #		032 #			038 #		047 XMF				075 XMF							

(I- W20/447487 (285 /500))(II- S21/312585 (253 /500)) (III- W21/355335 (277 /500)) (IV- S22/626932 (381 /500)) (V- C /500))

COLLEGE:- (376) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR, DIST NAGPUR
 1800 (60%) & Above - I Div., 1350 (45%) & Above - II Div., Less than 1350 (45%) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME						CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE	E/S
:SUB	TU	:SUB	TU	:SUB	TU1	TU2	:SUB	TU1	TU2	:SUB	TU1	TU2	:SUB	TU1	TU2	TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION	
:TI	:TI	:TI	:TI	:TI	TI1	TI2	:TI	TI1	TI2	:TI	TI1	TI2	:TI	TI1	TI2	:500	:3000	:	:	
:	TOT	RMK:	TOT	RMK:	PU	PI	TOT	RMK:	PU	PI	TOT	RMK:	PU	PI	TOT	RMK:	200	3000	:	:
451177	. 1	20212039620775	KAPIL RANESH CHAUDHARI						JYOTI						396	I	N	N	NBS= 6	'A'
:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	:	:	:	:
IENG	16	:MAR	35	:ECD	32	:POL	44	:HIS	34	:	1264*	1750	:PASS BY	:	:	:	:	:	II	
:	19	:	20	:	19	:	15	:	19	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	GRACE
:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
:	035	*3+2:	055	:	051	:	059	:	053	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(I- W20/447489 (267 /500))(II- 821/312586 (263 /500)) (III- W21/355336 (280 /500)) (IV- S22/626933 (408 /500)) (V- W22/535901 (268 /500))

451178	. 2	20182100519770	KISHOR ISHWAR DADMAL						SAVITA						396	I	N	N		'A'
:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	:	:	:	:
IENG	16	:MAR	26	:SDC	45	:MLT	35	:ATE	48	:	1261*	1814	:PASS BY	:	:	:	:	:	I	
:	19	:	19	:	10	:	18	:	20	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	GRACE
:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
:	035	*3+2:	045	:	055	:	053	:	068	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(I- W20/447492 (308 /500))(II- 821/312588 (296 /500)) (III- W21/355338 (337 /500)) (IV- S22/626935 (384 /500)) (V- W22/535903 (228 /500))

451179	. 3	20212039620779	LOKESH ANAND KAPGATE						SUREKHA						396	I	N	N		'A'
:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	:	:	:	:
IENG	13	:MAR	17	:ECD	30	:POL	34	:ELT	38	:	209	:	:	:	:	:	:	:	:	FAIL
:	18	:	16	:	16	:	08	:	19	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
:	031	#	033	#	046	XHF	042	XHF	057	XHF	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(I- W20/447494 (324 /500))(II- 821/312590 (302 /500)) (III- W21/355339 (304 /500)) (IV- S22/626936 (354 /500)) (V- W22/535904 (221* /500))

451180	. 4	20175035018278	MAHESH MATTHU MAWARE						LALITA						396	I	N	N		'B'
:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	:	:	:	:
IENG	AA	:MAR	AA	:ECD	AA	:SDC	AA	:ELT	AA	:	79	:	:	:	:	:	:	:	:	FAIL
:	19	:	16	:	16	:	10	:	18	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
:	019	#	016	#	016	#	010	#	018	#	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(I- W16/681925 (292 /500))(II- 822/615956 (293 /500)) (III- 822/161157 (275 /500)) (IV- 818/876733 (259 /500)) (V- W22/535905 (256 /500))

451181	. 5	20212039620801	MOGESH RAMA BHAIJIPALE						REKHA						396	I	N	N	NCC= 6	'A'	
:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	80:20/40	:	:	:	:	:	
IENG	18	:MAR	25	:ECD	38	:HIS	34	:MLT	32	:	1237*	:	:	:	:	:	:	:	:	PASS BY	
:	19	:	16	:	19	:	10	:	17	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	GRACE
:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
:	037	*3	041	:	057	:	044	:	049	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

(I- W20/447496 (322 /500))(II- 821/312592 (274 /500)) (III- (/500)) (IV- S22/626937 (377 /500)) (V- S23/462997 (244 /500))

COLLEGE:- (396) BHIMAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIMAPUR, DIST NAGPUR
 1800 (60X) & Above - I Div., 1350 (45X) & Above - II Div., Less than 1350 (45X) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO.	NAME-OF-THE-CANDIDATE								MOTHER'S NAME				CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE	E/S							
ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION							
TI	TI	TI	TI	TI	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	500	TOTAL									
TOT		RMK		TOT		RMK		PU		PI		TOT		RMK		PU		PI		TOT		RMK		200	3000		
451182	1	20212039620802	HUNNA KAMALAKAR NAGDEOTE								GEETA				396	1	M	N	NCC= B		'A'						
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40											
ENG	19	MAR	25	POL	38	SOC	62	HIS	32								1248*	1872	PASS BY	I							
	19		15		08		10		10										GRACE								
		036	#3+1		040		046		072		042																
(I- W20/447497 (340 /500))(II- W21/200644 (314 /500)) (III- W21/355341 (353 /500)) (IV- S22/626938 (384 /500)) (V- W22/535907 (233 /500))																											
451183	2	20212039620806	PRAKASH RAJESH PATIL								ANITA				396	1	M	N			'A'						
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40											
ENG	21	MAR	25	POL	45	SOC	64	HIS	36								285	2204	PASS	I							
	19		18		20		19		18																		
		040			043		045		083		054																
(I- W20/447501 (400 /500))(II- S21/312595 (412 /500)) (III- W21/355343 (393 /500)) (IV- S22/626940 (388 /500)) (V- W22/535908 (326 /500))																											
451184	3	20212039620807	PRALAY PATWARU KALARKAR								NIRANJANA				396	1	M	N			'A'						
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40											
ENG	14	MAR	35	POL	50	SOC	58	HIS	39								290		FAIL	I							
	18		19		20		19		18																		
		032	#		054	XMF		070	XMF		077	XMF		057	XMF												
(I- W20/447502 (313* /500))(II- S21/312596 (282 /500)) (III- W21/355344 (299 /500)) (IV- S22/626941 (396 /500)) (V- W22/535909 (299 /500))																											
451185	4	20212039620808	RAJESH RAJESHVAR SOMASE								TARABAI				396	1	M	N			'A'						
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40											
ENG	12	MAR	18	ECD	36	SOC	52	HIS	34								233		FAIL	I							
	19		19		19		10		14																		
		031	#		037	#		055	XMF		062	XMF		048	XMF												
(I- W20/447503 (353 /500))(II- S21/312597 (345 /500)) (III- W21/355345 (325 /500)) (IV- S22/626942 (405 /500)) (V- W22/535910 (228* /500))																											
451186	5	20212039620814	RUKESH RAVI DEWADE								HANGLA				396	1	M	N			'A'						
		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40											
ENG	AA	MAR	AA	ECD	AA	HIS	AA	EATE	AA								79		FAIL	I							
	19		15		15		10		20																		
		019	#		015	#		015	#		010	#		020	#												
(I- W20/447509 (270 /500))(II- S21/312600 (269 /500)) (III- W21/355347 (240* /500)) (IV- S22/626944 (336 /500)) (V- < /500))																											

(FACULTY OF HUMANITIES)

RASHTRASANT TUKADUJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY TABULATION REGISTER B. A. SIXTH SEMESTER SUMMER 2023

18/07/2023 P#1188

COLLEGE:- (396) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR, DIST NAGPUR
1800 (60%) & Above - I Div., 1350 (45%) & Above - II Div., Less than 1350 (45%) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO.	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME				CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE	E/S	
ISUB	TU		ISUB	TU	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION		
	TI		TI	TI	TI	T11	T12	TI	T11	T12	TI	T11	T12	500	TOTAL				
	TOT	RNK	TOT	RNK	PU	PI	TOT	RNK	PU	PI	TOT	RNK	PU	PI	TOT	RNK	200	3000	
451187	. 1	20212039620815	SANDESH SOMESHVAR NESHRAM						VANDANA				396	1	M	M			'B'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
			19		27		38		51		32		12		1245*	1744		PASS BY	
			17		15		20		10		12							GRACE	
			038	#2			042				058				061			044	

(I- W20/447510 (283 /500))(II- S21/312601 (325 /500)) (III- W21/355348 (318 /500)) (IV- S22/626945 (338 /500)) (V- W22/535913 (235* /500))

451188	. 2	20201039609099	SAMAN KISAMA SONWANE						BEBI				396	1	M	M			'A'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
			20		32		35		36		25		18		1227*	1867		PASS BY	
			19		15		18		08		18							GRACE	
			039	#1			047				053				044			043	

(I- W20/447512 (350 /500))(II- S21/312602 (383 /500)) (III- W21/355349 (319 /500)) (IV- S22/626946 (367 /500)) (V- W22/535914 (221 /500))

451189	. 3	20202039617693	SONU RAKSHABANDHAN RADAKE						DEVKA				396	1	M	M			
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
			18		35		36		34		36		17		1241*	1847		PASS BY	
			18		16		15		12		17							GRACE	
			036	#3+2			051				051				046			053	

(I- W19/638313 (265 /500))(II- S20/379604 (384 /500)) (III- W20/481136 (303 /500)) (IV- S21/328955 (378 /500)) (V- W22/535915 (276 /500))

451190	. 4	20212039620819	TEJAS RAMESHWAR VAIDYA						REKHA				396	1	M	M	NCC= B		'A'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
			16		24		34		32		37		20		1232*	1983		PASS BY	
			19		15		08		10		20							GRACE	
			035	#3+2			041				044				042			057	

(I- W20/447515 (353 /500))(II- S21/312604 (359 /500)) (III- W21/355351 (384 /500)) (IV- S22/626948 (415 /500)) (V- W22/535916 (240 /500))

451191	. 5	20192035023779	LALITA SHRIRKUSHNA SHENDE						VANITA SHENDE				396	3	F	M	EXM		'A'
			80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40		80:20/40						
			ENG		MAR		32		ECO		POL		ELT		281	1703		PASS	
			19		19													GRACE	
			056	PXNF			051				055	PXNF			069	PXNF		050	PXNF

LAST R. NO. S21/344021
(I- S20/124676 (267 /500))(II- W19/456643 (240 /500)) (III- W19/671791 (239* /500)) (IV- S20/408516 (361 /500)) (V- W20/513318 (315 /500))

49

EX

18/07/2023 PH1189

COLLEGE: - (396) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, BHIWAPUR, DIST NAGPUR

1800 (60%) & Above - I Div., 1350 (45%) & Above - II Div., Less than 1350 (45%) - III Div.

ROLL	LN	ENRL. NO	NAME-OF-THE-CANDIDATE				MOTHER'S NAME				CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE	E/S
ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	ISUB	TU1	TU2	TOTAL	AGGR.	RESULT	DIVISION
TI	TI	TI	TI	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	TI	TI1	TI2	500	TOTAL		
TOT		RMK1	TOT		RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	PU	PI	TOT	RMK1	200	3000	

COLLEGE: - (396) BHIWAPUR MAHAVIDYALAYA, DIST NAGPUR

RESULT STATISTICS FOR THE COLLEGE

TOTAL PART-EXAM FRESH EXN/CMP		BOYS	GIRLS	DIV.	BOYS / GIRLS	RESULT WITHELD	FAILURES
APPEARED	50	49	1	16	34	I 9 22	BY OFFICE.WD =
PASS	33	32	1	10	23	II 2 5	AT TABULATION = 2
PASS-%	66.00	65.31	100.00	62.50	67.65	III	UNFAIR-MEANS =
							WITH COMPARTMENT =
							WITH EXENPTION = 17
							TOTAL OF ABOVE = 17 Perc(%) = 34.00

SUBJECTWISE STATISTICS OF APPEARED & PASS-% COUNTS

ENG	4Y	X	71.43	MAR	50	X	72.00	POL	33	X	84.85	SOC	36	X	91.67	HIS	33	X	93.94	ECO	27	X	88.89	ATE	6	X	83.33
MLT	9	X	100.00	ELT	3	X	66.67																				

ROLLNO.	LN	PRN/ENRL. NO	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME						CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE			E/S	(W/H-TYPE)			
			1 (CR:4)		2 (CR:4)		3 (CR:4)		4 (CR:4)		5 (CR:4)		6 (CR:4)													
			ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	TOTAL	ECR	RESULT	AGGR.		
			80	20		80	20		80	20		80	20		80	20		80	20		600	EGPV	EGPV	CGPA		
			40			40			40			40			40			40			240	SGPA	SCR	(10)		
			GR	GP	GPV	GR	GP	GPV	GR	GP	GPV	GR	GP	GPV	GR	GP	GPV	GR	GP	GPV	(10)					
433800	1.	20213039617416	SANDHYA NARENDRA DHANVIJAY						SADHNA						396	1	F	N								
			IF/A	20	19	IN/A	26	18	II/E	34	19	IHRM	24	19	II/L	38	19	IA/S	34	19	1290#	24	PASS	1173.00	8.15	
				37#			44			53			43			57			53			180	GRACE	144.00		
				C: 7: 28			C: 7: 28			B: 8: 32			C: 7: 28			B: 8: 32			B: 8: 32			7.50				
			Division: FIRST DIVISION (DISTINCTION) Final Grade: A+ (DISTINCTION)																							
			CI- W20\553259 7.83/ 24 GPV=188.00) (II- S21\370826 8.46/ 24 GPV=203.00) (III- W21\417434 8.17/ 24 GPV=196.00)																							
			CIV- S22\702016 9.08/ 24 GPV=218.00) (V- W22\589001 7.83/ 24 GPV=188.00)																							
433801	2.	20213039617417	SHARDA BHINRAO NARBATE						NIRMALA						396	1	F	N								
			IF/A	22	19	IN/A	43	19	II/E	46	18	IHRM	34	19	II/L	51	19	IA/S	34	19	343	24	PASS	1242.00	8.63	
				41			62			64			53			70			53			200	GRACE	144.00		
				C: 7: 28			A: 9: 36			A: 9: 36			B: 8: 32			A: 9: 36			B: 8: 32			8.33				
			Division: FIRST DIVISION (DISTINCTION) Final Grade: A+ (DISTINCTION)																							
			CI- W20\553260 8.67/ 24 GPV=208.00) (II- S21\370827 8.63/ 24 GPV=207.00) (III- W21\417435 8.83/ 24 GPV=212.00)																							
			CIV- S22\702017 8.96/ 24 GPV=215.00) (V- S23\442646 7.83/ 24 GPV=188.00)																							
433802	3.	20213039617418	SHUBHANGI GANGADHAR RANDAI						SITA						396	1	F	N								
			IF/A	13	19	IN/A	23	19	II/E	30	19	IHRM	19	19	II/L	32	19	IA/S	22	18			FAIL			
				32#			42 XNF			49 XNF			38#			51 XNF			40 XNF							
				F: 0: 0			C: 7: 28			B: 8: 32			F: 0: 0			B: 8: 32			C: 7: 28							
			Exemption : 2.35																							
			CI- W20\553261 7.83/ 24 GPV=188.00) (II- S21\370828 9.00/ 24 GPV=216.00) (III- W21\417436 9.00/ 24 GPV=216.00)																							
			CIV- S22\702018 8.67/ 24 GPV=208.00) (V- W22\589002 7.83/ 24 GPV=188.00)																							
433803	4.	20213039617420	SNEHAL NAGORAO DHORE						CHANDASAI						396	1	F	N								
			IF/A	18	19	IN/A	12	19	II/E	26	19	IHRM	21	18	II/L	28	19	IA/S	26	19			FAIL			
				37#			31#			45 XNF			39#			47 XNF			45 XNF							
				F: 0: 0			F: 0: 0			B: 8: 32			F: 0: 0			B: 8: 32			B: 8: 32							
			Exemption : 3.5																							
			CI- S21\741622 8.17/ 24 GPV=196.00) (II- S21\370830 8.46/ 24 GPV=203.00) (III- W21\417437 8.50/ 24 GPV=204.00)																							
			CIV- S22\702019 8.83/ 24 GPV=212.00) (V- W22\589004 7.87/ 24 GPV=184.00)																							
433804	5.	20203039610645	AKASH VILAS GAJBHATE						SUNITA						396	1	N	N								
			IF/A	14	19	IN/A	00	18	II/E	AA	18	IHRM	22	19	II/L	00	19	IA/S	AA	19			FAIL			
				33#			18#			18			41 XNF			19#			19							
				F: 0: 0			F: 0: 0			F: 0: 0			C: 7: 28			F: 0: 0			F: 0: 0							
			Exemption : 4																							
			CI- W20\553279 8.17/ 24 GPV=196.00) (II- S20\444328 8.33/ 24 GPV=200.00) (III- W21\417438 8.33/ 24 GPV=200.00)																							
			CIV- S22\702020 8.83/ 24 GPV=212.00) (V- / GPV =)																							

(F/A)-FINANCIAL ACCOUNTING-V (M/A)-MANAGEMENT ACCOUNTING (I/E)-INDIAN ECONOMY-II (HRM)-HUMAN RESOURCE MANAGEMENT (I/T)-INDIRECT TAX
 (B/F)-BUSINESS FINANCE-II (I/L)-INDUSTRIAL LAW (A/S)-ADVANCED STATISTICS (E/D)-ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT-VI
 (C/A)-COMPUTER APPLICATION-VI (INTRODUCTION TO VISUAL BASIC) (PFI)-PRINCIPLES AND PRACTICE OF INSURANCE-VI
 * EUC-Full Exemption, EU-Exempted in Univ. Assessment, EC-Exempted in College Assessment, GR=Grade
 Cr-Credit, GP-Grade Point, GPV-Grade Point Value (Credit X Grade Point), ECR-Sum of Credits, XEGPV-Sum of Credits X Grade Points, SGPA-Sem. Grade Point Average

ROLLNO.	LN	PRN/ENRL NO	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME						CEN	CAT	SEX	RED	INCENTIVE			E/S	(U/H-TYPE)	
			1 (CR:4)		2 (CR:4)		3 (CR:4)		4 (CR:4)		5 (CR:4)		6 (CR:4)						TOTAL	ICR	RESULT	AGGR.		
			ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU	ISUB	TU	600	IGPV		IGPV	CGPA	
			80	20	80	20	80	20	80	20	80	20	80	20	80	20	80	20	240	SGPA		ICR	(10)	
			BR	GP	BR	GP	BR	GP	BR	GP	BR	GP	BR	GP	BR	GP	BR	GP		(10)				
433820	1.	20213039617447	SHUBHAN YASHWANT NIRE						KALPANA						396	1	M	M						'A'
			IF/A	23	19	IN/A	17	19	II/E	29	19	IHRM	17	19	II/L	33	19	IA/S	40	19			FAIL	
				42	XMF		36	#		48	XNF		36	#		52	XMF		59	XNF				
				C: 7	: 28		F: 0	: 0		B: 8	: 32		F: 0	: 0		B: 8	: 32		B: 8	: 32				
																								Exemption : 1,3,5,6
			CI-	W20\553291	9.00/ 24	GPV=216.00		CI-	S21\370853	9.46/ 24	GPV=227.00		III-	W21\417454	9.33/ 24	GPV=224.00								
			CIV-	S22\702036	8.83/ 24	GPV=212.00		CV-	S23\442656	7.83/ 24	GPV=188.00													
433821	2.	20213039617448	SUJIL SURESH KAIKADI						JYOTI						396	1	M	M						'B'
			IF/A	23	19	IN/A	04	19	II/E	30	19	IHRM	18	19	II/L	32	19	IA/S	38	18			FAIL	
				42	XMF		23	#		49	XNF		37	#		51	XMF		56	XNF				
				C: 7	: 28		F: 0	: 0		B: 8	: 32		F: 0	: 0		B: 8	: 32		B: 8	: 32				
																								Exemption : 1,3,5,6
			CI-	W20\553292	9.50/ 24	GPV=228.00		CI-	S21\370854	9.79/ 24	GPV=235.00		III-	W21\417455	9.50/ 24	GPV=228.00								
			CIV-	S22\702037	8.83/ 24	GPV=212.00		CV-	W22\589022	7.83/ 24	GPV=188.00													
433822	3.	20203071002346	SURAJ NAHADED NAGPURE						NANDA						396	1	M	M						'A'
			IF/A	19	19	IN/A	13	19	II/E	22	18	IHRM	17	19	II/L	38	19	IA/S	32	19			FAIL	
				38	#		32	#		40	XNF		36	#		57	XMF		51	XNF				
				C: 7	: 0		F: 0	: 0		C: 7	: 28		F: 0	: 0		B: 8	: 32		B: 8	: 32				
																								Exemption : 3,5,6
			CI-	W20\553293	8.33/ 24	GPV=200.00		CI-	S21\370855	8.83/ 24	GPV=212.00		III-	W21\417456	8.83/ 24	GPV=212.00								
			CIV-	S22\702038	9.00/ 24	GPV=216.00		CV-	S23\442657	7.67/ 24	GPV=184.00													
433823	4.	20213039617447	SWAPNIL NILESH SHRIRANE						CHHAYA						396	1	M	M						'B'
			IF/A	21	19	IN/A	15	19	II/E	23	18	IHRM	11	19	II/L	36	19	IA/S	35	19			FAIL	
				40	XMF		34	#		41	XNF		30	#		55	XMF		54	XNF				
				C: 7	: 28		F: 0	: 0		C: 7	: 28		F: 0	: 0		B: 8	: 32		B: 8	: 32				
																								Exemption : 1,3,5,6
			CI-	W20\553294	8.33/ 24	GPV=200.00		CI-	S21\370856	9.00/ 24	GPV=216.00		III-	W21\417457	9.17/ 24	GPV=220.00								
			CIV-	S22\702039	8.67/ 24	GPV=208.00		CV-	/	GPV = >														
433824	5.	2015016602638776	VISHAL BANESH WAGHARE						FRANILA						396	1	M	M						'A'
			IF/A	28	20	IN/A	00	20	II/E	31	20	IHRM	20	20	II/L	32	20	IA/S	39	20			FAIL	
				48	XMF		20	#		51	XNF		40	XMF		52	XMF		59	XNF				
				C: 7	: 32		F: 0	: 0		B: 8	: 32		C: 7	: 28		B: 8	: 32		B: 8	: 32				
																								Exemption : 1,3,4,5,6
			CI-	AS22\692414	5.15/ 24	GPV=123.00		CI-	AS22\692414	5.15/ 24	GPV=123.00		III-	AS22\418150	5.41/ 24	GPV=130.00								
			CIV-	AS22\418150	5.41/ 24	GPV=130.00		CV-	S23\442659	8.00/ 24	GPV=192.00													

(F/A)-FINANCIAL ACCOUNTING-V (N/A)-MANAGEMENT ACCOUNTING (I/E)-INDIAN ECONOMY-II (HRM)-HUMAN RESOURCE MANAGEMENT (I/T)-INDIRECT TAX
 (B/P)-BUSINESS FINANCE-II (I/L)-INDUSTRIAL LAW (A/S)-ADVANCED STATISTICS (E/D)-ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT-VI
 (C/A)-COMPUTER APPLICATION-VI (INTRODUCTION TO VISUAL BASIC) (PPI)-PRINCIPLES AND PRACTICE OF INSURANCE-VI
 * EUC-Full Exemption, EU-Exempted in Univ. Assessment, EC-Exempted in College Assessment, GR=Grade
 Cr-Credit, BP-Grade Point, GPV-Grade Point Value (Credit X Grade Point), ICR-Sum of Credits, IGPV-Sum of Credits X Grade Points, SGPA-Sem. Grade Point Average

ROLLNO.	LN	PRN/ENRL. NO	NAME-OF-THE-CANDIDATE						MOTHER'S NAME						CEN	CAT	SEX	RED	INCENTIVE	E/S	(W/H-TYPE)																				
		1 (CR:4)		2 (CR:4)		3 (CR:4)		4 (CR:4)		5 (CR:4)		6 (CR:4)																													
ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	ISUB	TU	TI	TOTAL	ZCR	RESULT	AGGR.	ZBPV	CGPA	ZCR	(10)																
		40		40		40		40		40		40		40		40		240	50FA						(10)																
		GR1 GP1 GPV		GR1 GP1 GPV		GR1 GP1 GPV		GR1 GP1 GPV		GR1 GP1 GPV		GR1 GP1 GPV		GR1 GP1 GPV		GR1 GP1 GPV																									
433826	1.	20213037617452	YASH SHIVSHANKAR WANGE						SUNITA						376	1	M	M	(685=10)																						
		IF/A		AA		19		IN/A		AA		19		II/E		AA		19		HRM		AA		19		II/L		AA		19		IA/S		AA		19		FAIL			
		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19		19			
		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0			
		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-			
		9.33/ 24		GPV=224.00		(II- S21\370857		9.25/ 24		GPV=222.00)		(III- W21\417458		8.83/ 24		GPV=212.00)																									
		22 Boys		07 Pass		15 fail																																			
433826	2.	20203037610614	FAYAL RAJU LOHARE						RADHA						376	3	F	M																							
		IF/A		22		19		IN/A		05		19		II/E				HRM				II/L				IA/S				PXN		PXN		PXN		PXN		PXN			
		41		XMF		24		H		47		PXN		53		PXN		48		PXN		67		PXN		47		PXN		47		PXN		47		PXN		47			
		IC: 7: 28		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0		IF: 0: 0			
		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-		/		GPV = >		CIV-			
		9.00/ 24		GPV=216.00)		(II- S20\444302		9.33/ 24		GPV=224.00)		(III- W20\578065		9.17/ 24		GPV=220.00)																									
		9.00/ 24		GPV=216.00)		(IV- W21\432473		9.00/ 24		GPV=216.00)																															

RESULT STATISTICS FOR THE COLLEGE

TOTAL PART-EXAM				FRESH	EXM/CHP	BOYS	GIRLS	DIV.	BOYS / GIRLS	RESULT WITHELD	F A I L U R E S	
APPEARED	52	51	1	22	30	I				BY OFFICE,WD =	WITH COMPARTMENT=	DELETED -
PASS	19	19		7	12	II				AT TABULATION = 3	WITH EXEMPTION = 33	
PASS-X	36.54	37.25		31.82	40.00	III				UNFAIR-MEANS =	PASS BY BRACE =	9 Perc(X) - 63.46

SUBJECTWISE STATISTICS OF APPEARED & PASS-X COUNTS

F/A 52 - 59.62% M/A 52 - 53.85% I/E 51 - 80.39% HRM 51 - 70.59% I/L 51 - 86.27% A/S 51 - 90.20%

(F/A)-FINANCIAL ACCOUNTING-V (M/A)-MANAGEMENT ACCOUNTING (I/E)-INDIAN ECONOMY-II (HRM)-HUMAN RESOURCE MANAGEMENT (I/T)-INDIRECT TAX
 (B/F)-BUSINESS FINANCE-II (I/L)-INDUSTRIAL LAW (A/S)-ADVANCED STATISTICS (E/D)-ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT-VI
 (C/A)-COMPUTER APPLICATION-VI (INTRODUCTION TO VISUAL BASIC) (PPI)-PRINCIPLES AND PRACTICE OF INSURANCE-VI
 * EUC-Full Exemption, EU-Exempted in Univ. Assessment, EC-Exempted in College Assessment, GR=Grade
 Cr-Credit, GP-Grade Point, GPV-Grade Point Value (Credit X Grade Point), ZCR-Sum of Credits, ZBPV-Sum of Credits X Grade Points, SGPA-Sem. Grade Point Average

RASHTRASANT TUKADJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY
FACULTY OF SCIENCE & TECHNOLOGY
TABULATION REGISTER - SIXTH SEMESTER OF BACHELOR OF VOCATION (B.VOC.) (FOOD PROCESSING AND ENGINEERING) SUMMER 2023 PH 5
RESULT DATE # 09/06/2023
(CREDIT BASED SEMESTER SYSTEM)

COLLEGE CODE & NAME :- (396) BHIMAPUR MAHAVIDYALAYA BHIMAPUR DIST NAGPUR.,

ROLLNO.	LN	ENROL. NO.	NAME-OF-THE-CANDIDATE					MOTHER'S NAME					CEN	CAT	SEX	MED	INCENTIVE	E/S	(W/H-TYPE)			
			1 (Cr:4)	2 (Cr:4)	3 (Cr:4)	4 (Cr:9)	5 (Cr:9)										SEMESTER		DIVISION			
			ACS-I	ACS-II	ACS-III	PR-I	PR-II	TOTAL	RESULT	dCR	dGPA	SGPA	I+II+III+IV	CGPA						(10)	++VI	(10)
			TU	TI	TU	TI	PU	PI	PU	PI	MARKS							dCR				
			70:30/40	70:30/40	70:30/40	200:100/120	100:50/60	750									dGPV					
950635	1.	20201039615283	NINAL RUSHISHMAR RAGHUTE					KALPANA					396	1	F	E						
			16	28	23	28	17	28	160	96	80	45	521	PASS	30	252	8.40	180.00	9.00	FIRST WITH		
			44	51	45	256	125										1420.00			DISTINCTION		
			E 15	20	C 17	28	D 16	24	O 110	90	O 110	90										
			(I- W19\132432 7.60/ 30 GPA = 228)			(II- S20\398592 10.00/ 30 GPA = 300)			(III- W20\171219 9.07/ 30 GPA = 272)													
			(IV- S21\160732 9.47/ 30 GPA = 284)			(V- W21\171438 9.47/ 30 GPA = 284)																
950636	2.	20140166005631	RINA MANOHAR FULBANDHE					SINDHUTAI					396	1	F	E						
			12	27	15	26	14	28	165	98	82	48	1516*	PASS BY GRACE	30	240	8.00	180.00	8.76	FIRST WITH		
			39 #1	41	42	263	130										1576.00			DISTINCTION		
			E 15	20	E 15	20	O 110	90	O 110	90												
			(I- W20\170416 9.20/ 30 GPA = 276)			(II- S21\166421 9.33/ 30 GPA = 280)			(III- W21\173420 9.20/ 30 GPA = 276)													
			(IV- S22\291281 9.07/ 30 GPA = 272)			(V- W22\790336 7.73/ 30 GPA = 232)																
950637	3.	20201039615289	SHUBHANGI VISHVESHWAR WANJARI					SUNITA					396	1	F	E						
			19	28	24	27	20	27	170	96	80	46	537	PASS	30	256	8.53	180.00	9.20	FIRST WITH		
			47	51	47	266	126										1656.00			DISTINCTION		
			D 16	24	C 17	28	D 16	24	O 110	90	O 110	90										
			(I- W19\132438 8.53/ 30 GPA = 256)			(II- S20\398598 10.00/ 30 GPA = 300)			(III- W20\171223 9.20/ 30 GPA = 276)													
			(IV- S21\160736 9.60/ 30 GPA = 288)			(V- W21\171440 9.33/ 30 GPA = 280)																

RESULT STATISTICS FOR THE COLLEGE

TOTAL PART-EXAM FRESH		EXM/CHP	BOYS	GIRLS	DIV.	BOYS / GIRLS	RESULT WITHHELD	F A I L U R E S	
APPEARED	ABS								
3	3			3	I		BY OFFICE,WD =	WITH COMPARTMENT=	DELETED -
3	3			3	II		AT TABULATION =	WITH EXEMPTION =	
100.00	100.00		100.00	III			UNFAIR-MEANS =	TOTAL OF ABOVE =	Percc(Z) -

SUBJECTWISE STATISTICS OF APPEARED & PASS-X COUNTS

ACS-I 3 - 100.00% ACS-II 3 - 100.00% ACS-III 3 - 100.00% PR-I 3 - 100.00% PR-II 3 - 100.00%

1) ACS-I-APPLIED COMPUTER SKILLS-I 2) ACS-II-APPLIED COMPUTER SKILLS-II 3) ACS-III-APPLIED COMPUTER SKILLS-III 4) PR-I-PROJECT WORK
5) PR-II-PROJECT SEMINAR

XMF-Full Exemption, XNT-Exempted in Theory, XNS-Exempted in Internal Asses., XNP-Exempted in Practical, XNI-Exempted in Prac. Int. Asses.
RR-Refusal AA-Absent H=Fail TU=Theo Uni. TI=Theory Internal PU=Practical Uni. PI=Practical Internal INC=Incentives
Cr-Credit, GP-Grade Point, GPA-Grade Point Average (Credit X Grade Point), dCR-Sum of Credits, dGPA-Sum of Credits X Grade Points, SGPA-Sem. Grade Point Average
=Pass by Grace/Division By Grace Vide Ordinance No 3 of 2007 G=Grace.

